

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

NOIEMBRIE 2004

magazin istoric

Anul XXXVIII – serie nouă – nr. 11 (452)
noiembrie 2004

<http://magazinistoric.itcnet.ro>
e-mail: mistoric@itcnet.ro

1 Obiecte de cult din epoca brâncovenească (sfârșitul secolului XVII-începutul secolului XVIII), aflate în colecțiile Muzeului de Istorie a României

2 Petrodvorețul, cu sistemul lui de fântâni și cascade (în imagine fântâna Galatea), cu complexul lui de parcuri, trebuie să fi constituit un loc îndrăgit în momentele de liniște ale familiei țariste

3 Mănăstirea Sinaia, având hramul „Adormirea Maicii Domnului”, a fost construită în anii 1690-1695, din inițiativa și prin strădania marelui spătar Mihail Cantacuzino, fratele domnului Șerban Cantacuzino, după modelul mănăstirii „Sfânta Elena” de pe Muntele Sinai, pe care o vizitase cu puțin timp înainte

4 Pavilionul parfumat, datând din 1868, din complexul primului palat regal, construit la Seul în timpul dinastiei Choson: un loc de plimbare și odihnă favorit al familiei regale coreene

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
academician

DINU C. GIURESCU

Redactor-șef

Dorin Matei

Secretar general de redacție

Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,

Irina Sălăvăstru,

Theo Stănescu-Stanciu,

Marian Ștefan

Secretar de redacție

Theodor Lianos

Director economic

Doina Pascu

Documentare

Mădălina Geambașu

Corectura

Georgeta Apreotesei

Secretariat:

Constanța Avram,

Daniela Singuran

Diffuzare

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Măcăineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu;
director comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

SUMAR

noiembrie

2004

4 Lucrarea speranței
N. IORGA

5 Fanatica
fiică de boier
*Ecaterina Arbore,
o viață pentru o cauză
pierdută*
M.D. STURDZA

9 Conștiința
națională,
ca o haiducie
*Țăranul Dumitru Dimcea,
pericol pentru
statul U.R.S.S.*
D. DIMCEA

10 Muzeul
Național de Istorie
redivivus
C. MUȘETEANU

16 Statul Major
General ține cadența
cu vremurile
AL. OȘCA

20 Bună sau rea,
este țara mea
*Pamfil Șeicaru a venit
în România, în 1977*
N. SPĂTARU

22 Tezaurul B.N.R.
s-a întors intact
De la Berlin
S. MARIȚIU

REGINA TUTUROR
ROMÂNILOR

26 Sub scânteierea
blitz-ului
*Regina Maria
în imagini inedite*
R. HARRIS

30 S-a cernit țara
în violet cardinal
Ultimul ei drum
ȘT. CIUBOTARU

33 Prin ochelari
otrăviți
*Șerban Cantacuzino
în Cronica Bălenilor*
D.H. MAZILU

38 Vuiet
de „perestroikă”
Revolta din Berlin, 1953
V. BUGA

43 În România,
acum 100 de ani
G. FILITTI

47 Rondelul foamei
*Correspondență inedită
Alexandru Macedonski*
I. LĂCUSTĂ

51 Peregrin
prin țara
dimineților liniștite
Coreea de Sud
AL. BUDIȘTEANU

ISTORIE TRĂITĂ

56 Actualitatea românească, de la München

Ș. ORESCU

60 Ctitoria nezidită

Cum a rămas
Insula Șerpilor
fără paraclis și schit

D. PĂDUREAN

61 La un semn, deschisă-i calea...

Ceașescu modifică
normele de alegere
a academicienilor

A. POPESCU,
C. BARBU

65 Milenii, secole și o lună într-o pagină

66 23 august 1939, între stupoare și panică *Jurnal inedit* Ioan Hudiță

D. BERINDEI

70 Zvon, manipulare, atrocități, scuze...

Masacrul de la Dinant,
1914

T. STĂNESCU-
STANCIU

74 Inventator și trădător

Rodrig Goliescu

C. IORDACHE

77 Înainte de „Tot înainte!” „Straja țării”

I. ZĂNESCU,
C. ENE

81 „Protejații” Sfântului Lazăr

Leproșii în Evul Mediu

D.A. POPESCU

85 Călătorind în viață cu Al. Rosetti *Căldura dezghețului*

M. SALA

ENIGME ALE ISTORIEI

89 Anastasia, episodul bucureștean

A. CARAGEA

HOOVER INSTITUTION

93 Să nu te cerți cu fratele cel mare

Brutus Coste
avertizează

RUBRICI

64 Pentru biblioteca dumneavoastră

88 Concurs Ștefan cel Mare Câștigătorii

88; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

LIMANUL

Suntem noi oare prea slabi pentru a lua asupra noastră sarcina de a ne restitui în drepturile noastre?

Să vedem. Astăzi o mare parte dintre români nu iau parte cu tot sufletul la viața neamului, pe când trupul le folosește altora care-i stăpânesc. În miile de cărțurari ai Basarabiei s-ar găsi oare o sută de oameni care să-și dea seama pe deplin de ce sunt, de ce valorează nația lor, această

România liberă, această cultură a ei, mai sănătoasă decât a Rusiei?

Și în sutele de sate românești ale Basarabiei, e oare în această clipă unul singur în care toți: preot, învățător, oameni din popor, să se adune pentru ca, în genunchi înaintea altarului, să facă pomenirea trecutului neuitat și juruiți pentru viitorul care nu poate întârzia? Și în altele din provinciile nelibere, adesea nu e mult mai bine.

Aici, la noi, cei care am înțeles și ne-am întărit în hotărârea de a fi ce trebuie să fim, suntem câteva mii. Ne-am strâns azi încă mai mult. Ați simțit-o cu toți. Zică orice vor voi

N. IORGA

semănătorii de ură, spijiniți în lupta dintre partide care nu se sfiește să atâte războiul civil, azi a trecut peste suflete ceva mai mare decât interesele și rivalitățile de clasă. Ne-am simțit un popor, un singur popor. Și furia urgiei din urmă ne mână pe toți iute către limanul dreptului îndeplinit, al dreptății săvârșite.

Lucrăm către neîntârziata trezire a neamului întreg.

Neînțelegerea de sus și neputința inculturii, sărăciei de jos vor trebui să înceteze. Nu vom cruța nici o silință pentru ca să ajungem acolo. Și, atunci când, de la un capăt al teritoriului național până la celălalt, va fi în milioane de oameni același simț, aceeași conștiință, aceeași mândrie, ne vom întreba pe ce drum a pierit străinul care fusese cândva stăpân în moștenirea noastră!

(Comemorarea pierderii Basarabiei.
Cuvântare ținută în București la 16 mai
1912, în vol. *Basarabia română*,
antologie de Florin Rotaru,
București, 1996; fragment)

ECATERINA ARBORE

Activista bolșevică Ecaterina Arbore era fiica lui Zamfir Ralli (1848-1933). Fiu al unor boieri din Basarabia, Zamfir se înscrișese la Facultatea de Medicină din Petersburg, pe care o părășea curând, intrând în mișcarea revoluționară a studenților. Arestat și depus la închisoarea Petropavlovskaja, când nici nu împlinise 20 de ani, a rămas înmormântat doi ani și jumătate. În 1871 a fugit în Elveția, la Zürich, important centru de activitate al cercurilor de emigranți anarhiști ruși. De frica expulzării de către autoritățile elvețiene, în 1877, s-a stabilit în România, unde va legaliza prin căsătorie legătura cu studenta rusă Ecaterina Hardin. La București, și-a schimbat numele în Zamfir Arbore, reînviind astfel numele vechii și stinsei familii boierești moldovene, a cărei ultimă reprezentantă fusese una dintre bunicile sale.

MIHAI DIM. STURDZA

Născută la 24 octombrie 1873, la Baix (Elveția), înainte de căsătoria părinților, Ecaterina cunoștea limba rusă din copilarie, asimilând încă din tinerețe teoriile socialiste și anarhiste auzite în casă. La 19 ani terminase traducerea în limba română a *Manifestului Partidului Comunist* al lui Marx. Absolventă a

Facultății de Medicină din București, în 1896, a lucrat ca medic comunal în împrejurimile Capitalei, ceea ce i-a dat ocazia să cunoască îndeaproape mizeria mahalalelor și s-o întâlnească în convingerile ei ultra-socialiste. Autoare totodată a mai multor volume și articole despre medicina socială, a demisionat în

1905 spre a se consacra în întregime propagandei revoluționare pentru care milita încă din 1902. A colaborat la *România muncitoare*, semnând articole de violentă condamnare a orânduirii burgheze din țara ei.

Începând din 1912 a fost cooptată în Comitetul Executiv al Partidului Social-Democrat

Român, dominat de socialist-revoluționarul bulgar (apoi comunist rus bolșevic) Cristian Racovski (*Magazin istoric*, nr. 4, 5/2004). Ea a participat, în 1915, alături de acesta, de I.C. Frimu, Eugen Rozvani și alții mai puțin cunoscuți, la marile întruniri pacifiste (se striga, între altele, „Jos războiul!”), subvenționate în mod secret de Germania imperială spre a împiedica intrarea în conflict a României. În iulie 1915 Ecaterina Arbore participă, ca delegată a României, la Conferința Socialistă Interbalcanică și lua cuvântul spre a cere suprimarea proprietății particulare și răsturnarea societății capitaliste, „exploatoare a omului de către om”.

În 21 decembrie 1915, la o întrunire de protest a femeilor „împotriva războiului”, desfășurată la Clubul social-democrat din str. Sf. Ionică 12, declara, într-o atmosferă de filo-germanism abia mascat, că „intrarea României în război ar fi o catastrofă” (Constantin Dobrogeanu-Gherea afirmase exact același lucru în lucrarea *Război sau neutralitate*, București, 1914, p. 37).

Arestată de mai multe ori după intrarea României în război, pentru tulburarea ordinii publice și atentat la siguranța statului, Ecaterina Arbore a plecat, la sfârșitul anului 1918, în Rusia, „illegal, dar cu sprijinul

**După ce a servit
o viață întreagă cauza
revoluției bolșevice,
Ecaterina Arbore
a sfârșit lichidată
de stăpânii ei**

nemărturisit al lui Ionel Brătianu”, așa cum avea să afirme tatăl ei, mulți ani mai târziu. Brătianu spera astfel să calmeze campania antiromânească dusă în Rusia de către Racovski.

După izbucnirea revoluției bolșevice, Ecaterinei Arbore i-a fost încredințată de către conducătorii comuniști redactarea broșurilor și manifestelor de propagandă în limba română ce erau trimise peste Prut.

Printre activiștii de partid basarabeni cu care va coopera ani de-a rândul s-au numărat, mai ales, Simion Bantke și G.I. Starîi-Borisov. Primul devenise în 1918, la vârsta de 20 de ani, comisar politic al Primei brigăzi bolșevice basarabene și redactor la periodicele în limba rusă din Chișinău *Lupta de clasă* și *Basarabia roșie*; după aceea istoric, autor al unor lucrări de nivel științific discutabil: *Istoria luptei de clasă din Germania și Italia*, *Istoria războiului civil din Basarabia*, *Istoria luptei împotriva contrarevoluției române din Basarabia* și al unor

manual de propagandă, precum: *Împotriva interpretării mic-burheze a mișcării revoluționare din Basarabia*, *Tineretul Basarabiei sub cizma jandarmeriei române*, *Zece ani de luptă împotriva boierilor români și Hotinul în vâltoarea revoluției*.

Între 1920 și 1922, arestat de jandarmeria română, Bantke executase o condamnare de doi ani de închisoare, de unde subiectul unui volumaș de amintiri: *V grobu Dofiani* (În groapa Dofanei). Acest Mihail Roller al Basarabiei a fost și conferențiar la Institutul Profesorilor Roșii din Leningrad și apoi director al Secției de Istorie a Academiei comuniste din capitala U.R.S.S., Acolo și-a scris opera de capetenie, *Lupta bolșevicilor pentru înființarea Internaționalei Comuniste*.

Un alt fanatic, revoluționar de profesie, organizator al mișcării comuniste ilegale din Basarabia a fost Grigore Starîi-Borisov, cu care Ecaterina Arbore a lucrat vreme mai îndelungată decât cu Bantke. Datorită statelor de vechi activist al Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din Rusia (între 1903 și 1917), apoi, trecut la bolșevici, de membru al Partidului Comunist din Basarabia, el devenise un coechipier al Ecaterinei Arbore. Dovedind și el „spirit de abnegație și de sacrificiu”, a condus colectivizarea forțată a țărănimii din R.S.A. Moldova (Transnistria de astăzi; *Magazin istoric*, nr. 10/2004), fiind ales cu unanimitate de voturi președinte al Comitetului Central al acestei republici autonome sovietice.

Numele Ecaterinei apare apoi în cadrul delegației române, compusă în majoritate din minoritari, la cel de-al II-lea Congres al Cominternului (Internaționala a III-a Comunistă) ținut în 1920; în 1922, la cel de-al IV-lea Congres al Cominternului, unde Marcel Pauker a vorbit în numele delegației române; în

Demonstrație antirăzboinică organizată la București de Partidul Social Democrat din România (1915)

sfârșit, în 1924, printre cadrele Comitetului Executiv al Federației Partidelor Comuniste Balcanice.

În primăvara aceluiași an 1924, Ecaterina Arbore revenise în România sub falsul pretext de a-și vizita tatăl „aflat pe moarte”, în realitate spre a face propagandă bolșevică printr-un ciclu de conferințe intitulat *Liber-tățile în U.R.S.S.* Cu acest prilej, deși mereu supravegheată de Siguranță, a luat legătura cu David Fabian-Finkelstein, Lucrețiu Pătrășcanu și Ana Pauker. La 13 martie 1924, *Adevărul* i-a publicat un articol de propagandă, sub titlul *Ce se petrece în Rusia?* Autoritățile

române lăsând-o în pace, a publicat în același ziar, la 19 aprilie 1924, un alt articol cu titlu retoric: *Domnește în Rusia comunismul? NU!* – cititorii aflând de acolo că în Rusia comunismul a capitulat. Ea combina manevrele de liniștire a opiniei publice românești cu acțiuni mai concrete de propagandă subversivă în favoarea „nemuritoarelor principii ale lui Marx, Engels și Lenin”. Dar atunci când asistența la conferințele sale a început să cânte *Internaționala*, Ecaterina Arbore a primit o somație a Ministerului de Interne de a părăsi România în termen de 24 ore. A fost expulzată prin Constanța, unde jandarmii au suit-o cu forța pe un vapor italian cu destinația Odessa.

Expulzarea a stârnit imediat protestele Ligii Drepturilor Omului (organizație-paravan a Cominternului, cu sediul la Paris), precum și cele ale ziarului „progresist” *Adevărul*, care, la 11 iunie 1924, denunța „samarvolnicia” autorităților române împotriva propriilor cetățeni.

Imediat după revenirea în U.R.S.S., la 17 iunie 1924, Ecaterina Arbore apare, singura etnică româncă, în cadrul dele-

Zamfir Arbore...

gației de șase membri ai Partidului Comunist din România la al V-lea Congres al Cominternului. Puțin timp după aceea, a plecat la Kiev, unde, între 1925-1929, a ocupat funcția de comisar al poporului la Ministerul Sănătății al R.S.S. Ucrainene, continuând totodată să scrie, pentru organele Cominternului, literatură de propagandă expediată apoi clandestin spre România.

În legătură cu activitatea subversivă și antinațională a agenților Moscovei, la 19 decembrie 1924, a fost votată la București cunoscuta „Lege Mărzescu”, popularizată de autor și sub forma unei broșuri, cu titlul *Partidul Socialist Român, instrument al revoluționarilor ruși și unguri împotriva statului român*. „Legea Mărzescu” era încă în vigoare în vara anului 1928, când, între 17 iulie și 1 septembrie, s-a ținut la Moscova cel

de-al VI-lea congres al Internaționalei Comuniste, la care au participat peste 500 de delegați. Printre altele, s-a stabilit cu acest prilej că „nici una din țările capitaliste nefiind patria muncitorilor și țăranilor, aceștia erau datori să spioneze în favoarea patriei socialismului victorios și să saboteze orânduirea politică și economică a exploataților”.

În 1929, Ecaterina a fost rechemată la Moscova. Se urmărea bolșevizarea Partidului Comunist din România sub direcția Internaționalei Cominterniste. La 9 aprilie 1929, Borisov, Ecaterina Arbore, Bela Kun și alți membri mai mărunți (Goldstein, Ellman, Levinsohn) ai Biroului Regional Balcanic al Cominternului votau o propunere privind activitatea unei alte agenții sovietice – „Societatea Basarabenilor”. Această își avea sediul la Moscova și filiale la Paris (150 de membri), Berlin, Bruxelles (câte 40 de membri) și Viena (12 membri), primind sarcina de a înființa o „Uniune a

...și Ecaterina, soția sa, împreună cu una dintre nepoate

Emigranților Basarabeni“ în Statele Unite, compusă din evrei originari din Basarabia, pentru ca aceasta să intensifice propaganda împotriva „ocupării Basarabiei de către România“.

Așa cum se proiectase încă la al VI-lea Congres al Cominternului (Moscova, 1928), propaganda urma să fie susținută de Partidul Comunist din S.U.A., în rândurile căruia evreii originari din Rusia erau numeroși. Aceste planuri, care urmăreau dezlipirea de România a tuturor provinciilor recăstigate în 1918, nu au interesat formațiunile comuniste din Statele Unite, dar au continuat să fie susținute de comunități române, în rândurile cărora figura și Ecaterina Arbore. Vreme de trei ani, ea a ținut cursuri, în limba franceză, la Universitatea comunistă pentru Occident, care pregătea agitatori și spioni sovietici.

La Congresul V al Partidului Comunist din România, ținut lângă Moscova, în decembrie 1931, ea a apărut ca reprezentanta Cominternului sub numele conspirativ de Zoe Dumitrescu. La aceeași dată, împreună cu Alexandru Dobrogeanu-Gherea și David Fabian, începe traducerea în limba română a operei lui Lenin.

În tot acest răstimp, Ecaterina Arbore a locuit la „Hotel Lux“, unde, supravegheată îndeaproape de GPU (poliția secretă sovietică, viitorul KGB), trăiau comuniștii străini refugiați în U.R.S.S. Organele sovietice îi înghețaseră pe toți într-un univers închis, cu restaurant propriu și magazin de alimente la parter, unde se spionau și se denunțau unii pe alții, mereu

**Nicolae Ceaușescu,
cel care întruchipa
naționalismul
de tip comunist,
a reabilitat-o pe
serventa luptătoare
pentru „eliberarea“
Basarabiei
de sub „jugul“
românesc**

încercători, totuși, printre șobolanii și gândacii hotelului, în viitorul luminos la care visau spre binele omenirii muncitoare.

Începând cu 1934, Stalin a cerut cadrelor comuniste să dea dovadă nu numai de ascultare oarbă, dar și să denunțe și să demaște trădătorii, deviaționiștii, sabotorii și spionii infiltrați

printre ei. Împreună cu mulți alți locatari ai „Hotelului Lux“, Ecaterina Arbore a fost arestată într-o noapte a anului 1937 și inclusă, pe cât se știe, în „banda“ lui Cristian Racovski. La procesul acestuia a apărut în boxa acuzaților un lot compus din foști înalți demnitari sovietici, inclusiv Iagoda, fostul șef al GPU. Erau acuzați cu toții de a fi fost agenți ai organelor de spionaj occidentale, de a fi pus la cale sabotajul statului și economiei U.R.S.S., de a fi organizat acte de terorism și de a fi susținut planurile de agresiune ale statelor capitaliste dornice să distrugă patria socialismului mondial.

Ecaterina Arbore nu a apărut totuși la procesul lui Racovski și al celor din lotul său, care s-a încheiat prin condamnări la moarte pentru majoritatea acuzaților, cu excepția a trei, printre care și Racovski, osândit la douăzeci de ani de temniță. Ea murise în subteranele închisorii de la Lubianka, în 2 decembrie 1937, nu se știe dacă împușcată sau în urma anchetei care urmărea să o oblige să mărturisească că fusese agenta Siguranței române. În aceleași condiții și-au găsit moartea mulți alți activiști ai Partidului Comunist din România. De notat că cei care se aflau arestați în România au scăpat cu viață.

Ecaterina Arbore a fost „reabilitată“ în ședința plenară a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, în aprilie 1968. Reabilitarea se referea, desigur, la victima terorii staliniste. Despre faptul că victima își dedicase viața unei politici antiromânești, nu se pomenea nimic. ■

În imagine: coperta unei cărți de referință despre „Hotel Lux“ din Moscova, unde patronii bolșevici țineau sub control strict pe comuniștii emigrați în Rusia sovietică

CĂSUȚA POEZIEI ȘI CĂCIULA LUI ȘTEFAN

DOINA DIMCEA

Tatăl meu, Dumitru Dimcea, este țăran apicultor, din sudul Basarabiei. A strâns o impresionantă bibliotecă, în care două rafturi erau ocupate cu cărți vechi, tipărite în perioada interbelică. Mă așez comod și încep să răsfoiesc în liniște un impresionant album cu amintiri.

Nu i-a fost ușor să apere aceste valori spirituale românești în perioada regimului comunist. În 1974, cu sprijinul tinerilor din localitate, a construit o casă în pădure, pe care a numit-o „Hanul Haiducilor”. Aici, la stupină, în serile calde de vară, s-au jucat piese de teatru, au fost recitate versuri din Coșbuc, Eminescu, Bacovia, Alecsandri și din alți clasici, s-au scris colinde, care în timpul sărbătorilor de iarnă, într-o manieră tradițională, erau cântate celor dragi din sat.

Întrunirile de la „Hanul Haiducilor” nu conveneau însă autorităților sovietice, care au încercat, prin diverse metode, să-i intimideze pe acei tineri însetați de folclor și de cultură românească. Li s-a imputat faptul că, citind cărți din România, atentează la siguranța națională. A venit o comisie de la Moscova care a început o adevărată campanie de discreditare a tatălui meu. Ziarul *Komsomolskaia Pravda* a publicat articolul intitulat *Încăpățânatul Dimcea*, eroul lui fiind calificat drept un pericol la adresa statalității U.R.S.S.

Campania nu l-a descurajat. În 1981, la casa din pădure au început să se întâlnească tot mai mulți poeți din Basarabia. La propunerea lui Grigore Vieru, locul și-a schimbat numele în „Căsuța Poeziei”. Aici a fost turnat filmul pentru copii *Coarda colorată*, care a avut un mare succes la concursurile de filme pentru copii la Moscova, iar în 1985 a fost prezentat și la Berlin.

Acum vorbim la trecut, pentru că în 1987 căsuța a fost cuprinsă de flăcări,

lăsând în urmă doar cenușă... Ceea ce mai rămăsese din această căsuță unică în felul ei erau cărțile vechi, pe care le-am descoperit și le-am răsfoit cu multă atenție, cărți pentru care acum 20 de ani, cei ce le ascundeau și le citeau doar pe ascuns puteau face ani grei de temniță sovietică.

Cărțile au și ele o istorie deosebită: au fost găsite în podul bisericii, ascunse sub podeaua de scânduri de către preotul comunei Căciulia, înainte de a fi deportat. Cele mai vechi datează din 1900; sunt manuale, cărți bisericești, reviste, toate în limba română.

In același an 1987 tatăl meu a chemat poeții de la Chișinău, ca să bată țărușii pentru reconstruirea căsuței, de data aceasta mai aproape de sat. Aici au continuat să se întâlnească iubitorii de poezie și de alfabet latin. Li s-au alăturat și profesorii de istorie, de limbă și literatură.

În mijlocul satului se află o altă mărturie vie: monumentul căciului lui Ștefan cel Mare. Conform legendei, în timp ce se afla la vânatoare, marele voievod și-a pierdut căciula în deșul codrilor Tigheci, pe care nu a mai găsit-o, și a numit locul „La Căciula”.

Piatra din care-i cioplită căciula este adusă de la pietrăria din Cosăuți, de unde meșterii lui Ștefan au luat materialul pentru construirea mănăstirii Căpriana.

Această căciulă mocănească întruhidează amintirea vie a prezenței noastre pe aceste meleaguri. ■

MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI ÎȘI SCHIMBĂ ÎNFĂȚIȘAREA

Multă vreme după înființarea muzeului, discutând cu cineva despre această instituție, pentru a fi sigur că ești înțeles, te grăbeai să adaugi: de la Poștă. Acum, fostul Palat al Poștei Centrale a devenit sinonim cu muzeul pe care îl găzduiește, ceea ce înseamnă că și-a cucerit un loc distinct în peisajul cultural-științific al Capitalei. Despre trecutul, prezentul și viitorul acestei instituții stăm de vorbă cu dr. CRIȘAN MUȘTEANU, director general al Muzeului Național de Istorie a României.

– Într-o vreme când progresele tehnice sunt pe punctul să aducă mari muzee în casele fiecăruia dintre noi, care va fi rolul muzeului real?

– Unul important, în măsura în care este capabil să țină pasul cu noul. Azi se confruntă cu o concurență importantă din partea televiziunii și a internetului, care pot oferi, la domiciliu, programe extrem de variate și atractive iubitorilor de istorie. Depinde numai de noi să stabilim cea mai bună relație între vizitator și obiectul de patrimoniu. Să nu uităm, totuși, muzeul are un avantaj: numai el poate oferi un contact nemijlocit cu obiectul original. Psihologic, acest factor operează în favoarea noastră.

Sigur, muzeul trebuie să fie receptiv. El nu se mai poate

prezenta vizitatorului decât într-o formă în care informatica, televiziunea sunt îmbinate armonios cu metodele expoziționale clasice. El se adresează unui public foarte larg și cu diferite niveluri de pregătire culturală. Nu-și poate permite să spună: „Dacă vreți să mă vizitați, bine, dacă nu, tot bine.” Muzeul trebuie să incite curiozitatea vizitatorului, dar s-o și satisfacă prin diverse procedee.

Aici sunt două păreri: una, ceva mai conservatoare, care respinge elementele de regie, spectacolul, din prezentarea obiectelor de patrimoniu, și o alta care nu exclude utilizarea unor tehnici moderne, menite să atragă atenția asupra obiectului expus. Părerea mea este că muzeul trebuie să realizeze

un compromis, să nu respingă cu orice chip noul.

– Nu doar prin titlatură, ci mai ales prin patrimoniul său, muzeul pe care îl conduceți este unul dintre marile muzee ale țării; în ce măsură vă considerați moștenitorii unor tradiții?

– Preocupările muzeistice sunt vechi. La mijlocul secolului XIX, la noi, ca și în alte țări din Europa, au apărut colecțiile personale. În ele se regăseau vestigii arheologice, opere de artă, obiecte de patrimoniu familial etc. Strânse cu grijă și pasiune, aceste colecții au devenit cu timpul adevărate muzee. Aduceți-vă aminte că la mijlocul secolului XIX a apărut și la noi interesul deosebit pentru antichitatea

romană, dublat de preocuparea pentru depistarea și conservarea vestigiilor și prezentarea lor ca un argument al latinității noastre, al vechimii noastre ca popor.

În 1864, s-a creat Muzeul Național de Antichități. Constituit prin decretul domnitorului Al. Ioan Cuza, muzeul a fost inaugurat la 14/26 decembrie 1864 și reunea câteva colecții particulare (Mavros, Papazoglu, Bolliac ș.a.). În perioada care a urmat, prin organizarea activității de cercetare arheologică, îndeosebi de către Al. Odobescu, Gr. Tocilescu și mai ales V. Pârvan, patrimoniul s-a îmbogățit. Pentru o vreme însă,

cercetarea și valorificarea științifică prin monografii și studii de specialitate s-au dovedit prioritare, muzeul rămânând mai mult un depozitar al materialului istoric.

– Când și cum s-a creat Muzeul Național de Istorie a României?

– Din câte știu, primele discuții au fost în 1968, după evenimentele din Cehoslovacia. Eu cred însă că ideea nu poate fi desprinsă dintr-un context mai larg. Mă gândesc la tot ce s-a întâmplat în istoriografie, dar și în propaganda oficială, după Declarația din aprilie 1964. Într-un fel, sper că sunteți de acord cu

mine, și revista dumneavoastră a fost rezultatul aceluiași context. Muzeul de istorie a partidului comunist, care începea cu o sinteză de istorie națională, fusese inaugurat în 1966 și anumite accente semnalau limpede dorința conducerii de atunci a țării de a face apel la sentimentul național. Același scop l-au avut și vizitele la diferite locuri istorice, inaugurările de monumente și cuvântările lui Ceaușescu din acei ani...

Muzeul s-a creat printr-o hotărâre de guvern (nr. 294 din 20 martie 1970).

În ce privește proveniența pieselor de patrimoniu, prin articolul 4 al hotărârii res-

Piese reprezentative intrate în Patrimoniul muzeului în perioada 1971-2003

Achiziții: Gheorghe Magheru (bust în bronz lucrat în 1883 de C. Storck); Document (pergament cu pecete) din timpul lui Ștefan vodă Lăcustă; Tipar sigilat din argint redând stema Țării Românești în timpul lui Grigore IV Ghica (1822); Ceas de aur care a aparținut Mitropolitului Veniamin Costache; Ducat de argint din timpul lui Radu cel Frumos; Tezaur monetar (13 groși de argint) din timpul lui Bogdan III (1504-1517); Piese antice (marmură, bronz și ceramică) achiziționate de Ion Ghica, în Samos, între anii 1855-1859; Frac de diplomat care a aparținut lui N. Titulescu; Costum (mantie, haină, vestă și pantalon) care a aparținut lui I. Heliade-Rădulescu; Vas din cultura Cucuteni (sec. IV î.Chr.); Take Ionescu (bust de Fr. Storck); Stater din aur de tip Lysimachos, emis probabil la Odessos în a doua jumătate a sec. III î.Chr.; Monedă (ort) de la Despot vodă (1563); Diplomă militară (bronz) din vremea împăratului Dioclețian.

Donații: Uniforme și decorații care au aparținut generalului Dumitru Dămăceanu; Stilou, ramă de ochelari și butoni care au aparținut lui Ștefan Cicio-Pop; Piese arheologice din cultura de prund (jud. Argeș); Monede emise de orașele-cetăți Histria și Tomis (sec. III-II î.Chr.); Balanță din bronz pentru cântărit monede (sec. XIX); Frac al frunzașului liberal Gh. Tătărescu; Decorații românești și străine ce au fost conferite diplomatului Nicolae Petrescu-Comnen.

Sarcofag fără capac din secolul III, descoperit la Romula (Reșca, jud. Olt)

pective se preciza că mare parte a lor urma să fie transferată de alte instituții. În administrarea cărora se aflau (muzee, Academia Română, Academia de Științe Medicale, Academia de Științe Agricole și Silvice, Arhivele Statului, biblioteci, ministere etc.).

Tot prin aceeași hotărâre de guvern s-a creat o comisie

condusă de academicianul Constantin Daicoviciu și din care făceau parte mari personalități ale istoriografiei și culturii din acel moment (Mihai Berza, Șerban Cioculescu, Emil Condurachi, Vasile Drăguț, Constantin C. Giurescu, Andrei Oțetea, Mircea Petrescu-Dâmbovița ș.a.), comisie însărcinată cu avizarea

tuturor lucrărilor de organizare a muzeului: constituirea patrimoniului, întocmirea tematicii și utilizarea spațiilor.

Inaugurarea a avut loc în 1972, în această impozantă clădire din Calea Victoriei nr. 12, ea însăși un monument reprezentativ de arhitectură. Situată în plin centrul Capitalei, în vecinătatea altor

Palatul Poștelor

Terenul mărginit de Calea Victoriei și străzile Carol, Smârdan și Stavropoleos a adăpostit curțile Bălăcenilor. Rivalitatea dintre Constantin Aga Bălăceanu, ginerele lui Șerban Vodă Cantacuzino (1678-1688), și Constantin Brâncoveanu (1688-1714), sfârșită cu uciderea agăi în bătălia de la Zărnești, în 1690, a dus și la dispariția caselor Bălăcenilor din Podul Mogoșoaiei. Se spune că Vodă ar fi poruncit ca pe locul lor să se așeze capul dușmanului, înfipt într-o sulită.

Tot acolo, Brâncoveanu a ridicat un han ce i-a purtat numele, dar mahalaua rămăsese cunoscută după întâiul stăpân.

Pe la 1850, scria Gheorghe Crutcescu, în frumoasa lui carte, *Podul Mogoșoaiei*, hanul era o ruină. Șase ani mai târziu, începea demolarea lui. În 1857, pe acel loc se deschide un cafe-concert „Walhalla”. I-a urmat circul Soulié, apoi circul Suhr. Fiecare cu poveștile lui, cu drame din gelozie, ca în lumea artiștilor.

Spre sfârșitul secolului XIX, locul devenise un soi de tribună pentru oratorii orașului. Elevii de la Sfântu Sava fugeau de la ore ca să îl asculte pe Nicolae Fleva. „Îl ascultam nemișcați, hipnotizați în admirația noastră, până ce într-o zi, ne umflară pe la spate bătașii lui Hiotu, pe atunci prefectul poliției.” La 1894, locul și-a găsit, în sfârșit, o destinație durabilă. Sub conducerea arhitectului Alexandru Săvulescu a început înălțarea Palatului Poștelor, inaugurat în toamna anului 1900. Ocupa 8.000 m² și a costat 4.000.000 lei aur. Se spune că șeful Partidului Național Liberal, D.A. Sturdza, de câte ori trecea prin fața Palatului Poștelor întorcea capul să nu vadă „risipa”.

Palatul Poștelor se încadra într-un vast program edilitar de la sfârșitul secolului XIX și începutul celui următor – permis de o perioadă de prosperitate economică a Regatului Român –, care a avut realizări notabile și în alte orașe ale țării: Iași, Ploiești, Buzău, Galați, Brăila ș.a.

Concepută în stil neoclasic, monumentala construcție are o fațadă cu trepte pe toată lungimea și un portic susținut de zece coloane dorice. Ambele extremități sunt formate din două volume proeminente suprainălțate și acoperite cu câte o cupolă.

Noul edificiu a adăpostit Poșta Centrală până în anul 1970, când au început lucrările de renovare a clădirii și amenajarea ei pentru a adăposti Muzeul Național de Istorie a României, inaugurat doi ani mai târziu.

Clădirea Poștei Centrale la începutul secolului XX

Șantiere arheologice cu participări ale specialiștilor muzeului (2001-2003)

Preistorie: Bucșani, Cârna și Pietrele (Giurgiu), Epureni (Vaslui), Zimnicea, Valea Teleormanului (Teleorman), Sultana (Călărași), Bordușani (Ialomița), Hârșova, Luncavița (Tulcea), Vădastra.

Epocă romană: Roșia Montană (Alba), Micia (Hunedoara), Sucidava (Olt), Ostrovdurostorum, Histria, Păciul lui Soare.

Epoca medievală: Orașul de Floci, Schitul Topolnița, Cetatea Carșova, Nufăru.

Capitel descoperit la Callatis (Mangalia) datând din secolul V

edificii emblematice – C.E.C., Banca Națională a României, Palatul de Justiție –, clădirea impune. Muzeul avea două componente principale: expoziția de bază (desfășurată în cadrul a 50 de săli) și Tezaurul. Prima era un fel de transpunere în limbaj muzeistic a manualului de istorie din ultimii ani de liceu, cu calitățile și defectele lui. Tezaurul reprezenta însă un mare punct de atracție. Și poate că ar trebui să facem o scurtă precizare: cuvântul tezaur în acest context desemnează un ansamblu de obiecte din metale prețioase rezultat în urma unei acțiuni de strângere intenționată în vederea păstrării lor și care a și fost descoperit ca atare. Astfel de tezaure apar încă la sfârșitul neoliticului și conțin podobe, obiecte de cult, arme, piese de costum, vase, monede etc., toate confecționate din metale prețioase. Și pentru că astfel de tezaure au fost expuse într-un spațiu anume rezervat, și acesta a căpătat denumirea

de Tezaur. Să mai spunem și faptul că înainte ca vizitatorul să ajungă la Tezaur, trecea printr-un spațiu special în care erau expuse copiile de pe metopele Columnei lui Traian în mărime naturală și care, după aprecierea specialiștilor, sunt cele mai valoroase din câte există. În vecinătatea Columnei și a Tezaurului, se afla un alt spațiu cu destinație specială – Lapidariul – și care prezenta publicului obiecte din piatră cu mare valoare cultural-istorică (inscripții, fragmente de arhitectură, monumente funerare, statui etc.).

Pentru anul 1972, muzeul a fost un succes, deși s-au auzit și unele nemulțumiri: „Ne-ați jefuit!”, „Sunteți un muzeu format prin rapturi!” Poate că aceste reacții erau îndreptățite, parțial, dar colegii mei implicați în activitățile de organizare a muzeului își amintesc cu câtă grijă și tact s-a procedat în cele mai multe dintre situații. Dispozițiile erau însă clare: să fie un muzeu

reprezentativ! – și multe piese unicate sau de mare relevanță au fost transferate către noi.

Inițial, patrimoniul muzeului nostru s-a compus din obiecte care ne-au fost date în custodie și din obiecte care ne-au fost transferate. Ele au un regim diferit. În cazul Băncii Naționale a României, de pildă, o parte dintre obiectele din metale prețioase ce ne-au fost transferate nouă proveneau din confiscări. În baza legislației în vigoare, foștii lor proprietari solicită Băncii Naționale să le fie restituite aceste bunuri, iar Banca nu poate onora cererile până ce noi nu vom restitui, la rândul nostru, bunurile respective Băncii...

Nu numai Banca Națională, ci și alte instituții au adresat asemenea cereri; Cultele, de pildă. Anul trecut, ca să dau un exemplu, a trebuit să restituim celebrul Tetraevangeliar de la Humor, cu portretul original al lui Ștefan cel Mare. Academia

Expoziții organizate de muzeu sau la care a participat (2001-2004)

Mitră arhierească de la Mitropolia din București (secolul XVIII) cu 270 de rubine, 90 de smaralde și perle

Expoziții organizate în străinătate: Aurul barbarilor (Germania), Tracii și celții pe cele două versante ale Carpaților (Germania), Cultura Cucuteni (Grecia).

Expoziții în pregătire: Un mare medalist român regăsit – Dumitru Anastase; Viața cotidiană în România interbelică; Valori intrate în patrimoniul muzeului prin achiziții și donații (1990-2003); Orfevrărie italiană; Splendori din Africa de Sud; Tezaurul de aur ale Daciei (Suedia).

Română și-a revendicat și ea bunurile care îi aparțin și care ne fuseseră transferate nouă (unele, precum Colecția „Constantin Orghidan”, au și revenit la fostul său deținător).

Părerea mea este că, de la caz la caz, prin discuții și bună înțelegere, o parte din aceste valori ar putea rămâne în continuare la noi, în *custodie*. Ele ar putea avea, astfel, un contact mai lesnicios cu marea public; îi am în vedere și pe străinii care vizitează muzeul.

Mă gândesc apoi și la faptul că reorganizarea expoziției de bază poate fi un prilej pentru ca o parte dintre aceste exponate să fie restituite. În ultimii ani tematica muzeului a evoluat, criteriile de selecție a pieselor din patrimoniu s-au schimbat și ele mult. Cea mai delicată problemă ne-o ridică piesele de artă și de cult. Reflectarea culturii și civilizației medievale se va resimți cel mai mult, dat fiind faptul că principalele mărturii ale

acestei epoci sunt de proveniență religioasă.

– **Muzeul dumneavoastră se află într-o perioadă de mari transformări...**

– Mari și de toate felurile. Începând cu lucrările de reparații și consolidare a clădirii și terminând cu cele de reamenajare a expoziției de bază. Expoziția era depășită din toate punctele de vedere. I se reproșau multe, începând cu excesul de texte și fotocopii și terminând cu conținutul propriu-zis. Puterea unei expoziții constă în obiectele tridimensionale. Omul nu vine la muzeu să citească, ci să privească. Era necesară primenirea tematică, o redimensionare a evenimentelor, atât ca spațiu, cât mai ales ca manieră de prezentare. Vom pune accent pe reconstituiri: o locuință, un segment de stradă, un magazin de epocă, folosind, pe cât posibil, obiecte originale. Nu vi se pare interesant

ca atunci când cineva vine la muzeu, azi, în epoca telefonului mobil, să vadă un aparat de telefon de acum 100 de ani? Să vadă primele aparate de radio, primele fiare de călcat electrice, ca să dau numai câteva exemple.

– **În clipa de față, ce oferiți vizitatorului care vă trece pragul?**

– Tezaurul, Lapidariul și copiile Columnei lui Traian. De curând (1 octombrie 2004), în aceeași clădire a început să funcționeze și Muzeul Național Filatelic, organizat de Compania Națională Poșta Română. De asemenea, organizăm numeroase expoziții. Ele prezintă mai multe avantaje: au o anume prospekție, oferă posibilitatea focalizării atenției asupra unui anume subiect și, prin durata limitată în timp, ne prilejuiesc un dialog mai viu cu publicul. Colaborăm, de asemenea, cu alte instituții de profil din țară, participăm la

expoziții internaționale, prilej de a face cunoscute și în străinătate valori ale culturii materiale și spirituale românești.

An de ani colegi de-ai noștri sunt prezenți pe diverse șantiere arheologice, iar rezultatele muncii lor sunt valorificate în publicații de specialitate din țară și străinătate. Muzeul însuși editează trei publicații și a patronat numeroase lucrări monografice.

– **Întâmpinați, desigur, și unele dificultăți; când credeți totuși că veți putea redeschide expoziția de bază?**

– Sunt greutăți, unele provenind din relațiile proiectant-executant-beneficiar și sunt inerente. Altele provin din însăși amenajarea unui spațiu atât de amplu ca acela al muzeului, care a cunoscut în decursul vremii numeroase intervenții. Mai sunt și dificultățile legate de ideile

multiple de reamenajare a expoziției, de dotările impuse, de prezentarea modernă a exponatelor. Nu în ultimul rând, încheierea acestor lucrări ține și de ritmul de susținere financiară. În orice caz, noi sperăm că în cursul anului 2005 vom putea prezenta un prim tronson important al noii expoziții...

A consemnat:
Marian ȘTEFAN

Pentru tineri

Iată câteva proiecte ale Muzeului Național de Istorie a României (M.N.I.R.), primele două inițiate sub patronajul Consiliului Europei:

Aurul barbarilor. Comori gotice, ce se încadrează în programul *Școli și muzee către Europa* (inițiat de Uniunea Europeană prin intermediul Fundației Pegasus). Elevi de liceu vor cerceta, sub supravegherea profesorilor și muzeografilor, tezaure istorice aflate în patrimoniul muzeului (a fost ales ca obiect de studiu Tezaurul de la Pietroasele – „Cloșca cu pui de aur”) și în final își vor face cunoscute opiniile, oferind o perspectivă proprie asupra artei și istoriei popoarelor migratoare;

Istorie în piatră. Columna lui Traian, desfășurat la începutul acestui an, ca parte integrantă a programului cultural european *Primăvara muzeelor. Istorie și povești*. Este coordonat de Direcția Muzeelor din Franța și a ajuns deja la a VI-a ediție. M.N.I.R. și-a propus să asigure participarea activă a elevilor implicați la o suită de activități culturale-educative, cunoașterea istoriei și favorizarea contactului participanților cu vestigiile arheologice și apropierea tinerilor de instituțiile culturale deținătoare de patrimoniu;

Pe urmele marelui voievod Ștefan cel Mare și Memoria străzilor. Calea Victoriei (realizat în colaborare cu Universitatea București și unele licee din Capitală) se vor materializa cu sprijinul Primăriei Municipiului București, al Inspectoratului Școlar al Municipiului București și al unor unități economice din Capitală;

Lumină prin cultură, un program-pilot unic în peisajul muzeistic românesc, adresat elevilor din cadrul școlilor speciale pentru nevăzători și realizat tot cu sprijinul Primăriei Municipiului București. În afara contactului tactil cu obiectul istoric, prin seminarii interactive, lecții deschise, excursii tematice, prin producția de materiale didactice în relief și în alfabet Braille, se urmărește îndepărtarea barierelor fizice ale handicapului. Numărul beneficiarilor direcți și indirecti ai acestui proiect este estimat la circa 3.000 persoane.

Finalizat din punct de vedere teoretic, proiectul așteaptă încă resursele financiare pentru a putea fi materializat.

Dr. Doina PUNGA

Coloană (bază, fus și capitel), de la vechea Mîropolie a Târgoviștei (secolul XVII)

STATUL MAJOR GENERAL - 145 ANI

Generalul Ioan Emanuel
Florescu

Generalul Alexandru Averescu,
în vremea primului război
mondial

Dr. ALEXANDRU OȘCA

Anul acesta, la 12 noiembrie, se împlinesc 145 ani de la constituirea Statului Major General român, organism înființat prin Înaltul Decret nr. 83 din 12/24 noiembrie 1859, semnat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza, ca instrument la dispoziția sa pentru armonizarea concepției strategice, de organizare și instrucție după principii și reguli comune în fiecare dintre armatele celor două Principate Unite: Moldova și Țara Românească.

În felul acesta, deși departamentele pentru apărare au rămas separate pentru un timp, armata Principatelor Unite a dispus de o conducere unică, Statul Major General mijlocind punerea de acord a celor două departamente, de la București și de la Iași.

Evoluția Statului Major General român, până la recunoașterea și acceptarea definitivă a rolului său în stat, nu a fost nici ușoară, nici foarte rapidă sau continuă. Tânărul stat – a cărui existență era condiționată din foarte multe direcții – avea dificultăți în a se impune în fața celor care-i „dăruiseră” *Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris*.

La conducerea organismului militar s-au succedat rapid nume fără rezonanță (colonel Grigore Gărdescu, maior Istratie Sămășescu), până la generalul Ioan Emanoil Florescu, recunoscut pentru valoarea, competența și loialitatea sa. Cum realitățile proiectate de domnitor erau constant contestate și din interior, Statul Major General nu s-a putut sustrage logicii

evenimentelor. La 1/13 mai 1865, atribuțiile au fost preluate de Direcția I din Ministerul de Război. Efortul domnitorului a fost stopat, iar misiunea militară franceză, condusă de maiorul de stat major Eugène Lamy, nu și-a putut finaliza obiectivele pentru care fusese invitată în țară încă înainte de Unire.

Sub principele Carol I, Statul Major General se

reconstituie, iar atribuțiile i se redefinește după modelul german, corpul ofițerilor de stat major devenind elita armatei române.

Secțiile din componența trec printr-o etapă de profesionalizare și de perfecționare la nivelul standardelor timpului. Mulți ofițeri se întorc de la studiile făcute la Saint-Cyr, Berlin, Viena, Torino. Statul Major General român avea, acum, un alt „sfătuitor” în persoana lui Maximilian Schumann, cel care a realizat primele lucrări la Linia fortificată Focșani-Nămoloasa-Galați, iar o parte din regulamentele militare se modifică și se inspiră după cele germane.

Statul Major General român a dat pentru prima dată măsura valorii sale în timpul războiului ruso-româno-turc (1877-1878), când România și-a câștigat independența. Surprinzător pentru o armată neexperimentată, comandamentul ei a fost la înălțime, iar ostașii, în condițiile date, s-au dovedit extrem de curajoși, faptele lor fiind elogiare în mediile oficiale și de presă din Occident.

Marele Cartier General, principele domnitor Carol I și generalii George Slăniceanu, Alexandru Cernat, Gheorghe Manu au condus nemijlocit și independent operații, bătălii și lupte importante în

câteva sectoare, la Plevna, la Vidin și în alte zone de rezistență la sudul Dunării.

Colaborarea cu un stat major imperial antrenat – cel țarist – a confirmat competența înaltului Comandament român. Ea s-a desfășurat în deplină demnitate, respect și recunoaștere, chiar dacă ulterior, la San Stefano și la Berlin, partenerul rus a găsit de cuviință să-și încalce angajamentele.

Operația de acoperire a frontierei de pe Dunăre, rămâne un model de cooperare strategică cu statul major țarist, ale cărui trupe s-au deplasat în teatru având flancul drept asigurat de unitățile române dispuse în Oltenia, conduse de Marele Cartier General instalat, succesiv, la București, Poiana (jud. Dolj), Craiova, Corabia, Verbița, Poradim și Lom Palanka.

După obținerea independenței țării și consolidarea statutului său, regele Carol I (din 1881) contează din ce în ce mai mult pe rolul Statului Major General de „laborator” pentru reorganizarea organis-

mului militar românesc. Acest rol – completat cu răspunderi în planul elaborării ipotezelor, planurile de campanie și de mobilizare – a definit Statul Major General (cu denumirile lui succesive: Marele Stat Major General, Marele Stat Major, Marele Cartier General, pe timpul campaniilor) în întreaga existență. Din 1994, organismul de conducere al armatei revine la denumirea inițială.

În cei 145 ani de existență Statul Major General a condus armata atât pe timp de pace – când opera de restructurare, instruire și dotare era prioritară și preponderentă, cât și în timp de război – când efortul principal era destinat conducerii operațiunilor.

Campania din 1913 (al doilea război balcanic) a avut caracterul unei expediții, în urma căreia au rezultat numeroase învătăminte. Din păcate, izbucnirea prea curând a primei conflagrații mondiale n-a permis ca toate deficiențele – de comandament și, mai ales, de dotare cu armament și de funcționare a serviciilor sanitare – să fie înlăturate, cei doi ani de neutralitate (1914-1916)

dovedindu-se insuficienți.

Comanda nominală a trupelor a fost asumată de principele Ferdinand, care a fost secondat de generalul Alexandru Averescu. În acest fel, cel care avea să poarte răspunderea de comandant de căpetenie

Principele Carol pe drumul de la Poradim la Nicopole, întâlnind prizonieri turci după căderea Plevnei (desen de Costin Petrescu)

Generalul Gheorghe Manu

Generalului Constantin Prezan...

... i-a urmat generalul Iliescu în fruntea Cartierului General

al armatei române în Războiul de Reîntregire – regele Ferdinand – și-a putut cunoaște direct colaboratorii. De altfel, Întitul Comandament Român s-a bazat în măsură importantă pe rege în campania anului 1916 (și ulterior), datorită defecțiunilor și sincopelelor întâmpinate la Marele Cartier General. Vasile Zottu – șeful nominal al acestui important organism de conducere strategică – a murit în împrejurări controversate, tocmai când campania înregistra dezastre repetate pentru armata română. Generalul Constantin Prezan, numit la conducerea Marelui Cartier General la 21 noiembrie/4 decembrie 1916, după un interimat asigurat de generalul Iliescu, s-a prezentat abia la 15 ianuarie 1917, până atunci rezolvând, „din mers”, câteva situații de mare dramatism în confruntarea cu agresorul în jurul Bucureștilor.

Opera de reabilitare a moralei armatei române, dispuse în fața inamicului pe un front cu mult peste posibilitățile ei, de la Siret până în nordul Carpaților Orientali, s-a desfășurat cu sprijinul și intervenția

misiunilor militare franceză (condusă de Henry Berthelot, cea mai importantă), britanică, italiană, americană și rusă. Gerul, mizeria din tranșee și bolile de tot felul au secerat numeroase vieți omenesti, iar vecinătatea unui aliat cuprins de flagelul bolșevismului a adăugat alte probleme Întutului Comandament Român îngrijorat de situația frontului – unde Mackensen se pregătea de ofensivă – și a spatelui acestuia – unde sovietele de soldați bolșevici hotărâau prăsierea frontului, organizau jafuri și planificau atentate.

In situație similară avea să înregistreze Marele Cartier General în campania anului 1941, când șeful său, generalul Alexandru Ioanițiu, a murit într-un accident stupid pe aerodromul din Baden (în zona Odesei), la 17 septembrie 1941, iar generalul Iosif Iacobici, care l-a succedat, a fost înlocuit, la rândul său, după doar patru luni.

Dacă în timp de pace Statul Major General este implicat, preponderent, în organizarea și instruirea armatei, în campanie el trebuie să elaboreze

ordinele operative și rapoartele de informare, activități extrem de complexe, care pot fi făcute doar de o echipă numeroasă, cu specialiști în toate armele și specialitățile militare. Din acest motiv, declarația generalului Gheorghe Mihail, publicată recent, din care rezultă că planificarea operației de acoperire a frontierei, ordonată de el la 24 august 1944, ar fi fost făcută de unul singur, pe când se afla izolat în vila sa de la Sinaia, fără contact cu ofițeri din Marele Stat Major, este neverosimilă.

Mulți generali și ofițeri activi sau în rezervă au făcut parte din corpurile legislative, ca senatori de drept sau ca deputați. Foști șefi ai Statului Major General au îndeplinit demnități în guvern, inclusiv răspunderea de prim-ministru (Ioan Emanoil Florescu, Alexandru Averescu, Ion Antonescu, Constantin Sănătescu, care a fost șef al Marelui Stat Major ulterior perioadei în care a fost șef de guvern, Nicolae Rădescu). Mulți ofițeri din Marele Stat Major au fost teoreticieni recunoscuți: Radu Dinulescu,

Constantin Hârjeu, Florea Țenescu, Alexandru Ioanițiu, Radu R. Rosetti etc.

Unii dintre ofițerii care încadrau Marele Stat Major în perioada interbelică au condus unități și mari unități în al doilea război mondial (Gheorghe Rozin, Petre Dumitrescu, Iosif Iacobici, Ilie Șteflea etc.), alții – detașamentele de legătură pe lângă comandamentele aliate sau au făcut parte din corpul atașatorilor militari, recunoscut pentru valoarea și competența sa: Titus Gârbea, Ion Gheorghe, Paul Teodorescu, Vasile Stoica și mulți alții.

Trei dintre atașajii noștri militari la Londra (Ion Antonescu, Constantin Sănătescu și Nicolae Rădescu) au fost șefi de guvern în împrejurări dramatice pentru țară.

Se recunoaște Marele Stat Major, care a funcționat după război, meritul de a fi rămas un corp profesionalizat, cu rol special în conducerea armatei. Atât cât era posibil, acest organism s-a ținut departe de presiunile ideologice ale unui regim politic cu influență copleșitoare în celelalte organisme ale armatei. Planificatorii militari de la Marele Stat Major român și-au făcut datoria pe timpul crizei iugoslave, crizei Berlinului, crizei rachetelor din Cuba, intervenției armatelor

aliante din Tratatul de la Varșovia în Cehoslovacia, în 1968, la care trupele române nu au participat etc.

Confruntată cu o diversitate bine instrumentată, având șeful „blocat” în afara comandamentului său, echipa Marelui Stat Major și-a revenit în scurt timp după declanșarea evenimentelor și, în final, a făcut față unui conflict proiectat pentru o desfășurare și o finalitate diferită de cea care a rezultat în decembrie 1989-ianuarie 1990. Încrederea noilor autorități, instalate după Revoluția din Decembrie 1989, în Marele Stat Major demonstrează credibilitatea de care se bucură armata, în general, și acest organism în special, în societatea civilă. Pentru un timp, responsabili politici au condus țara din fosta clădire a Ministerului Apărării Naționale, unde se afla și Marele Stat Major.

Statul Major General și-a dovedit capacitatea de a colabora cu aliații din Parteneriatul Strategic S.U.A.-România, din Parteneriatul pentru Pace și, din 2004, din NATO. Competența și încrederea sunt valorile care guvernează acum relațiile

interaliante și, în interiorul acestor valori, ofițerii din Statul Major General român se simt „la ei acasă”.

Arhivele Militare păstrează și pun la dispoziția cercetătorilor un fond de documente extrem de valoros despre rolul, atribuțiile și acțiunile organismului militar de conducere a Armatei României.

Șefii operațiilor și colaboratorii lor cunoșteau, prin contactul direct cu omologii lor din diverse țări, evoluția situației politico-militare din Europa și din lume, iar studiile lor sunt și astăzi veritabile lucrări de știință și artă militară. La mai puțin de o lună de la declanșarea războiului dintre Germania și Polonia (1 septembrie 1939), Secția Operații a pus pe masa regelui Carol al II-lea un astfel de studiu extrem de amănunțit, iar la începutul anului 1939 Titus Gârbea, atașat la Berlin, a reușit să prezinte evenimentele din februarie-martie din Cehoslovacia și să prevadă, surprinzător de exact, dezvoltarea ulterioară a situației.

În calitatea pe care o am, pot să-i asigur pe cititori că mai sunt multe informații pe care istoricii le pot găsi, pentru a întregi imaginea completă a fenomenului militar nu numai din România, dar și în spații largi din jurul acesteia. ■

Ofițeri români și francezi pregătind planul unei operațiuni din timpul primului război mondial

rentul

Evocarea de față ar fi rămas o amintire semnificativă și reconfortantă din viața autorului, fără intenția și probabilitatea de a deveni cândva informație publică, dacă în diverse publicații n-ar fi fost puse în circulație unele date inexacte privitoare la personalitatea marelui ziarist Pamfil Șeicaru. S-a afirmat că acesta a părăsit România la 10 august 1939, la cererea mareșalului Antonescu, primind o misiune ce viza pregătirea încheierii armistițiului cu puterile aliate. La 10 august 1939, Antonescu n-avea cum să-i încredințeze o astfel de misiune, pentru simplul motiv că el a preluat puterea abia la 7 septembrie 1940; războiul al doilea mondial a izbucnit la 1 septembrie 1939, iar intrarea țării noastre în conflict s-a produs în 22 iunie 1941.

Plecarea lui Pamfil Șeicaru a avut loc în mod legal la 10 august 1944 (Magazin istoric, nr. 5/2003).

La fel de greșită este și afirmația conform căreia marele ziarist nu ar mai fi revenit niciodată în România. Și-a revăzut, totuși, țara, în 1977 (20-28 august), într-o vizită particulară, cu viză turistică, cu încuviințarea expresă a lui Nicolae Ceaușescu. Și iată cum.

ÎN 1977 PAMFIL ȘEICARU A VENIT ÎN ROMÂNIA

NICOLAE SPĂTARU

La începutul anilor '70 (acțiunea se declanșase în anii '67-'68) autoritățile române au inițiat o nouă orientare în relațiile cu românii din emigrație, permițând rudelor acestora din țară să-i viziteze, iar unele personalități marcante dintre românii stabiliți în Occident au putut veni în patrie în cadrul unor vizite oficiale sau turistice.

În 1974-1975, aflat la Madrid, Pamfil Șeicaru a cerut o întrevedere particulară cu un diplomat român. Cu acel prilej a solicitat autorităților române să permită surorii sale (doamna Munteanu) să-l viziteze la Madrid. După întrevedere, la scurt timp, cei doi frați s-au putut întâlni.

Drept urmare, la revenirea doamnei Munteanu în țară,

dorința fratelui ei de a face o vizită în România nu a mai constituit o surpriză. În acest scop, el a solicitat o nouă întrevedere pentru a stabili cum s-ar putea realiza. Detaliile au fost discutate și convenite la începutul anului 1977, în sudul Germaniei, unde, din motive economice, P. Șeicaru se stabilise între timp, aici având sprijinul material al unui conațional, I. Dumitru, patron de gazetă în limba română.

În timpul întrevederii a insistat ca vizita sa să aibă un caracter strict particular, pentru „a se evita orice fel de încurcături, vâlvă și speculații” din partea unora din țară și mai ales a unor conaționali din diaspora, care criticau atitudinea sa publicistică moderată

din acei ani, acuzându-l că ar fi pactizat cu regimul ceaușist. A solicitat, totodată, să se analizeze posibilitatea unei întrevederi neoficiale cu Ceaușescu, „pentru a-l cunoaște personal și a-i împărtăși unele opinii”.

În iulie 1977, când lucrurile au prins contur clar, Nicolae Ceaușescu a fost informat direct. El și-a dat consimțământul. Nu a dat un răspuns concret privind audiența la el, dar nici nu a respins-o, spunând doar: „Să vină și o să vedem atunci”. Acordul expres al conducerii statului era necesar și pentru a preveni o eventuală acțiune din partea altor departamente de a provoca, din exces de zel, un incident nedorit. Mai ales că Pamfil Șeicaru fusese con-

damnat la moarte (în conțumacie) în 1945 de „un tribunal al poporului”, iar deapăsa nu fusese amnistiată.

Deși cetățean român, jurnalistul posedă un pașaport de apatrid eliberat de autoritățile spaniole. A sosit în țară la 20 august 1977, cu avionul pe ruta Viena-București (până la Viena călătorise cu trenul). De la Viena la București a fost însoțit de diplomatul român cu care stabilise detaliile vizitei. L-am întâmpinat la aeroportul Otopeni; intrarea în țară s-a produs pe baza unei vize turistice aplicată pe foaie volantă, procedeu practicat în acel timp.

L-am condus cu autoturismul în București, fiind cazat la Hotelul Minerva de pe Bd. Lascăr Catargiu (atunci Ana Ipătescu). De aici, a urmărit la televizor festivitățile organizate la 23 august, în Piața Aviatorilor, după ce declinase

cu înțelepciune oferta noastră, neinspirată și riscantă, de a privi manifestația respectivă din tribună, unde putea fi recunoscut, el având o fizionomie inconfundabilă.

Conu Pamfil – cum a sugerat să i ne adresăm, negreând apelativul de „maestre” – a vizitat în acea săptămână orașul București, a petrecut o noapte la casa pe care a avut-o într-o localitate din apropierea Capitalei și două zile pe litoral, mai precis la Mangalia, unde avusese o proprietate și o vie pe care dorise mult să le revadă. Traseul a fost parcurs cu autoturismul, inclusiv vizitele prin oraș, deoarece avea dificultăți de deplasare pe jos. Din cauza unui accident suferit anterior, se sprijinea în baston.

Din motive necunoscute mie, audiența la Ceaușescu nu a avut loc. Într-un fel, a fost mai bine pentru că nu s-ar fi putut păstra caracterul privat al

vizitei, dorit cu insistență de jurnalist. La încheierea sejurului, Conu Pamfil a fost condus înapoi în Austria.

Deși au trecut atâția ani de atunci, nu pot uita cuvintele de rămas bun pe care mi le-a adresat cu emoția unui octogenar (avea 83 de ani) care reușise să își revadă țara după 33 de ani. „Dragul meu, vă mulțumesc pentru tot ce ați făcut pentru mine. Nu speram că voi mai avea vreodată posibilitatea să revăd meleaagurile atât de dragi mie. M-ați ajutat să-mi alin dorul care mă mistuia. Acum pot să închid ochii liniștit.”

Conu Pamfil era anticomunist „de o viață” cum zicea el, dar nu își ascundea respectul și afecțiunea față de „neamul și țara sa”. Își motiva adesea această atitudine prin expresia „regimurile politice sunt trecătoare și pline de păcate, pământul natal este peren!” ■

Istoria minorităților din România în documente

La Cluj, sub egida Centrului de Resurse pentru Diversitatea Etnoculturală, au apărut patru volume de documente, în colecția „Diversitate etnoculturală în România”, coordonate de Lucian Nastă.

Volumele având titlul general *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare și subtitlulate Maghiarii din România 1945-1955*, Cluj, 2001; *Maghiarii din România 1956-1968*, Cluj, 2003; *Țigani din România 1919-1944*, Cluj, 2001; *Evreii din România 1945-1965*, Cluj, 2003, constituie un important instrument de lucru pentru studiul minorităților din țara noastră.

Documentele, după cum precizează editorii, provin din arhive publice și private, românești și străine, și sunt selectate astfel încât să ofere o imagine coerentă a destinului fiecărei minorități ce constituie subiectul celor patru volume.

Rânduite cronologic, mărturiile încearcă să acopere o cât mai largă varietate de aspecte, astfel încât în studiul lor să rezulte o perspectivă veridică atât a contextului istoric în care au evoluat aceste minorități, cât și a măsurilor luate de autorități.

În cele două volume referitoare la maghiarii din România accentul cade pe reconstrucția cadrului în care această comunitate s-a adaptat mutațiilor ce au marcat instaurarea comunismului. „Printr-o ruptură radicală cu societatea burgheză românească interbelică, noul regim proclama rezolvarea problemei conviețuirii pașnice a diverselor etnii existente în spațiul transilvan” – se arată în studiul introductiv.

Volumul care cuprinde mărturii documentare despre evreii din România sub regimul comunist evidențiază aspectele care au determinat emigrarea unei mari părți a comunității evreilor în Israel, obstacolele întâmpinate de aceștia din partea autorităților comuniste, precum și contribuția unor evreii la edificarea noului regim.

Iar în volumul despre țigani din România, minoritate care în perioada interbelică nu era considerată drept etnie distinctă, se insistă asupra perioadei în care țiganii au fost supuși deportării.

Irina SĂLĂVĂSTRU

Alt tezaur,

Un episod mai puțin cunoscut este diferendul pe care Banca Națională a României l-a avut cu Reichsbank. El își are originea într-un act încheiat la 9 decembrie 1915. Atunci, între institutul nostru de emisiune și trei organizații economice ale Puterilor Centrale (Zentraleinkaufsgesellschaft g.m.b.H. din Berlin, Kriegsgetreide-Verkersanstalt din Viena și Kriegsprodukten – Aktiengesellschaft din Budapesta), care se ocupau, printre altele, cu

DEPOZITUL DE AUR DE LA REICHSBANK

SABINA MARIȚIU

Convenția stipula faptul că B.N.R. urma să schimbe organizațiilor anterior menționate, în intervalul 15 ianuarie-31 mai 1916, între 50 și 70 milioane mărci, la un curs de 120 lei pentru 100 de mărci. Organizațiile amintite se obligau să transfere mărcile fie prin cec, fie prin vârsământ la Reichsbank, Berlin. Taxele de export care urma să fie achitate către statul român trebuia plătite în monedă-aur sau în certificate-aur. Depozitul în aur putea să fie echivalentul a maximum 12 milioane de mărci și era considerat proprietatea exclusivă a B.N.R., care însă nu se putea folosi de el decât după 6 luni de la semnarea păcii. Dacă totalul taxelor de export

ar fi depășit 25 de milioane de mărci, atunci acestea urma să fie plătite în aur în România.

Nu hârtie, ci aur

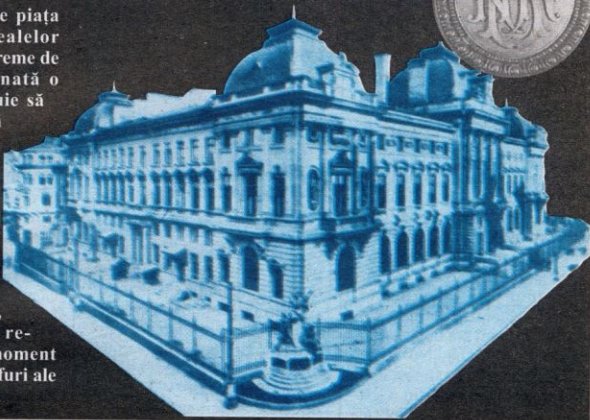
La 22 februarie 1916 a fost semnată o nouă convenție, mult mai detaliată, cea veche rămânând însă în vigoare. Suma pe care B.N.R. se obliga de această dată să o schimbe era de 360 milioane lei la un curs de 117 lei pentru 100 mărci, mărcile urmând a fi vârsate într-un cont deschis la Berlin în conformitate cu instrucțiunile institutului nostru de emisiune. Contul urma să fie purtător de dobândă într-un cuantum de 5%, spre deosebire de depozitele în aur, care nu erau purtătoare

de dobândă. Nu intrăm acum în toate detaliile tehnice ale acestei convenții, dar menționăm faptul că plățile în aur se făceau la un curs de 123 lei pentru 100 de mărci și urma să fie efectuate în tranșe de câte 10 milioane lei alternativ, la București și Berlin.

O situație contabilă a B.N.R. din anul 1922 arată că în acel moment banca avea la Berlin, în depozitele de la Reichsbank, următoarele depuneri: 62.110.000 mărci aur, 925.000 coroane aur și 2.764.200 franci aur, echivalentul sumei de 80.469.650 lei aur. De asemenea, pe numele B.N.R. era și un depozit în monedă de hârtie, în valoare totală de 383.374.299,30 mărci.

altă soartă

achiziționarea de pe piața românească a cerealelor atât de necesare în vreme de război, a fost semnată o convenție. Nu trebuie să uităm faptul că în acel moment România se afla în stare de neutralitate și avea nevoie de cât mai multe resurse financiare, vitale pentru înzestrarea armatei. Cerealele, alături de petrol, reprezentau în acel moment cele mai căutate mărfuri ale economiei românești.

Ne vom ocupa în continuare de soarta depozitului în aur al B.N.R., iar într-un număr viitor vom reveni cu amănunte la fel de interesante despre depozitul în mărci.

După încheierea Tratatului de pace de la Versailles, la 28 iunie 1919, B.N.R. a inițiat demersurile pentru recuperarea depozitelor de la Berlin. A urmat o intensă corespondență cu Reichsbank prin care se reclamau, pe lângă sumele menționate anterior, și dobânzile aferente depozitului în aur, deoarece partea română, într-o scrisoare din 30 septembrie 1920 semnată de guvernatorul I.G. Bibicescu și secretarul general I. Rădescu, afirma că „acest aur nu a rămas neproductiv, fiind utilizat conform exigențelor guvernului german, după câte suntem informați”.

La 17 noiembrie 1920, conducerea B.N.R. s-a adresat din nou Reichsbank, reclamând faptul că nu primise încă nici un răspuns la de-

mersurile sale și atrăgând atenția că potrivit convenției din februarie 1916, ratificată de guvernul german și de banca sa centrală, B.N.R. avea dreptul exclusiv să utilizeze în conformitate cu propriile interese depozitul pe care îl deținea la Berlin.

La 21 decembrie 1920, conducerea Reichsbank a răspuns solicitării venite de la București, confirmând existența depozitului în aur și cuantumul acestuia și afirmând: „Ținem la dispoziția dvs., aici, în termenii fixați prin convenții, depozitul în aur al B.N.R. la valoarea sa actuală.” Partea germană preciza însă că depozitul în aur fusese diminuat ca urmare a rambursărilor unor recipise-aur efectuate de către administrația germană de ocupație către Zentral Einkaufsgesellschaft. Aceste recipise aur rambursate se ridicau la suma de 14.854.750 lei, sumă aflată în posesia Reichsbank, care se obliga să o înapoieze B.N.R.

în același timp cu depozitul în aur.

În ceea ce privea dobânzile pretinse de către partea română, germanii subliniau faptul că, potrivit Tratatului de pace de la Versailles, toate tranzacțiile efectuate de administrația de ocupație fuseseră anulate și de aceea nu se puteau emite pretenții în acest sens. Doleanța B.N.R. ar fi fost acceptată numai în cazul în care ar fi vrut să primească echivalentul în mărci al depozitului în aur, dar la București se dorea restituirea în natură.

Un traseu cu emoții

I.G. Bibicescu, printr-o scrisoare din 6 ianuarie 1921, se arăta mulțumit de faptul că Băncii Naționale a României i se recunoștea existența depozitului și afirma că se dorea înapoierea lui de îndată ce circumstanțele ar fi permis-o. Nu era însă de acord cu punctul de vedere german în ceea ce privea dobânda. Chiar

dacă convențiile încheiate prevedeau că depozitul nu producea dobândă, acesta, care era proprietatea exclusivă a B.N.R., fusese folosit de către administrația de ocupație pentru nevoile sale, fără acordul proprietarului de drept, care acum cerea despăgubiri.

Conducerea Reichsbank a răspuns imediat scrisorii, menținându-și punctul de vedere în ceea ce privea depozitul în aur: nu se putea reclama dobândă decât dacă la București se dorea rambursarea în monedă de hârtie.

Pentru reglementarea tuturor divergențelor de opinii ivite între cele două bănci centrale, o comisie formată din experți români s-a deplasat în capitala germană. Nu știm, din nefericire, care au fost discuțiile purtate la Berlin. Cert este faptul că la 9 noiembrie 1922, noul guvernator la B.N.R., Mihail Oromolu, „constatând normalizarea condițiilor de transport, a decis înapoierea la București a depozitului în aur”. Și cum existau litigii asupra sumei de 14.854.750 lei aur, așa cum am arătat, conducerea B.N.R. informa partea germană că se hotărâse să primească într-o primă fază depozitul în aur cu excepția acestei sume. Asupra problemelor aflate în discuție urma să se ia o decizie comună după ajungerea la o înțelegere. La Berlin a fost trimis cenzorul Cornelii Cioreanu, fost director în cadrul B.N.R., care trebuia să se pună de acord cu germanii asupra condițiilor de transport și asupra formalităților care trebuia îndeplinite. La 22 noiembrie 1922 guvernatorul M. Oromolu îi mulțumea acestuia pentru „succesul intervenției” sale.

La 12 decembrie 1922, germanii erau informați că va sosi Nicolae Bălănescu, avocat și cenzor al B.N.R., care

urma să aducă în țară depozitul în aur. Acesta a fost împuternicit de către bancă, printr-o procură specială, semnată de către guvernatorul B.N.R. M. Oromolu și secretarul general al instituției, D. Cristescu, și autentificată de către Legația Germană din București, cu puteri depline pentru a primi depozitul de aur de la Reichsbank, în schimbul căruia trebuia să emită o chitanță valabilă. Bălănescu a fost însoțit la Berlin de trei funcționari și șase ușiери ai B.N.R., toți membrii delegației fiind autorizați să poarte revolve pe întreaga durată a misiunii (Ministerul Afacerilor Străine intervenise în acest sens pe lângă organele similare din Germania și Cehoslovacia).

La 10 ianuarie 1923, conducerea băncii germane informa Bucureștiul asupra faptului că obținuse de la autoritățile competente autorizația de export a aurului încă de la 6 decembrie 1922, valabilitatea acesteia fiind de 3 luni. De asemenea, făcuse demersurile necesare pe lângă direcțiunea Căilor Ferate Germane pentru a se pune la dispoziție două vagoane și a se lua legătura cu omologii din țările prin care urma să treacă transportul în cauză.

Detalii asupra traseului și a modului, nu lipsit de emoții, în care s-a desfășurat acest transport avem dintr-un raport detaliat pe care Nicolae Bălănescu i l-a prezentat guvernatorului B.N.R. în februarie 1923. Delegatul român, în drum spre capitala Germaniei,

s-a oprit la Praga pentru a pune la punct cu autoritățile de resort detaliile privind tranzitarea Cehoslovaciei. Cu toate asigurările pe care le-a primit problemele nu au lipsit, așa cum vom vedea.

De la accelerat, la personal

La Berlin, Bălănescu a fost ajutat din plin de ministrul României în capitala germană, Frederic Nanu, și de vice-consulul Vasu în toate demersurile pe care le-a avut de întreprins, atât pe lângă conducerea Reichsbank, cât și pe lângă autoritățile germane. La banca germană Bălănescu a fost condus în tezaur de către vicepreședinte, care i-a prezentat compartimentul special unde era păstrat depozitul în aur al B.N.R., atrăgându-i atenția asupra faptului că ușa era etichetată și nimeni nu mai pătrunsese acolo din 1916.

Verificarea, cântărirea, ambalarea și luarea în primire a întregii cantități de monede de aur au durat o săptămână. În tot acest timp cenzorul Nicolae Bălănescu a intervenit la autoritățile competente pentru a obține două vagoane de transport. Demersul s-a dovedit a fi dificil, în condițiile lipsei acute de combustibil cu care se confrunta statul german în acel moment și a suprimării mai multor trenuri. Pentru că nu se putea constitui un transport separat, cele două vagoane trebuia atașate fie unui tren accelerat, fie unui „tren omnibus, cu perspectiva detașării lor și lăsarea pe linii de garare în diferite puncte”. S-a optat pentru prima variantă, astfel încât cele două vagoane care transportau aurul Băncii Naționale au fost atașate trenului accelerat care făcea legătura cu orașul Oderberg, la granița germano-ceshoslovacă.

Bancnotă de zece mărci

După tratative îndelungate cu conducerea Reichsbank-ului în ceea ce privea textul chitanței pe care urma să o elibereze, Bălănescu a avut de înfruntat o nouă problemă: partea germană „nu numai că nu părea dispusă a face să se însoțească transportul de aur și de un funcționar al lor, dar voia să se considere descărcată din momentul ce aurul a ieșit din tezaurul lor”. Numai după intervenția Legației României la Berlin și după convorbirile avute cu președintele Reichsbank-ului, Havenstein, un funcționar german a însoțit transportul până la așezarea în vagoane, acestea fiind escortate apoi de polițiști.

În cele două vagoane se aflau 534 de pungi mari conținând fiecare „un număr verificat de pungi mici, după natura monedei, după cum urmează: 52.106.862,35 duble coroane germane, 952.000 coroane austriece, 264.200 franci”.

Pentru ca drumul să decurgă cu mai multă ușurință și pentru a beneficia de „extra-teritorialitatea acordată misiunilor streine”, transportul a fost înregistrat ca fiind expediat de Legația Română de la Berlin către Banca Națională a României. Cu toate asigurările pe care le primise că trenul va străbate fără oprire distanța Berlin-Oderberg, Nicolae Bălănescu a fost nevoit să constate că vagoanele au fost detașate la Breslau, în ciuda protestelor sale și ale polițiștilor germani care îl însoțeau, fiind atașate mai târziu unui tren personal.

Pază militară în civil

La vama germano-ceslovacă o nouă surpriză: nu se recunoscuse „de către autoritățile germane [de frontieră –

I.C. Bibicescu

n.n.] dreptul de luare în primire a aurului”. Bălănescu nu dă foarte multe amănunte, dar precizează că îi lipsea un document pe care vama germană îl solicita, dar pe care nimeni nu îi spusese că trebuie să îl aibă. „Exhibițiunea unei hărții accesorii și corul aparatului polițienesc ce mă însoțea l-au convins sau mai bine zis l-au învins în cele din urmă pe cel ce ne făcea dificultăți.”

Intrarea în Cehoslovacia a ridicat o nouă problemă: nu se putea face, deoarece nu exista un ordin al Ministerului cehoslovac de Finanțe care să permită tranzitarea și mai ales ieșirea aurului din țară. Și grănicerii cehi au fost convinși datorită unei „hărți accesorii luată de la București în ultimul moment – autorizația portului de arme pentru aducerea aurului din Germania și trecerea lui prin Cehoslovacia, tradusă și în limba cehoslovacă (sic!) și dată de Legațiunea respectivă”.

Tranzitarea teritoriului cehoslovac a decurs fără probleme, dar în apropierea graniței cu Ungaria paza a fost întărită, măsură motivată prin incursiunile unor bande de hoți care atacau trenurile. La granița Cehoslovaciei cu România, la punctul Halmi, nimeni

nu știa de importanța transportului și, în consecință, nu se asiguraseră nici un fel de măsuri de pază. Bălănescu s-a văzut nevoit să se urce într-unul dintre vagoanele cu aur care au fost atașate la un tren mixt (de persoane și mărfuri) ce intra în România. Transportul a ajuns la Satu Mare în toiu noapții și a fost garat „la peronul prim, luminat, păzit de cinci soldați și hotărât să plece marți 13 februarie, la ora 1 după-amiază, cu trenul de persoane. Sosirea la București miercuri noaptea.”

Conducerea B.N.R. luase legătura cu Corpul II de Armată în vederea asigurării pazei celor trei vagoane (la cele două vagoane care transportau aurul se mai adăugase unul destinat delegaților B.N.R.): „sunt necesari 2 oameni pentru fiecare vagon, deci în total 6 oameni plus un ofițer, toți în civil”.

Transportul a ajuns la București în condiții optime, iar la verificarea lui nu s-a constatat decât lipsa din doi saci sigilați a câte unei „jumătăți de coroane germane de aur”, iar două dintre aceste monede „prezentau defectuosități de formă, una fiind roasă la margine, iar alta trasă prin procedee chimice”.

Imediat după sosirea vagoanelor, B.N.R. a telegrafiat la Berlin atât Legației României, cât și Reichsbank-ului pentru a înștiința că totul decursese normal. Mai târziu, printr-o scrisoare datată 26 mai 1923, B.N.R. confirma, din nou, băncii germane primirea transportului și mulțumea pentru întregul concurs pe care îl dăduse delegatului român. Nu uita însă să precizeze că mai existau chestiuni în suspensie între cele două bănci, chestiuni care își așteptau rezolvarea. ■

Exclusivitate

Muzeul Municipiului București a găzduit expoziția Universul familiei regale române. Portrete din arhivele britanice, vernisată în ziua de 16 aprilie 2004. Pe lângă portrete ale membrilor familiei regale române, au fost expuse și cele ale reprezentanților familiilor regale europene cu care existau relații de rudenie.

Autorul acestei expoziții este Russell Harris, specialist britanic în istoria fotografiei. Domnia sa a avut amabilitatea să încredințeze revistei noastre rândurile ce urmează și să ne acorde dreptul de a reproduce imaginile de pe planșele acestui număr.

PORTRETELE UNEI REGINE

RUSSELL HARRIS

Marile studiouri foto comerciale din Londra, multă vreme ignorate de către istoricii fotografiei sau trecute cu vederea de către literatura de specialitate datorită produselor lor convenționale, par a cunoaște o revenire. Cel puțin la Londra, în ultimii ani, au fost înfățișate în expoziții câteva portrete ale unor personaje ale istoriei noastre imperiale. National Portrait Gallery a prezentat două expoziții consacrate curților regale europene și prinților indieni.

În urmă cu doi ani, pe când catalogam niște negative pe sticlă la National Portrait Gallery, din Londra, unul dintre negative a alunecat din înveli-toare. Mi-a apărut imaginea unei femei frumoase, într-un costum exotic. Nu știam atunci nimic despre România, dar mi-am dat seama că acele portrete ale uimitoarei nepoate a reginei Victoria trebuia incluse în expoziția dedicată curților regale europene.

Pe măsură ce avansam cu cercetările despre această regină îmbrăcată în port popular, m-am hotărât să organizez o expoziție specială. Arhivele diferitelor studiouri fotografice comerciale ale vremii aflate în posesia a două instituții cul-

turale de prestigiu din Marea Britanie – National Portrait Gallery și Victoria and Albert Museum – mi-au oferit posibilitatea să construiesc o modalitate de percepere vizuală a universului familiilor regale, având România în centru. O lume fascinantă, care a dispărut la scurt timp după ce aceste imagini au fost realizate, o lume în care relațiile de familie aveau un impact direct asupra relațiilor politice internaționale, o lume în care frumusețea, demnitatea și inteligența a două mari regine, Maria și Elena, au jucat un rol important în destinul României. Am dorit să împărtășesc românilor din secolul XXI o viziune artistică și istorică ce situează România în centru, viziune pe care

sper să o fi realizat prin intermediul acestor imagini de mare valoare estetică și care au rămas nevăzute aproape din ziua în care au fost realizate.

Deși se considera o „victimă a camerei de luat vederi”, regina Maria a fost una dintre cele mai fotografiate persoane ale epocii. Îi plăcea să pozeze și a realizat, foarte devreme, că familiarizarea poporului noii sale țări cu imaginea sa era în avantajul ei. Ea a condus o adevărată campanie de *public relations*, prin sute de cărți poștale ce o înfățișau în diverse costume, de la cele bizantine, la cele foarte elegante sau cele populare. A sfârșit prin a induce printre români un sentiment de dragoste pentru ea.

Obiceiul Mariei, încă de la sosirea în România, de a merge călare până în cele mai îndepărtate sate și de a sta de vorbă cu „prietenele mele, babele“, sau de a păși pragul unor bordeie nenorocite pentru a săruta pe frunte o țărăncă ce-și dădea sufletul i-au creat imaginea unui înger. Timbre poștale sau chiar *Panteonul de război*, pictat de P. Carrier-Belleuse și A.F. Gorguet, în 1918, o înfățișează mândră, în port popular, împărțind pâine populației sau primindu-i aclamațiile.

Aplecarea Mariei pentru portul popular poate să fi venit de la încercările reginei Carmen Sylva de a-l introduce la Curte. Influențată poate de biserica din curtea Palatului Cotroceni, Maria s-a străduit să recreeze în dormitor o lume bizantină, uneori de un decorativism în exces. Carmen Sylva se plângea: „Eu încă mai am aceleași obiecte vechi, chiar unele piese de mobilier din vremea lui Cuza.“

Maria era fiica cea mai mare a lui Alfred, duce de Edinburgh, cel de al doilea fiu al reginei Victoria, care mai târziu a devenit duce de Saxa-Coburg și Gotha, și a marei ducese Maria

de Rusia, singura fiică a țarului Alexandru II. Au circulat zvonuri despre o dragoste de tinerete a Mariei pentru primul ei văr, viitorul rege George V, dar mama ei, care disprețuia tot ceea ce era englezesc, a căsătorit-o, la vârsta de 17 ani, în 1893, cu Ferdinand, principele moștenitor al României.

Nu a fost o căsătorie perfectă, cum o arată memoriile Mariei și corespondența cu mama ei, aflată în arhivele de la Cotroceni. În 1902, Maria a fost invitată la încoronarea lui Eduard VII. Amânarea ceremoniei din cauza unei peritonite a viitorului rege i-a permis să rămână câteva luni în îndrăgita Anglie. Atunci l-a întâlnit pe Waldorf Astor, unul dintre cei mai bogați oameni din lume. Deși s-a spus că s-a îndrăgostit de el, nici o mărturie serioasă nu merge mai departe de afirmarea unei relații platonice. Waldorf și sora lui au făcut, apoi, mai multe vizite în România.

Caracterul visător și relaxat al prințesei moștenitoare a României apare în mai multe imagini realizate de H. Walter Barnett. Maria evocă și într-

chipează romantismul cvasisenzual pe care ea îl atribuia instituției monarhice.

Există o imagine a Mariei îmbrăcată în ținută lungă, tivită cu lamé, stând lângă o roată de tors, o referire directă la *Faust* de Gounod. O altă imagine în vogă era cea cu un vâl de șifon pe cap. Și buna prietenă a Mariei, Daisy, prințesă de Pless, fusese fotografiată într-o suită aproape identică de poze, cu câteva luni înainte, de către H. Walter Barnett și studioul Lafayette.

Constatând că tânărul soț, Ferdinand, nu era chiar ceea ce își închipuise ea, Maria a început să ofere imaginea unei femei mult mai relaxate, conștientă de frumusețea ei și încercând, cu timiditate, să-și testeze puterea de seducție. Peste doi ani, Maria și Daisy au mers împreună la atelierul celebrului pictor portretist Philip de László, care avea să le picteze portretele și care nota în jurnal: „Îmi amintesc vizita frumoasei Daisy Pless, împreună cu și mai frumoasa și atrăgătoare prințesă moștenitoare Maria de România, care era admirată de întreaga societate.“

Lafayette

Studioul a fost fondat la Dublin de James Stack Lauder (1853-1923). Numele îi vine de la pseudonimul utilizat de întemeietor: James Lafayette, „tocmai venit de la Paris“, cum își făcea reclamă. În epoca de glorie, studioul a fotografiat suite de regi, împărați, regine, împărătese, altefe regale, dar și funcționari înalți din administrația colonială și aristocrați. În 1887, James Stack Lauder a primit un Certificat regal de „Fotograf al Majestății Sale în Dublin“.

Și-a deschis studiouri și la Glasgow, Manchester, Londra, Belfast, iar din 1898 acțiunile nou-înființatei companii

Lafayette Ltd. au fost cotate la bursă.

Nici unul dintre negativele acestei serii existente la National Portrait Gallery nu a fost publicat. Putem presupune că regele Carol I ar fi dezaprobat ferm frivolitatea prințesei, așa cum apărea în acele imagini. Totuși, o imagine foarte asemănătoare, deși mai rezervată, din aceeași sesiune de ședințe foto, a fost reprodusă ca o carte poștală, în 1908, de A. Gimm, din Gotha.

Cum am spus, sub influența reginei Elisabeta, care dezvoltase un atașament mistico-religios pentru România, Maria a arătat un puternic interes costumului popular din țara de adopție.

Prințesa Daisy de Pless, scriind despre acest interes, îi lua apărarea: „Maria a fost acuzată că era teatrală, dar ea, pur și simplu, oferea românilor genul de regină pe care ei îl doreau.“

În mai 1924, Maria revine în Anglia ca regină. *The Illustrated London News* nota, nu tocmai exact, că regina purta adesea costumul național pentru „a încuraja pitoreasca îmbrăcăminte care acum poate fi văzută rar în țara ei; ea a pornit o mișcare menită să încurajeze societatea femeilor să apară în această frumoasă ținută la balurile mascate.“

Într-adevăr, în acel moment, ca regină a unei țări mult mărită – Maria afirma că prin eforturile ei la Conferința de Pace de la Paris și prin refuzul ei ferm

de a intra în război altfel decât alături de britanici – putea pretinde că era eminența feminină din spatele tronului. În memoriile publicate apare o descriere a modului în care l-a manipulat pe regele Ferdinand să ia deciziile pe care le dorea, făcându-l să creadă că îi aparțineau. Era cunoscută și drept „reginamamă a Balcanilor“, căci își căsătorise prima fiică cu regele Greciei și pe cea de a doua cu regele Serbiei. Băatul cel mare, Carol, era căsătorit cu o prințesă a Greciei, cu care avea un moștenitor al tronului. În felul acesta, ea reprezenta punctul central al unei alianțe regionale și avea satisfacția să știe că mare parte a organizării postbelice a Balcanilor se datora influenței ei.

Activitatea desfășurată de Maria în folosul românilor în timpul primului război mondial a fost mult remarcată. Era conștientă că apartenența la o „castă“ regală cerea să își dedice activitatea celor mulți în vremuri grele. „Chiar înainte ca România să intre în război, în cei doi ani dificili de neutralitate, m-am aflat mult printre ai mei, mergând din oraș în oraș, împărțind bani celor săraci, astfel încât erau puține colțuri de țară unde chipul meu să fi fost zărit. Am devenit o realitate pentru poporul meu, nu doar o regină cu numele.“

Prețul plătit pentru acest succes l-a constituit pierderea bijuteriilor, trimise în Rusia pentru a se afla în siguranță și dispărute în Revoluție, și moartea celui mai mic fiu, Mircea, îngropat la Cotroceni cu puțin înainte ca germanii să ocupe Bucureștiul și familia regală să fugă spre nordul țării. În scrierile ei revine mereu asupra acestui moment dureros: „Vreme de doi ani el a rămas singurul paznic al casei părinților săi, deasupra căreia steagul țării încetase să mai fluture.“

În seria de imagini realizate de Vandyk în timpul vizitei din 1924, este evident că regina Maria, în vârstă de 49 ani, hotărâse să prezinte Occidentului chipul ei românesc, cel pe care românii îl numeau „mama Regina“.

Pentru a marca sosirea regelui Ferdinand și a reginei Maria, la 22 mai 1924 *The Lady* a publicat pe o pagină întreagă o imagine a reginei, cu explicația: „executată de Vandyk la o ședință specială săptămâna trecută“. Regina Maria înfățișa un chip care se transformase acum într-o „splendidă figură, orientală desigur și aproape barbară în frumusețea ei“. S-ar putea ca seria aceasta de portrete să se fi născut din publicarea ultimei ei cărți, *Vocea din munte. O poveste pentru cei care înțeleg*, o carte în care, scria *The Times*, „înclinațiile ei artistice și-au găsit cea mai recentă expresie“.

Vandyk

Herbert Vandyk a studiat arta fotografică la Berlin și Paris. Și-a făcut ucenicia sub îndrumarea tatălui, Charles, de la care a preluat afacerea în 1902, când acesta s-a retras.

În 1913 a refăcut clădirea din Buckingham Palace Road, echipându-și laboratorul cu cele mai moderne instalații ale vremii. Maharajahul din Patiala a fost atât de impresionat de realizările lui Herbert Vandyk, încât în 1926 l-a invitat în India pentru a realiza în palatul său un studiu fotografic identic cu cel din Londra.

În seria de imagini etnice atribuite lui Vandyk, regina Maria poartă maramă, aranjată într-o manieră tipică începutului de secol XX, cu o eșarfă colorată legată deasupra. Cămașa este brodată cu mătase și ornamentată pe piept și pe mâneci. Deasupra ei vine fota, considerată una dintre cele mai extravagante piese de îmbrăcăminte românești, purtată de obicei doar la sărbători și nunți. În urma vizitei pe care a făcut-o în America, în 1926 (*Magazin istoric*, nr. 7/1997), costumele ei populare au declanșat o adevărată frenzie printre privitori. Un ziar a scris: „sunt într-adevăr costume care încântă sufletul și satisfac nevoia de cochetărie ale celei mai blazate dintre eleganțe”. Doamnele din societate s-au fotografiat purtând costume populare și peste câțiva ani *Needlecraft Magazine* a consacrat un articol broderiei din România.

A doua serie de fotografii din 1924, realizate de Vandyk, o înfățișează pe regina Maria, invitată regelui George și a reginei Mary, la Buckingham

Palace. Regina apare într-una dintre ținutele ei de seară, purtând un singur sirag de perle și semnul Prea Venerabilului Ordin al Sf. Ioan de Ierusalim. Deși vremea marilor pălării trecuse, regina nu a putut rezista tentației.

Chiar și prințesa Marta Bibescu a trebuit să admită, în 1927, că tânăra ei regină fusese „cea mai frumoasă prințesă și, probabil, cea mai frumoasă femeie din întreaga Europă”.

Maria s-a bazat în mare măsură pe atractivitatea ei, gândind că era una dintre „îndărăriturile ei regale” să placă ochiului plebeu. Dar venea în mod sigur vremea când trăsăturile și chipul nu mai puteau să-i ușureze calea. „N-am fost niciodată excesiv de vanitoasă”, se confesa ea. În anii care au urmat a consacrat cam o lună pe an frumuseții ei. „Chipul mi-a fost ca un prieten și, dacă se schimbă, va fi ca și cum aș trăi cu cineva care este un străin pentru mine, ceea ce va fi oribil”.

Într-un articol scris un an după ce fuseseră realizate aceste fotografii, Maria atribuia

înfațișarea ei plăcută „dragostei pentru viață și umanitate și acelei sănătăți extraordinare, care-mi permite să văd partea luminoasă a lucrurilor și să zămbesc, împiedicând fața să capete liniile tristeții”.

Un deceniu mai târziu, marea ducesă Maria Pavlovna a Rusiei, căreia i se oferise refugiu la Cotroceni după ce fugise din cauza revoluției bolșevice, își amintea că regina „se auto-admira enorm și adesea când vorbea despre ea însăși, o făcea de parcă era o altă creatură extraordinară de frumoasă și fascinantă pe care o vedea și o descria”.

Temerile Mariei nu s-au adeverit, căci în 1925 apărea într-o serie de reclame pentru cremele de frumusețe Pond's – cu formula: „mesajul unei regine frumoase către peste 20 milioane de femei. „Nici o femeie nu este atât de sus plasată, încât să-și neglijeze frumusețea. Felul cum arată este vital pentru succesul ei; nu-și poate permite să lase semnele obișnuite ale oboselii sau uzura să se vadă pe chipul ei.” ■

Henry Walter Barnett

S-a născut în 1862. Și-a început cariera la Sydney, Australia, în 1885. Era fiul unui imigrant evreu din Londra. A devenit cel mai important fotograf portretist al Australiei. La sfârșitul anilor 1890 și-a deschis un studiu fotografic la Londra, 1 Park Side, Knightsbridge. Refuza să facă mai mult de trei portrete într-o zi, pentru care percepea sume astronomice.

Portretele reginei Maria diferă mult de realizările adesea impersonale ale altor ateliere fotografice.

O ULTIMĂ DORINȚĂ: SĂ MOR ÎN ȚARA MEA

Regina Maria a României s-a stins din viață în luna iulie 1938, la 63 de ani.

În vara anului 1938 regina Maria se afla la un sanatoriu din Dresda. Simțind că sfârșitul îi era aproape, a hotărât să vină în țară, în ciuda pericolului unei asemenea călătorii. I-a trimis o scrisoare fiului, regele Carol II, prin care îl anunța că are de gând să părăsească sanatoriul și să se întoarcă la Sinaia la mijlocul lunii iulie.

ȘTEFANIA CIUBOTARU

Deoarece starea reginei era din ce în ce mai gravă, Carol II s-a întâlnit la 7 iulie cu doctorul Mamulea, medicul reginei, cu care a discutat despre riscurile unei călătorii lungi cu trenul. Ei au hotărât să-i trimită la Dresda pe generalul Ernest Ballif, ministrul Casei Regale, și pe doctorul Hortolomei, cu o scrisoare din partea patriarhului Miron Cristea, prin care o rugau să nu-și asume riscul unei călătorii.

Generalul Ballif socotea însă că nimeni și nimic nu o putea opri pe regina Maria să se întoarcă în țară. Regele Carol II era de aceeași părere: „Mama presimte cred că nu se mai vindecă și, știind că moare, preferă să se întoarcă acasă spre a nu-și petrece ultimele clipe printre străini.”

Inima a încetat să-i bată

Înainte de a pleca de la Dresda, regina și-a refăcut testamentul introducând în el o ultimă dorință: când inima va înceta să-i mai bată să fie

scoasă din piept, pusă într-un glob de cristal și, introdusă într-un scrin de aur împodobit cu stemele provinciilor României Mari, să fie păstrată în capela ortodoxă „Stella Maris” din grădina palatului de la Balcic.

La 17 iulie 1938, dimineața, regina Maria a sosit în gara Sinaia, însoțită de generalul Ballif, de prof.dr. Störmer, care o îngrijise la Dresda, de dr. Hortolomei și de suită. Regele Carol povestește acest episod: „La ora 8.30 sosește Mama; mă urc în tren, unde este și Elisabeta. O găsesc mult mai vioaie decât mă așteptam. Ne spune cât de fericită este că s-a întors acasă și cum vrea, după o odihnă aici, să se ducă la Bran și la Balcic. Spectacol trist, că, atât de vioaie, trebuie dată jos din vagon pe brațe și transportată cu salvarea până la Pelișor.”

În cursul nopții ea a avut o nouă hemoragie, care i-a agravat starea. Regele a hotărât să-i cheme și pe ceilalți frați: Nicolae, Mărioara și Ileana, și a trimis telegrame la toate rudele familiei regale.

La orele 17.38, în ziua de 18 iulie 1938, regina Maria s-a stins din viață la Castelul Pelișor. Regele Carol nota în Jurnal: „...a intrat dr. Hortolomei, care ne face semn că totul s-a sfârșit. A închis ochii fără durere. Inima foarte puternică a funcționat până la capăt și asta a și fost cauza care a făcut să reziste așa de mult.”

La căpătâiul reginei s-au aflat regele Carol, principesa Elisabeta și marele voievod de Alba Iulia, Mihai. „Singurii copii care au vegheat-o, scria regele, până în ultima clipă am fost tocmai noi doi, de care era mai puțin legată.”

Constantin Argetoianu comenta: „Nu se poate spune că nu a trăit. A cunoscut toate îmbătăririle vieții, ca regină și ca femeie, a cunoscut mari mulțumiri sufletești și pe cea mai mare dintre toate, aceea de a rămâne în istorie ca o icoană luminoasă pentru un întreg popor. Partea ei la războiul nostru de întregire este mare și oricât ar fi păcăuit ca soție și ca mamă toate i se vor ierta.”

Programul funeraliilor reginei Maria a fost publicat

în presă de către ministrul Casei Regale, generalul Ernest Ballif, iar ministrul de Interne, Armand Călinescu, a trimis o telegramă tuturor prefectilor de județe din țară în care specifica: „Aduceți la cunoștință publică jalna știre a încetării din viață a reginei Maria. În comunele rurale această știre se va aduce la cunoștința populației prin afișare la primărie, la școală și biserică. Toate edificiile publice vor avea drapelul țării cernit în bernă. Nici un spectacol nu va avea loc până în ziua înmormântării, care se va anunța ulterior. În biserici se vor oficia servicii religioase în fiecare zi, iar clopotele bisericilor se vor trage zilnic între orele 17 și 18.”

La 19 iulie au sosit în țară principele Nicolae și principesa Ileana împreună cu soțul ei, arhiducele Anton de Habsburg. Regina Mărioara a Iugoslaviei, care în momentul încetării din viață a mamei se afla la Londra, a ajuns în țară sâmbătă, 23 iulie.

Ultimul drum

Conform programului publicat, funeraliile s-au desfășurat cu tot fastul cuvenit unei mari regine. Marți 19 iulie 1938, în prezența regelui Carol II și a celorlalți membri ai familiei regale, rămășițele pământești ale reginei au fost așezate pe catafalc, în holul Castelului Peleş, unde au rămas până miercuri, 20 iulie.

Joi dimineața, trenul mortuar a plecat din Sinaia spre București, unde a ajuns la orele 12.00, în gară Cotroceni. Vagonul în care se afla sicriul reginei era tapițat în culoarea ei preferată: violet cardinal. După o scurtă slujbă religioasă

Parastasul reginei Maria la Curtea de Argeș

în fața gării, sicriul a fost dus pe umeri de către ofițerii Regimentului IV Roșiori la Palatul Cotroceni și așezat în sala bizantină, în același loc unde în urmă cu 11 ani fusese așezat sicriul regelui Ferdinand (*Magazin istoric*, nr. 7/2002). În zilele de joi, vineri și sâmbătă, la Palatul Cotroceni, o mulțime imensă de oameni (aproximativ 100.000) a trecut să aducă un ultim omagiu reginei.

În seara zilei de sâmbătă, 23 iulie, la orele 19.30, a avut loc o slujbă la Palat la care au asistat toți membrii familiei regale și invitații străini. După slujbă colonelul Zwiedeneck, aghiotantul reginei, a luat din sicriu caseta cu inima reginei

și a înmănat-o regelui Carol II, care a învelit-o, după dorința mamei sale, în drapelul englezesc și românesc. „Am chemat frații să mă ajute – notează regele Carol – și pe toți ne-au podidit lacrimile. Învelită în drapelele acestea, caseta am depus-o într-una mai mare. Pe urmă a fost luată, dusă și așezată în biserica din Cotroceni, unde va rămâne până în ziua când vom hotărî transportul la Balic.”

De la Palatul Cotroceni sicriul reginei a fost ridicat în cursul serii de sâmbătă, 23 iulie, și depus în sala tronului de la Palatul Regal de pe Calea Victoriei. Acolo a avut loc duminică dimineață un serviciu

Comemorarea reginei la Sindicatul Artelor Frumose, în rândul doi Ion Minulescu (x)

divin oficiat de către Î.P.S.S. Nicodim Munteanu Mitropolitul Moldovei.

Constantin Argetoianu nota: „Ceremonia de la Palatul Regal a fost simplă și înălțătoare. Momentul în care s-au ridicat notele sublimale ale *Morții lui Siegfried* au fost emoționante. Orchestra filarmonică, invizibilă din sală, era așezată în galeria de deasupra scării celei mari, așa încât divină armonie ne-a pătruns ca o putere a văzduhului, ce n-ar fi ascultat decât de poruncile Domnului. În același timp, călugării cu lumânări aprinse, ce ieșeau în pas cadențat, se profilau, pete negre pe zidul alb, în fundul imensei săli, ca umbrele unei procesiuni zugrăvită de penelul mistic al unui [E] Greco.“

După slujba religioasă sâcriul a fost așezat pe un afet de tun îmbrăcat în purpură violet cardinal. Cortegiul funerar a pornit spre gara Mogo-

șoaia, după ce mai întâi a parcurs jumătate din oraș, în sunetele clopotelor tuturor bisericilor. Pe tot parcursul până la gară, toate casele și edificiile publice erau ornate cu drapele violete și flori roșii, iar aproximativ 500.000 de persoane se găseau pe străzi. Trecând pe sub Arcul de Triumf, cortegiul a ajuns la orele 12.45 la gara Mogoșoaia, drapată în violet și cu cifrul reginei prins pe frontispiciu.

Sicriul a fost urcat în trenul mortuar, care a pornit spre Curtea de Argeș. Ajuns acolo, cortegiul s-a îndreptat spre catedrală, însoțit de mulțimea ce se adunase din orașele și satele din apropiere. Ultimul serviciu funerar a fost oficiat de mitropolitul Transilvaniei, Nicolae Bălan, în fața Catedralei din Curtea de Argeș. În cântecul preoților, bubuitul tunurilor și dangătul clopotelor de pe toată Valea Argeșului, la orele 17.50 sâcriul

reginei Maria a fost coborât în criptă, alături de cel al soțului ei, regele Ferdinand.

Se încheia astfel încă o pagină din istoria regalității românești, a cărei eroină principală fusese regina Maria. În scrisoarea adresată țării ea scria: „Eu am ajuns la capătul drumului meu. Dar înainte de a tăcea pentru veșnicie vreau să-mi ridic, pentru ultima dată, mâinile pentru o binecuvântare. Te binecuvântez iubită Românie, țara bucuriilor și durerilor mele, frumoasă țară care ai trăit în inima mea și ale cărei cărări le-am cunoscut toate. Frumoasă țară pe care eu am văzut-o întregită, a cărei soartă am împărțit-o atâția ani, al cărei vis strămoșesc l-am visat și eu și mi-a fost îngăduit să-l văd împlinit. Fii tu veșnic îmbelșugată, fii tu mare și plină de cinst, să stai veșnic falnică printre alte națiuni, să fii cinstită, iubită și prețuită.“ ■

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM
Arad	106,8
Bacău	101,4
Baia - Mare	100,1
Bârlad	102,8
Botoșani	100,8
Brașov	105
București	101,3
Buzău	103,7
Cluj - Napoca	101
Focșani	101
Galați	101,6

	FM
Iași	103,1
Oradea	96,1
Ploiești	104,1
Rm. Vâlcea	102,5
Sibiu	103,7
Suceava	101,6
Târgu - Mureș	104,9
Timișoara	100,7
Tulcea	105,4
Vaslui	102,4
Zalău	105

ALBUM ISTORIC

Russell Harris a propus celor care au trecut pragul Muzeului Municipiului București câteva imagini inedite ale reginei Maria, alături de chipurile altor capete încoronate și membri ai unor familii regale europene. Pentru cei care nu au putut vizita expoziția, iată câteva dintre imaginile prezentate.

*Portrete realizate de
H. Walter Barnett,
în 1902*

*Portret de Vaudyk,
9 mai 1924*

*Prințesa Daisy de Pless,
11 octombrie 1901,
atelierul Lafayette*

*Alfred, prinț ereditar
Saxa-Coburg și Gotha
(1874-1899),
atelierul Lafayette,
3 iulie 1897*

*Portret realizat de Vandyk,
13 mai 1924*

*Regele George V
al Marii Britanii,
atelierul Lafayette,
nedatat, probabil 1891*

*Regele Ferdinand,
fotografie de Vandyk,
13 mai 1924*

*Regele Edward VII,
regina Alexandra
și una dintre fiice*

*Regele George V și regina Mary
în ziua nunții (6 iulie 1893),
atelierul Lafayette*

*Prințesa Victoria
Melita de Edinburgh,
viitoarea Mare Ducesă
Kirill a Rusiei, soră a reginei
Maria a României (1876-1936),
în ziua nunții regelui George
cu regina Mary (6 iulie 1893)*

*Regina Olga a Greciei,
fotografie de Vandyk,
5 septembrie 1922*

*Prințesa Beatrice
de Edinburgh,
viitoarea Infanta Alfonso,
Ducea de Galliera,
soră a reginei Maria
a României (1884-1966),
în ziua nunții regelui
George cu regina Mary*

*Regina Mary a Marii Britanii,
atelierul Lafayette, 31 mai 1923*

*Regele Alexandru I
al Iugoslaviei,
fotografie de Vandyk,
5 aprilie 1916*

*Prințesa Irina a Greciei, Ducesă de Aosta
(stânga) și regină Elena Bassano,
22 noiembrie 1934*

*Alfred, Duce de Saxa-Coburg
și Gotha (1844-1900),
fotografie din
Harper's Weekly,
14 februarie 1874*

*Marea Ducesă George
a Rusiei, născută Maria
a Greciei, atelier Lafayette,
probabil 1922*

*Kaiser-ul Wilhelm II,
atelierul Lafayette,
11 noiembrie 1902*

*Maria, Ducesă
de Saxa-Coburg
și Gotha,
fotografie din
Harper's Weekly,
14 februarie 1874*

ADVERSARUL PUTERNIC, CRIMINALUL DE PE TRON

DAN HORIA MAZILU

Domnia de aproape zece ani a munteanului Șerban Cantacuzino (1678-1688) s-a consumat pe fundalul unei Europe frământate de războaie și conflicte de interes. În context, Țara Românească a fost obligată să ducă o politică de echilibru.

Personaj cu mari calități, dar și numeroase defecte, om ambițios, orgolios, animat de vise „imperiale” de mărire, avid de putere și avere, Șerban Cantacuzino a fost un politician și diplomat de talent, un om de cultură, sprijinitor al Bisericii și protector al artelor. În fond, un personaj reprezentativ al epocii, deopotrivă tradiționalist și modern.

Istoria l-a păstrat în Letopisețul Cantacuzinesc, redactat de Stoica Ludescu, dar și în Cronica Bălenilor (sau Anonimul Bălenilor), cronicile celor două grupări boierești rivale din Țara Românească, amândouă scrise la comandă. Ultima constituie chiar un răspuns la adresa Cantacuzinilor și a Letopisețului lor, pentru a demonstra dreptul la domnie al Bălenilor. Autorul ei are talent de pamfletar și nu-și stăpânește deloc patima și dușmănia față de cei din familia Cantacuzinilor sau aflați în slujba lor. Așa încât cronica este expresivă ca stil și bogată în informații.

L-am obișnuit, cred, pe cititor să ia cunoștință de părerile partizane ale cronicarilor munteni din secolul XVII în legătură cu cutare sau cu cutare voievod (Magazin istoric, nr. 2, 3, 8-10/2000; 5/2002). Nu să le și accepte, firește. Îi propun mai jos un „caz” exemplar de exprimare a antipatiei: Șerban Cantacuzino, „văzut” în cheie exclusiv negativă de autorul Cronicii Bălenilor.

Pentru cititorul mai puțin familiarizat cu istoria celei de a doua jumătăți a secolului XVII din Țara Românească, să precizăm că tabăra Bălenilor avea în frunte pe marele logofăt Ivașcu Băleanu, vornicul Stroe Leurdeanu și vistiernicul Hrizea, tatăl altui cronicar, Radu Popescu.

Șerban Cantacuzino, personajul atât de hulit de Băleni

Domnia lui Șerban Cantacuzino trebuie recompusă – prin adunarea și asamblarea elementelor presărate de-a lungul cronicii, a notațiilor (fugare și concise, până la urcarea Cantacuzinului pe tron, consistente după așezarea sa în centrul vieții politice și sociale a Țării Românești) prilejuite de pătrunderea per-

sonajului în câmpul de observație al autorului – într-un „mozaic”, în care fiecare piatră își află locul fixat parcă, cu precizie, în prealabil. „Mare și întunecat nor, și plin dă fulgere și dă trăsnete, au căzut pă Țara Românească cu Șarban-vodă, carele, ca cu nește trăsnete, cu răotatea lui au spart și au dezrădăcinat

nenumărate case de boiari, și de slujitori, și de săraci, și pă mulți au omorât cu multe feluri dă cazne, și i-au sărăcit cu multe feluri de pedepse, precum mai jos să va arăta. Ci dar, pentru păcatele oamenilor, sau pentru alte judecăți, care singur Dumnezeu știe, au luat Șarban-vodă domnia Țării Românești”.

Nelertător cu cei „amestecați în sângele” tatălui

„Recapitularea” domniei este marcată și ea – tot retoric – de imposibilitatea cuprinderii lungului și de fărădelegi: „De acestea multe făcea Șarban-vodă, care de s-ar fi scris câte una, pare-mi-să că n-am avea hârtie să le rânduiim toate – că de om nicicum nu-i era milă, ca de o pasăre; îndată îl omora; ori de au avut vreo pizmă pă dânsul den boiarii lui, ori de i s-au părut ceva bănuială pă cineva, ori l-au pârât cineva, precum mulți oameni răi sunt în Țara Rumânească, îndată, fără întrebare, fără judecată, îi omorâia tirânește. Pentru dăjdi, ce să zic?! Care mai nainte, fără cât știu foarte bine, că în anul dentăi au luat den țară 2.000 de pungi de bani, iar al doilea 3.000, al treilea și mai mult – cât răsuflu boiarii, slujitorii, birnicii nu mai avea: ci bătuți, căzniți în toată vremea, își vindea moșiile, țigăniile, viile și tot ce avea, de le cumpăra Șarban-vodă și ai lui; iar săracii plângea și plinia tot ce le cerea, că era legați de stâlpii ce era înfipti în pușcărie, înlăuntru și afară, de-i bătea cumplit: pă boiari, pă căpitani, pă slujitori – până-i au sărăcit pă toți; și, care cum scăpa umplea țărăle, care nu murea de bătaii sau de necazuri.”

Între aceste două secvențe memorabile se află apogeul activității exasperante a acestui monstru insașiabil (pedeapsă dumnezeiască?), vărsător necurmat de sânge și jefuitor abject, cumplit blestem pronunțat de Divinitate din rațiuni

Soția domnitorului, Maria

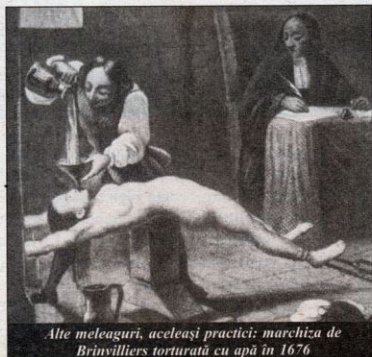
obscure. Aș zice că acest personaj a reprezentat, prin toate aparițiile sale în cronică (în istorie, deci), marea obsesie a scriitorului, fiurul lui dătător de spaime. Din toate întreprinderile Cantacuzinului (este în afara oricărei îndoieli că, mai cu seamă, în prima parte a domniei, voievodul i-a urmărit și lichidat pe cei „amestecați în sângele” postelnicului Constantin Cantacuzino, tatăl său), dușman al grupului Bălenilor și, prin urmare, inamic personal al analistului, emană forță, pricepere, iscusință, curaj, cutezanță

și ambiție, calități niciodată enunțate, dar înregistrate tremolant. Tatăl lui Șerban Cantacuzino, postelnicul Constantin, a căzut victimă intrigilor nepotului său de frate, Dumitrașco Cantacuzino, ajuns vistiernic în domnia lui Grigore Ghica. Acesta l-a convins pe domn că postelnicul vroia să-i ia locul. Aruncat în mănăstirea Snagov, Constantin este strangulat într-o noapte de stâlpul trapezării.

Prima sa intervenție în „istorie” este aproape simbolică, fiindcă gestul făcut – câștigarea prieteniei marelui vizir Kara Mustafa pașa printr-un dar, oportunitate, de mare preț, „un cal foarte frumos” – ascunde o remarcabilă intuiție politică și un simț al previziunii pe care autorul nu poate decât să-l confirme „Și adevărat au fost că cu vreme îndelungată i-au făcut mult bine, până și la domnie l-au ridicat, păcum pă urmă să va arăta”.

Îl urmărim apoi crescând vertiginos în influență (își scapă neamurile de prigoana lui Grigore I Ghica; intervine în afaceri politice de anvergură – „această treabă, degrab de au pus

pă Duca-vodă, au fost faptele caimacamului, Kara Mustafa, pentru Șarban spătar...”), dar și în orgoliu, fiind gata să comită, tocmai din această pricină, o eroare gravă cu ocazia mazălirii lui Antonie-vodă din Popești (1669-1672) pe care are totuși iscusința, „fiind mai hiclean decât alții”, să o evite la timp. Antonie Vodă mersese la Țarigrad, însoțit de o seamă de boieri, pentru reînnoirea domniei. În ziua sorocită pentru ceremonia de la marele vizir, presimțind ce va urma,

Alte meleaguri, aceleași practici: marchiza de Brinvilliers torturată cu apă în 1766

Șerban Cantacuzino rămăsese acasă, prefăcându-se că-i este rău. Așa a scăpat de soarta celorlalți.

Salvarea vine de la doamna lui Duca

Urcarea sa pe tron – după epuizarea primirii exaltante, regizată de voievod („și poruncise [...] să înlănțuească norodul [caimacamii] atât pă cei mari, cât și pă cei mici, și să să bucure și să să veselească toți dă venirea domnului”) și deconspirată sumbru de Anonim („atât îi amăgise pe toți în boieria lui, cât îi orbise de nu știia ce fac, ci bucuria lor s-au întorsu în dășart și în mare întristare”) – și a încercărilor perfide de înșelare a inamicilor („Deci, dentăi cu blândețe s-au arătat tuturor, boierind și pă cei ce nu-i iubiia”) – insti-tuie teroarea. Violenta cu care accede voievod cu mari ambiții (visea un Bizanț renăscut – cu sprijin creștin – sub sceptrul său) și disponibilități (Anonimul Bălenilor ignoră complet inițiativele sale culturale) a desființat opoziția internă și a „construit” o boierime

„cuminte” îl face pe cronicar să înregistreze patetic crimele și „martiriile” puse la cale și finalizate cu multă inventivitate.

Legat de intrigile contra lui Duca Vodă, să amintim și episodul venirii

unui ciohodar de la Istanbul, cu vesti pentru logofătul Șerban Cantacuzino, de la Kara Mustafa. Întâmplarea a făcut să-i iasă în cale trimisului otoman chiar Hrizea, care s-a dat drept Cantacuzino. Astfel a intrat în posesia scrisorii Duca Vodă. Salvarea i-a venit lui Șerban de la doamna lui Duca, Anastasia, care i-a dat de veste. A fugit peste Dunăre și curând a obținut domnia Țării Românești.

În umbra – realmente uriașă – a lui Șerban Vodă, a acestui geniu rău, se mișcă cei ce îi îndeplinesc poruncile năprasnice. Între ei și o ființă al cărei nume povestitorul îl scrie cu oroare, Ghinea căpitan, o unealtă ascultătoare și dotată probabil cu multă iscusință, căci accede (confirmat chiar de cronicar) spre realizări absolut „remarcabile” (cum ar fi suprimarea lui Duca Vodă, vieții căruia îi pusese capăt otrava lui Șerban Vodă „pen mijlocul onor-leași”). El este cel care îndeplinește unele dintre poruncile de ucidere: „și, după ce au venit în scaun, au trimis pă Ghinea căpitan, cu 30 de slujitori, de au luat pă Pătrașco [căpitan]

Urziceanul [...]” (Acestui Ghinea cronicarul îi va rezerva un sfârșit pe potrivă prestațiilor lui odioase: „Ghinea, căpitan lui Șarban-Vodă, ce era trimis la leași [în «chestiunea Duca» – D.H.M.], și ispravă ca aceasta făcând, au purces să vie în țară, dar la Ardeal l-au lovit boală fără leac, și, la Făgăraș, zăcând în câțeva vreme, negrindu-i mâinile și picioarele, și tot trupul dă viu, și-au dat sufletul dracului. Pă acest Ghinea îl avea Șarban-Vodă ucigătoriu de boiari, carele când muria, văzându-și trupul negru, au fost zicând că-și vede păcatele cu ochii”).

Vâlcul vornicul, judecat fără cuviință

Sunt „personalizate” locurile crimelor. Tradiționalist, Șerban Cantacuzino nu renunță la obiceiurile deja consacrate de predecesori (între altele, și de o moarte din propria familie): „de l-au dus la Snagov mânăstire; acolo, cu munci groaznice muncindu-l, l-au spânzurat”. „Și după câțeva judecăți

ce i-au făcut, l-au mutat la Snagov, și acolo l-au omorât cu multe cazne”. Formulări laconice produc uneori transparențe spre manevrele de subrol care dirijează aparițiile publice. Vornicul Vâlcul, întemnițat din vreme

Execuția marelui vizir Kara Mustafa, la 25 decembrie 1683

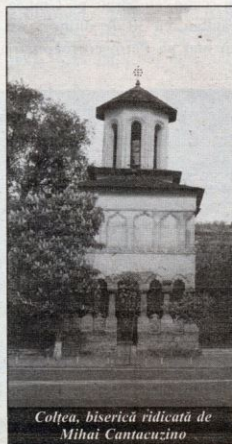
(„Jar Șarban-Vodă, viind la Focșani, au poruncit de au închis pe Vâlcul vornec la București”), este adus în fața instanței, pentru ca actul premeditat să aibă aerul unei consecințe justifiabile. Totul nu este însă decât o înscenare, la fel ca multe altele, lamentabil finalizată însă de un divan corupt, dar incapabil să respecte instrucțiunile: „Jar pe Vâlcul vornec l-au judecat în multe rânduri, dar fără nici o cuviință era judecățile, că vină nu-i afla nimic, precum nici altora”.

Șerban Cantacuzino știe însă să „regizeze” și loviturile de rafinament. Încrederea serdarului Drosu combină, ca schemă de montaj, „fuga de sub escortă” cu pedepsirea „trădării”, ambele incluse într-un joc al simulării, despre ale cărui efecte ne putem informa doar din comentariul laconic al cronicarului. Maniera în care ni se relatează secvența este însă de-a dreptul remarcabilă: un fapt deja consumat este povestit în proiecțiile pe care le ordonează indicațiile funestului „regizor”. Cei doi „protagoniști” trec, pe rând, prin fața voievodului, „autor al scenariului”, însoțiți de povestitorul care, în afara unei mici intervenții (o nedorită anticipare), nu depășește îndatoririle unui translator de replici: *victima* va fi înconjurată (act public) de semnele încrederii voievodale acordate celui ce urma să plece înaintea domnului (spațiul interpus asigură non-implicarea) cu sarcini de seamă: „au zis Drosului sărdariul să să gâtească să meargă în țară mai înainte cu trebi; și s-au gătit și i-au dat cărți și slujitori”; *călăul*, strecurat în alai („și pă Aleverde tătarul, cu câțiva tătari, tot tâlhari”; Șerban

*Sfârșitul hrisovului domnitorului
Antonie Vodă din Popești,
București, ianuarie 1672,
cu monograma semnăturii
domnești*

Cantacuzino mai avea un „gâde” specializat în „slobozirea” osândiților la ocnă, pe căpitanul Dumitrașcu Cobză; o „prestație” a acestuia se leagă de fiul deja pomenitului serdar Drosul: „legat, l-au slobozit într-o ocnă pustie; acel sfârșit au luat ticăitul, fiind gâde Cobza Dumitrașcu căpitanul”), va fi instruit (act secret), punct cu

*Colțea, biserică ridicată de
Mihai Cantacuzino*

punct, asupra complicatei manevre pe care urma să o întreprindă: „și-l învăța în taină să-l ducă pă la Bârlad și să-l dea în laturi dă drum, să-i taie capul, și să-i ia capul pentru credință, și să să facă Aleverde că au pribejit în Bugeac, și, până nu-l va chema domnul cu cărți, să nu vie; și viind să zică cătră boiari că au fugit Drosul sărdar”.

Fiecare dintre cei doi participanți principali intra astfel în posesia unui „scenariu” al călătoriei. Cel furnizat serdarului Drosu era mincinos, fals, căci „obiectul” viitoareii suprimări va fi, încă de la început, victima unei mistificări (cronicarul denunțase deja abilitățile Cantacuzinului în acest plan: „Deci, dentăi cu blândețe s-au arătat tuturor, boierind și pă cei ce nu-i iubii”), menite să-i atenueze vigilența. Cel veritabil, complex, cum am văzut, se afla în posesia *agentului*, om de mare încredere, executor, dar și depozitar al unei „scheme” virtual repetabile și de succes, de vreme ce Anonimul ține cu tot dinadinsul să ne lămurească în final: „Acest meșteșug făcea ca să nu să sparie boiarii, să fugă”.

Hrizea vistierul moare „curat”

Tot o probă de „inventivitate” încearcă să treacă Șerban Cantacuzino și în „cazul Hrizea vistierul”. Aflat în tabăra Bălenilor, cronicarul denunță reaua intenție ce se afla în spatele unor operații de pretinsă legalitate („au închis și pă Hrizea vistier, puindu-i pricină să-i ia seama de visterie, nădăjduind că va găsi bani mâncați ai țării la el. Care,

luându-i boierii lui Șerban-vodă seama, în câțeva vreme, s-au aflat ai Hrizii vistier bani cheltuiți pentru țară tal[eri] 30 mii”), înverșunarea cu care voievodul, nedescurajat de primul insucces, își continuă, sub un pretext („au zis de zahareaoa [provizii livrate, contra cost, la cererea Porții – D.H.M.] ce s-au dus la Cameniță, precum ar fi fost rea”) atacabil (se amestecă Anonimul: „și, ori bună, ori rea de au fost, o dedese boiarii și rudele lui; iar el numai Hrizii vistier îi găsea vină”), odioasa acțiune de desființare, deocamdată din punct de vedere al suportului material (Hrizea este pus să plătească 41.000 taleri ca despăgubire), al vechiului dușman.

Compensația este obținută sub presiunea unor „munci groaznice”: „De nevoie, s-au îndatorit și au dat al lui ce avea; și s-au vândut satele, și moșiile, și țigani; și au plinit banii”. Demonic, domnul îi acordă înțemnițatului răgazul dinaintea morții (vigilent, povestitorul îl suspectează consecvent: „cu ce socoteală, Șerban-vodă va ști, și sufletul lui”) – unsprezece zile de libertate, supravegheată însă („cu pază de departe, să nu să priceapă”), și trece apoi la ofensiva decisivă.

O dată cu a doua încarcerare, pătrundem în plină atmosferă de „roman negru”. Violentarea fizică („la a dooa închisoare mai multe cazne i-au făcut”) este acum conjugată cu administrarea unor substanțe care urmăreau să producă o moarte „curată”: „și multe otrăvi i-au dat, să-l omorâ”. Posesor, probabil, al vreunui antidot (nu sunt rare cazurile când anumite persoane, în epocă, se tratau pre-

Grigore I Ghica

ventiv împotriva unor tentative de acest fel) sau beneficiind de ineficacitatea unor combinații improprii, rezistența victimă îngurgitează preparatele cu pricina și le înregistrează cu grijă ținând un fel de „jurnal al otrăvirilor”, act de acuzare, postum, a cărui autenticitate se grăbește cronicarul să o valorifice: „dar nu-l putea omori cu otrăvile – precum într-o scrisoare a Hrizii vistier s-au văzut, scrisă cu mâna lui, câte feliuri dă otrăvi i-au dat, și nu-l puteau omori”. Exasperat și la un pas de ridicol, voievodul dă poziția capitală, împingând până la nelegiuire o conduită despotică: „Care văzând că cu acestea nimic nu-și poate face voia lui, cu altă moarte groaznică l-au omorât, de s-au plinit voia tiraniei lui” (aceeași tiranie – „tirăniile” – care va fi evocată și de *Cronica anonimă a lui Constantin Brâncoveanu* între pricinile ce au împiedicat alegerea ca domn a lui Iordache, fiul lui Șerban Cantacuzino, după moartea tatălui său).

Pentru unii croniciari, de altfel, Șerban Cantacuzino era prototipul *tiranului* care – zicea Radu Greceanu – „însuflă

spaimă supușilor”. Accentul căzând aici pe vestejirea comportării domnului, cronicarul uită totuși să ne spună felul în care a fost suprimat „martirizat” vistier. Aflăm aceasta de la misionarul călugăr minorit Del Monte, martor – se pare – al crucei întâmplări, care spune că Hrizea din Popești a fost tras în țepă. Parul ascuțit, înfipt de un cot în trup, a făcut să-i sară un ochi. Și, treptat, momentele sanguinare (produse de un individ detestat cu patimă, urât și denigrat, împroșcat cu noroi, odios, oripilant și expulzat sub incidența execrației) se adună și „pomelnicul” victimelor, incriminator și născut și dintr-o antipatie devastatoare, se alcătuiește chiar fără voia cronicarului: Drosul sârdar cu feciorul și fiica sa, Vâlcul vornec, Pătrașco căpitan Urziceanu, Hrizea vistierul, Radul vistier Ocnar („a trimis și pre Radul vistier Ocnariul de l-au spânzurat în târgul Ocnii, de poarta casii lui...”), boierii care merseseră la Adrianopol, împreună cu paharnicul Papa Buicescu, să-l părăscă pe Șerban Vodă...

Doar aparent surprinzător, în „duelul” (veritabil dintre *scriitor* și *personaj*, Șerban Cantacuzino, individul detestat cu patimă, urât și denigrat, împroșcat cu noroi și expulzat sub incidența execrației, iese învingător. Adversarul incomod, odios, dar puternic, rezistă tuturor tentativelor de discreditare în fața posterității și își află un „portret exemplar” prin forța și veridicitatea izvorâte din antipatia devastatoare tocmai în paginile scrise de partizanul dușmanilor săi. ■

REVOLTA

Insurecției izbucnite la Berlin la 17 iunie 1953 i-au fost consacrate numeroase studii, apărute atât în Germania, cât și în Uniunea Sovietică, respectiv, în ultimii ani, Federația Rusă. Sursele istorice existente li se adaugă noi documente, descoperite în Arhiva Centrală a Serviciului Federal de Securitate al Federației Ruse.

VASILE BUGA

Liderii de la Kremlin erau informați despre criza din R.D.G. pe mai multe canale: serviciile speciale, militare și diplomatice. În unele situații, materialele erau elaborate în comun de serviciile militare și diplomatice. De pildă, raportul înaintat la 24 iunie 1953 lui V.M. Molotov, ministrul Afacerilor Externe, și N.A. Bulganin, ministrul Apărării, era semnat de V.D. Sokolovski, locțiitor al ministrului Apărării, șef al Marelui Stat Major al Forțelor Armate, de V.S. Semionov și de locțiitorul lui, P.A. Iudin. La fel și raportul de a doua zi, semnat de mareșalul Sokolovski, de A.A. Greciko, comandantul trupelor sovietice din Germania (GSVG), de I.I.

Iliciov, ambasadorul sovietic în R.D.G., și de V.S. Semionov.

Ulbricht, criticat de Moscova

Una dintre ultimele însemnări făcute de Semionov în jurnalul său, cu câteva zile înainte de moarte, a fost consacrată tocmai acestui ultim document: „1.12.1992. Totul arăta că evenimentele [din 17 iunie] au fost folosite de Occident drept «ziua X», pentru a încerca trănicia regimurilor din U.R.S.S. și R.D.G. cu baioneta, după moartea lui Stalin. «Ziua X» a eșuat, dar noi am înțeles clar necesitatea studierii detaliate a caracterului și cauzelor

pucului. Molotov a cerut în repetate rânduri să raportăm despre situație și concluziile noastre... eu însumi am organizat cercetarea împrejurărilor, i-am interogată pe cei arestați și pe puciști, am luat măsuri pentru normalizarea situației și corectarea greșelilor pe care le făcusem. Activitatea lui W. Ulbricht [pe atunci secretar general al C.C. al P.S.U.G. - n.n.] a fost supusă criticii, s-a pus problema înlocuirii acestuia... Raportul era însoțit de hărți, ilustrații, avea circa 90 de pagini scrise la mașină...”

Semnatarii raportului din 24 iunie 1953 menționau că „la 14 iunie organele securității de stat a R.D.G. și Comitetul orașenesc Berlin al P.S.U.G. primiseră informații despre

DIN BERLIN

cum a fost informată conducerea de partid și de stat despre cele petrecute atunci în R.D.G. În rapoartele trimise Moscovei evenimentele sunt înregistrate pe ore. Cercetătorul poate urmări astfel procesul transformării unei demonstrații locale a muncitorilor din Berlin, care formulaseră revendicări cu caracter economic, într-o

amplă acțiune de protest antiguvernamentală, devenită o insurecție populară. Havkin menționează că, în general, momentele descrise în noile documente coincid cu cele știute din alte surse, între care notele înaltului comisar al U.R.S.S. în Germania, V.S. Semionov. Majoritatea lor nu a fost publicată în Rusia.

pregătirea unei greve împotriva majorării normelor de producție ale muncitorilor din construcții din Berlin, printre care și ale celor care participau la construirea aleii Stalin. Acestea nu le-au dat însă importanță și nu au raportat conducerii C.C. al P.S.U.G. și S.K.K. [Comisia Sovietică de Control; aceasta a funcționat în anii 1949-1953, ca organ succesor al Administrației militare sovietice în Germania].

Evenimentele ulterioare au luat complet prin surprindere conducerea R.D.G. În seara zilei de 15 iunie, muncitorii constructori din Berlin au avansat cererea categorică de a se anula majorarea normelor de producție... Organizația berlineză a P.S.U.G. și magistratura Berlinului de Est nu au reacționat însă în nici un fel la cererea muncitorilor.

De fapt, semnale existaseră cu mult înainte de 14 iunie.

Politica lui Ulbricht era des criticată la Moscova. Se puse chiar problema schimbării conducerii R.D.G. Acest lucru rezultă din recomandarea făcută la 13 iunie 1953 de Semionov ca, „având în vedere nemulțumirea crescândă a populației, să se renunțe temporar la poziția dominantă a conducerii P.S.U.G. și să fie numit un nou guvern, de orientare burgheză”. Liderii sovietici erau împinși spre un asemenea pas – scrie Havkin – și de forțele din interiorul P.S.U.G. care se opuneau lui Ulbricht, printre care se afla și R. Herrnstadt, membru al Biroului Politic al C.C. al P.S.U.G., redactor-șef al ziarului *Neues Deutschland*. Un anumit rol l-a jucat și speranța încă vie în U.R.S.S. în unificarea pașnică a Germaniei, căreia Ulbricht i se opunea hotărât; el căuta să facă

totul pentru a fi considerat mai stalinist decât însuși Stalin.

O viitoare victimă, Beria

După venirea la putere în U.R.S.S., în urma morții lui Stalin, a triumviratului Malenkov-Beria-Hrușciov, nemții din Estul Germaniei au sperat în liberalizarea regimului din țara lor. Despre lupta care se ducea la vârful conducerii sovietice și despre intenția lui Beria de a aplica o primă politică de „perestroikă” au vorbit și fiul său, Sergo Beria, și generalul Pavel Sudoplatov, care deținea o importantă funcție în spionajul sovietic (*Magazin istoric*, nr. 1/1995). Beria se pronunța pentru renunțarea la retorica socialistă în R.D.G. și pentru sistarea transformărilor economico-

sociale în Estul Germaniei, iar prin canalele sale de informații pregătea crearea unei Germanii neutre, democratice, unitare.

La 18 mai 1953, el a prezentat un proiect de hotărâre a Prezidiului Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., intitulat *Problemele R.D.G.* Documentul prevedea ca Malenkov, Beria, Molotov, Hrușciov și Bulganin să fie însărcinați ca în termen de trei zile să elaboreze propuneri referitoare la „îndreptarea situației politice și economice nesatisfăcătoare create în R.D.G., care își găsește reflectarea în fuga în masă a populației în Germania Occidentală”. Se propunea, de asemenea, „să se pornească de la faptul că principala cauză a situației nesatisfăcătoare din R.D.G. este linia greșită, în condițiile actuale, de edificare a socialismului, promovată în R.D.G.” și să se menționeze că, „după cum se vede acum, din partea sovietică au fost date la timpul respectiv indicații greșite în problemele dezvoltării R.D.G. în perioada imediat următoare”. Se sublinia, totodată, ca în propuneri „să fie stabilite directive politice și economice orientate spre: renunțarea în prezent la linia de edificare a socialismului în R.D.G. și crearea colhozurilor la sate; revizuirea măsurilor luate în ultimul timp de guvernul R.D.G., în vederea marginalizării și îngrădirii elementelor capitaliste din industrie, comerț și agricultură, avându-se în vedere anularea, în general, a acestor măsuri; revizuirea, în direcția reducerii, a planurilor forțate de dezvoltare economică trasate de cincinal”. Singurul care s-a opus planului prezentat de Beria a fost ministrul de Externe Molotov, care a propus o corectare: să se critice nu „linia de

Liderul de partid Wilhelm Pieck, înconjurat de pionieri

edificare a socialismului”, ci „linia accelerată”.

Pe baza memoriilor lui Hrușciov, Mikoian, Molotov, Gromiko și Semionov, istoricul rus A.M. Filatov a examinat cinci versiuni ale desfășurării discuțiilor de la Kremlin în problema germană. El a ajuns la concluzia că sursele în cauză sunt extrem de contradictorii și că memorialiștii s-au orientat după versiunea expusă la plenara C.C. al P.C.U.S. din 2-7 iulie 1953, de demascare a „dușmanului poporului”, Beria.

Liderii de partid subevaluează criza

La 2 iunie 1953, a fost adoptată dispoziția Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. *Cu privire la însănătoșirea situației politice din R.D.G.*, în care se arăta că este necesar „să se recunoască drept greșită, în actualele condiții, linia de edificare forțată a socialismului în R.D.G., adoptată de P.S.U.G.”

Se vorbea și despre crearea unei Germanii „pașnice, independente, democratice, unitare”.

Hotărârea de mai sus a fost adusă la cunoștința conducerii P.S.U.G., care a trebuit să adopte o „nouă linie”, ce presupunea reducerea prețurilor, renunțarea la colectivizarea totală și chiar restituirea în proprietate privată a unor întreprinderi mici naționalizate, fără a se anula însă până la 16-17 iunie normele majorate de producție.

Sudoplatov scrie că „evenimentele din Germania de Est au ieșit curând de sub controlul nostru, parțial din cauza lui Beria. Promovându-și linia proprie și speculând lozincă a unei Germanii democratice, unificate și neutre, Beria ne-a spus: nouă în general nu ne trebuie o Germanie socialistă permanent instabilă, a cărei existență depinde în întregime de sprijinul Uniunii Sovietice.”

La 16 iunie a început o grevă de masă a muncitorilor din construcții, care ulterior s-a transformat într-o demonstrație spontană. Sute de greviști s-au îndreptat spre sediul guvernului, pentru a înmâna o petiție primului ministru, Otto Grotewohl, care a refuzat să se întâlnească cu muncitorii. Spre seară, simpla cerere privind anularea majorării normelor de producție a fost înlocuită cu lozinci politice: alegeri libere, eliberarea deținuților politici, reunificarea țării și demisia imediată a conducerii partidului și guvernului. Aplicarea lor ar fi însemnat lichidarea R.D.G. În primul moment, liderii de partid și de stat ai R.D.G., Walter Ulbricht, secretar general al C.C. al P.S.U.G., Wilhelm Pieck, președintele R.D.G., și primul ministru O. Grotewohl, par să fi subapreciat amploarea evenimentelor. La ședința Biro-

ului Politic, desfășurată pe fondul demonstrațiilor, nu au fost menționate nici un fel de tulburări.

În ziua următoare, pe străzile Berlinului au apărut zeci de mii de persoane, care au cerut demisia neîntârziată a lui Ulbricht. În raportul lor, reprezentanții sovietici notau: „Evoluția furtunoasă a evenimentelor din 17-18 iunie a provocat confuzie în rândul conducătorilor R.D.G., ceea ce a dus la o stare de inactivitate a Biroului Politic al C.C. al P.S.U.G. și a guvernului R.D.G.“ Conducătorii R.D.G. au părăsit Berlinul, refugindu-se sub protecția trupelor sovietice.

În aceeași zi, Semionov transmitea la Moscova: „clădirea guvernului R.D.G. ocupată de demonstrații a fost eliberată după apariția tancurilor... Demonstrații au fost respinși și din jurul clădirii C.C. al P.S.U.G. și Prezidiului (Direcției) poliției din Berlin... Lângă clădirea Prezidiului poliției germane și trupele noastre au deschis foc asupra demonstrațiilor. Nu avem in-

formații în legătură cu numărul răniților și al morților... Odată cu intrarea în acțiune a trupelor noastre situația din Berlin a început să se restabilească. La apariția tancurilor sovietice demonstrații s-au împrăștiat... la ora 13 în Berlin a fost decretată starea de război.“

T-34 liniștește spiritele

În Berlinul de Est au început confruntări între demonstrații și poliție. În unele cartiere au fost luate cu asalt și incendiate sediile comitetelor raionale de partid. În paralel, în Berlinul de Vest a avut loc un miting cu participarea a mii de persoane, la care au răsunat cereri de organizare a unor alegeri libere și reunificarea țării. Semionov semnalează și tulburările care au avut loc în alte centre importante ale R.D.G., soldate, în urma intervenției în forță a trupelor sovietice și ale poliției, cu morți și răniți.

„La 17 iunie – scrie Boris I. Havkin – manifestații de

masă au început și în alte orașe ale R.D.G. Tulburările au cuprins 400 de localități. La demonstrații au participat 3-4 milioane de persoane... până la mijlocul zilei de 17 iunie nicăieri nu a răsunat nici o lozincă împotriva autorităților de ocupație sovietice. Abia în jurul prânzului la Berlin câteva persoane s-au urcat pe Poarta Brandenburg și au rupt în bucăți drapelul roșu. Au fost imediat sfâșiați în bucăți de demonstrații. Era o sfidare. Deja la ora unu, la ordinul comandantului militar al sectorului sovietic al Berlinului, general-maior P.A. Dibrov, în sector a fost instituită starea excepțională... pe străzile Berlinului au apărut 600 tancuri T-34.“

În după-amiaza aceleiași zile, la Berlin a sosit mareșalul Sokolovski, reprezentant al Prezidiului C.C. al P.C.U.S. În 1946-1949 acesta fusese comandantul suprem al Administrației militare sovietice în Germania, iar în iunie 1953 se afla în delegație în R.D.G. Șase armate ale Grupului de trupe sovietice din Germania,

Spectacol la Kremlin, cu ocazia aniversării a 70 de ani ai lui I.V. Stalin: în loja oficială, Mao Zedong, N.A. Bulganin, Stalin, Walter Ulbricht, Nikita Hrușciov

cu un efectiv de jumătate de milion de oameni, au luat sub pază obiectivele-cheie de pe întreg teritoriul Germaniei de Est, iar în 167 de districte orașenești și comunale ale R.D.G., din totalul de 217, a fost instituită starea excepțională.

Ulterior, s-a aflat că apariția tancurilor sovietice pe străzile Berlinului fusese planificată în cursul nopții, după o întâlnire între Ulbricht, Grotewohl și comandanții militari sovietici, cărora cei doi le declaraseră că demonstrațiile sunt organizate din Berlinul Occidental, dând de înțeles că exista amenințarea unui ajutor militar din Occident. Stația de radio din sectorul american al Berlinului de Est își informa, într-adevăr, în tot acest timp ascultătorii despre mișcările de stradă din oraș. Dar de la acest fapt până la a bănuși că ziariștii acesteia se ocupau cu instigare la revoltă era cale lungă. Informându-i pe Molotov și Bulganin, aflați la Moscova, despre situația din Berlin la ora 23.00, în ziua de 17 iunie 1953, Sokolovski și Semionov raportau că „stația americană de radio, în transmisiunile sale, îi îndeamnă pe insurgenți să se supună ordinelor autorităților sovietice și să nu admită ciocniri cu trupele sovietice“.

La Moscova, situația creată a fost apreciată ca extrem de

Lavrentii Beria într-un moment pașnic: cu fișta „stăpânului“ pe genunchi

gravă, ceea ce explică și întrebarea pusă la telefon de L. Beria, vicepreședinte al guvernului și ministru al Afacerilor Interne al U.R.S.S., la 17 iunie: „De ce își cruță gloanțele Semionov?“ Referindu-se la pierderile din ziua de 17 iunie, Havkin notează că, potrivit datelor oficiale comunicate de autoritățile est-germane, au murit 25 persoane și au fost rănite 378, cifre pe care autorul le socotește diminuate. Deși la Berlin fusese restabilită liniștea, în multe localități din R.D.G. insurecția a continuat până pe 21 iunie, iar în Berlinul de Est starea de război a fost menținută până la 10 iulie.

Între aspectele neelucidate ale acelor zile este și condamnarea la moarte prin împușcare a 18 militari sovietici, care ar fi refuzat să se supună ordinului de a trage în demonstrații din orașul Magdeburg. Până în prezent, în arhivele din fosta R.D.G. și Rusia nu au fost găsite documente care să confirme o asemenea ver-

siune, vehiculată în manifestul difuzat de o organizație a emigrației ruse, NTS (Uniunea Popular-Muncitorească).

Deși la 19 iunie Beria a dispus organizarea imediată pe lângă comendurile militare din districtele R.D.G. a unor grupe de urmărire penală formate din lucrători ai Secției Specia-

le a trupelor sovietice de ocupație și ai aparatului împușcării M.A.I. al U.R.S.S. în Germania, „cu scopul de a proceda la filtrarea amănunțită a persoanelor arestate în timpul evenimentelor“, peste o săptămână acesta a fost arestat, iar la 24 decembrie 1953 împușcat.

Insurecția populară din R.D.G. a întârit, oricât de paradoxal ar părea, poziția lui Ulbricht. Criza din economie și tulburările din R.D.G. au determinat conducerea sovietică să hotărască scutirea R.D.G. de restul livrărilor în cadrul despăgubirilor de război (august 1953) și, în înțelegere cu guvernul polonez, de restul plății reparațiilor, în valoare de 2,54 miliarde de dolari. În R.D.G. au fost create 34 societăți pe acțiuni sovietice. În august 1954 și-au pierdut valabilitatea toate ordinele și dispozițiile emise de Administrația militară sovietică în Germania, iar în mai 1955, R.D.G. a devenit membră a Tratatului de la Varșovia. ■

GEORGETA FILITTI

Iminența unei schimbări de guvern – lucrul avea să se întâmple la 20 decembrie 1904 – face ca ministrul D.A. Sturdza să-și înmulțească manifestările publice. Sunt inaugurate statui, comemorați poeți minori, înmormântările capătă tentă politică. Conservatorii („bizantinii“, „hunhuzii“, „februariștii“) atacă tot mai virulent actele și mai ales spusele guvernanților. Românii macedoneni continuă să se zbată între toleranța sultanului și intransigența autorităților ortodoxe grecești. Românii transilvăneni sunt tot mai coplesii de legislația exclusivistă în materie școlară impusă de unguri. Moraliștilor li se pare că moravurile, mai ales la sate, se deteriorează îngrijorător. Cărcotașii se plâng de ulițele înzăpezite ale Bucureștilor și de atotputernicia birjarilor. În schimb, primesc fără comentarii buletinul meteo post festum. Evenimentele lunii noiembrie pot da, într-adevăr, palpitații. De aceea, cineva sugerează potolirea lor cu ceai din rădăcină de sparanghel.

Primul ministru Dimitrie A. Sturdza, om altminteri cultivat, academician, cu lucrări de referință pentru istoria modernă a României, muncind fără preget, rămâne sensibil la lingușirea publică. „Întreaga suflare național-liberală“ din capitalele de județ îl gratulează cu prilejul zilei onomastice. „Ce mare lucru e să te cheme

Mitică sau Timofte?“, întreabă un răutăcios. Se fac liste cu „prefecții, zapcii, comisarii, antreprenorii de furnituri fără licitație... a celor care se înfruptă din dărnicia economicoaselor bugete liberale“, strigă furioși conservatorii. Enervarea vine din aceea că unor atari manifestări li se face o publicitate deșănțată. „Acel interminabil pomelnic de Ionești și de Popești

1904

Birjar lângă Atheneul Român

I.G. Săită

de la Babadag și Urziceni cari au trimis un banel f[elicitări] p[entru] z[iua] o[nomastică]”, ironizează un craiovean excedat.

La Bârlad, inaugurarea statuii fostului frunțas liberal G.D. Palade se transformă într-un triumf al primului ministru pentru care se organizează un banchet cu 200 de tacâmuri. La București, aceeași ceremonie pentru statuia lui Gogu Cantacuzino prilejuiește descrieri ditirambice ale zecilor de coroane aduse de liberali: din flori naturale, artificiale, de stejar, cu ghindă, argintate, aurite, cu crini, micșunele, pansele, trandafiri galbeni, crizanteme. Pe acest fond floricol multicolor D.A. Sturdza îl omagiază pe Cantacuzino singular că s-a înrolat în partidul liberal reprezentând „tipul măreț al acelor nobili...” Apoi moralizator: „stă scris în cartea cea mare a vieții că se cade să lucrăm până este ziua, căci altfel vine noaptea și nimeni nu mai poate lucra...” A doua zi, foile conservatoare au fost năpădite de scrisori în care era elogiată munca de noapte, erau apărați insomniacii, poezii care cântau luna. Un astfel de artist omagiat de liberali este Theodor Șerbănescu. Poezia lui *Lacrima* e reproducă, din fericire fără comentarii, în *Voința națională*: Ah, în ochiul tău cel negru ca o noapte fără lună/ Eu o lacrimă am zărit/ Și pe geana ta cea brună/ Lunecând ea s-a oprit. Cu acel prilej i s-a ridicat în grădina Ateneului o statuie de 3,65 m, lucrată de sculptorul Filip Marin.

Dacă asemenea ceremonii se pretează la ironii ori comentarii mușcătoare, afacerile liberalilor sunt dezvăluite fără îndurare. Dr. Nicolae Manolescu făcea reclamă

băilor sale particulare de la Strunga în *Buletinul sanitar oficial*, în dauna celor aparținând statului: Căciulata, Govora, Lacul Sărat. Directorul serviciului sanitar mai cum-părase și cinci automobile luxoase pentru inspecții, cu toată austeritatea financiară predicată de ai săi. În articolul *O controversă confuză* din *Epoca*, autorul, relatând faptele, sugerează o ședință de urgență a Consiliului sanitar „pentru a constata starea de nevropatie”.

Liberalii se apără: doctorul a plătit anunțurile și apoi *Buletinul* e o publicație particulară ce trăiește din așa ceva. Dar conservatorii nu abandonează și ducând ancheta până la capăt află că prosperul doctor a arătat o singură chitanță de 25 de lei, când pentru asemenea anunțuri se plătesc sute de lei. Apoi abonamentele la *Buletin* erau obligatorii, întregul personal medical fiind abonat din oficiu împreună cu „agenții sanitari și moașele, mai cu seamă moașele, ale căror portrete le și publică *Buletinul sanitar* când sunt costumate în ținută de serviciu”.

În armată rațiunile politice predomină. Pentru aniversarea luării Plevnei „se vor face înaintări după bunul plac al primului ministru și al fiului său Alexandru”, *factotum* în Ministerul de Război. Dovada: tabloul s-a modificat de patru ori, fiind șterși ofițerii „suspectați ori înrudiți cu membri ai opoziției”. Când generalul Lahovari i-a atras atenția primului ministru asupra acestor practici, D.A. Sturdza „i-a dat cu tifa”. „Nu e frumos deloc”, comentează *Epoca*.

Barbu Ștefănescu-Delavrancea

Vedere a băilor de la Govora

1904

Înmormântarea lui Niță Stere se transformă într-o ocazie de a evoca virtuțile liberalilor, vizibile mai ales în timpul guvernărilor conservatoare. Răposatul, cărciumar în Dealul Spirei, pe care îl prefăcuse în „adevărată citadelă liberală”, reușise „prin muncă cinstită” să se impună în cartier, ajungând colonel în Garda civică și mai apoi deputat al colegiului II Ilfov. „Ca om din popor”, intrase în „localurile de vot pentru a scoate de acolo bandele bete de băutură și de sânge ale conservatorilor, ale ciomăgașilor boierești”. Despre Niță Stere, prototip al jupânului Titircă Inimă Rea, se vorbește că nici el n-a rămas străin de organizarea bandelor electorale, dar o făcuse – zic apărătorii lui în viață – deoarece „liberalii au fost siliți a face apel la devotamentul cetățenilor numai pentru a-și aroga puțină exercitării drepturilor politice”.

Nerăbdători, ziariștii de la *Acțiunea* amenință „noua reptilă lăturalnică [sic!] să știe că conservatorii vor veni la putere spre a salva țara de vampirii actuali și de șopârlele viitoare”.

În acest timp, românii macedoneni încearcă să supraviețuiască din punct de vedere național într-un spațiu unde sultanul declară că „fiecare popor are dreptul să se roage în limba lui”, dar unde monopolul organizării școlilor și al ofierii slujbelor religioase îl au grecii. O statistică publicată în *Voința națională* oglindește situația adevărată: școlile ce funcționau în Macedonia aveau următoarea structură:

grecești	998	învățători	1.463	elevi	59.640
bulgărești	561	învățători	873	elevi	18.311
sârbești	53	învățători	112	elevi	—
românești	49	învățători	145	elevi	2.002

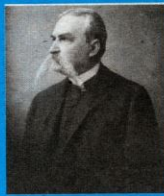
La București cineva observa totuși, citându-l pe Victor Bernard cu a sa *Turcia și elenismul contemporan*, că aproape toate marile edificii din Atena fuseseră ridicate cu banii aromânilor: Academia, Observatorul, Politehnica, Arsakeionul, Zappeionul (Sina, Dumba, Sturnari, Averof, Arsaki, Zappa). Să spunem însă că toți cei amintiți aici făcuseră avere în România sau în statele Austro-Ungariei.

Si în Transilvania se petrec lucruri dramatice. În Maramureș, Adunarea din Sighet votase o moțiune de recunoștință pentru ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice Albert Berzeviczy, autor al unui proiect de reformă a învățământului în școlile primare, care avea în vedere „cultura și promovarea mai eficace a instrucțiunii în limba maghiară”. Jumătate dintre românii prezenți o acceptaseră, iar popii absentaseră la vot ca să nu-și piardă ajutoarele de la statul maghiar. *Gazeta Transilvaniei* semnala un fapt și mai grav: profesorul de limba română la Universitatea din Budapesta Gheorghe Alexiciu, prin foaia sa *Poporul*, saluta noua legislație restrictivă, declarând senin că „patria noastră este statul constituțional întemeiat pe dragoste și alipire frățească”. Pe de altă parte, publicistul maghiar Solymosy Elek era convins că „românii, ca element alcătuitor în stat, sunt unii dintre cei mai buni [cetățeni] din lume”. El atrăgea atenția că în teorie mai erau în vigoare

1904

Biserica Românească din Crușova

General Iacob Lahovari

legile din 1868 privind accesul tuturor naționalităților la funcții publice, dar dintre români nu fusese ales nici un fișpan (prefect).

Fiecare generație, îndreptându-se spre vârsta a treia, are impresia că moravurile decad, că „lumea nu mai e cum a fost”. Nu făceau excepție nici unii ziariști de la *Epoca* din noiembrie 1904, când descriau alarmați satul românesc, unde „țărâncele azi s-au mîlîpsit de pseudo-luxul mahalagioaicelor; ele poartă rochii de stambă cu desenuri și culori oribile, se împodobesc cu zorzoane de sticlă vopsită, imitând pietrele prețioase, se sulemenesc, își înfig chiar tortura corsetului și în loc să-și prindă în păr o răsură sau o romaniță, își înfig în coc flori stupide de sorcovă”.

Mulți explicau decadența prin lipsa de preocupare pentru cultura de masă. Una dintre instituțiile atacate era Teatrul Național. Dar conducătorii acestuia se apărau: era singura instituție profilată pe spectacole dramatice și publicul ei „cel mare” era sătul de teatru clasic. Voia comedii amuzante, vodeviluri „fără efortare intelectuală”. La fel galeria, „publicul de melodramă”, nu putea fi atras spre repertoriul cultivat de elita socială.

Aveau însă dreptate cei care semnalau fapte reprobabile, petrecute în văzul străinilor ori care dovedeau o superficialitate criminală. Așa, de pildă, căile ferate potriviseră orarul expresului de Berlin concomitent cu aducerea în lanțuri la București a pușcăriașilor pentru audieri. La mănăstirea Dealu capul lui Mihai Viteazul era expus într-o vitrină, în așa fel încât cine dorea își putea lua „o bucătică”

din calota eroului drept amintire. În fine, cazul dr. Iacobsohn ținuse zile întregi pagina de senzații a ziarelor, acesta fiind acuzat că și-a ucis soția cu mercur. Acuzațiile, înșirate cu toate detaliile, păreau credibile. După 24 de ședințe de audieri a trebuit să vină Barbu Ștefănescu-Delavrancea, marele și convingătorul avocat, și să-l scoată nevinovat pe doctor. Între timp însă, stomacul victimei fusese trimis, într-un borcan, spre expertiză, la un laborator din Iași. Drept răspuns fusese înapoiat doar borcanul.

Nota critică se regăsește și în descrierea Capitalei cufundată în zăpadă. Prefectul poliției Saita promisese „cupeuri de piață populare accesibile populației obișnuite, dar birjarii făcuseră grevă și cum erau un segment electoral de care trebuia ținut seama, bucureștenii rămăseseră cu trăsuri deschise și tramcare trase de cai costelivi, care se opreau la tot pasul din cauza nămeților. Mai mult, caii erau biciuiți fără milă de birjari, cu toate că de curând se înființase și la noi societatea pentru protecția animalelor.

O voce firavă amintea că la Paris și la Viena zăpada se ridica zilnic. Și la acest „sport” participau mii de oameni dornici de mișcare. La București însă, atât cetățenii, cât și administrația se resemnează că „o să vină primăvara...”. Această rezolvare originală se extinde și în ceea ce privește buletinul meteo, care e transmis nu ca prognoză, ci ca fapt consumat. Românii află așa că în luna noiembrie „aerul a fost normal de umed” și „în urma înghețului frunzele au căzut la toate speciile de arbori”. ■

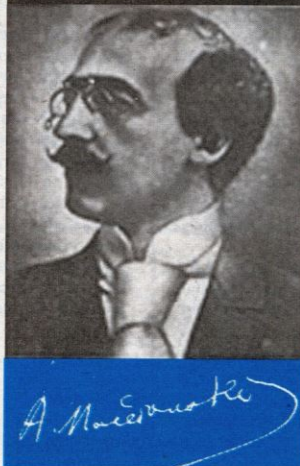
„MĂ VOI FACE LUP, CĂCI TOT MAI AM DINȚI...”

Drumul vieții poetului Alexandru Macedonski (14 martie 1854-24 septembrie 1920) a fost marcat de contradicții. Fire pătimașă și creator cu viziuni deschizătoare de orizonturi în lirica modernă românească, scriitorul și-a trăit cea mai mare parte a vieții sub sancțiunea contemporanilor pentru un act necugetat. În vara lui 1883, când Mihai Eminescu, creatorul care polarizase interesul criticii și publicului, a suferit primele atacuri ale bolii care îi va aduce și grabnicul sfârșit, Macedonski a publicat o nedreaptă și infamantă epigramă. Gestul a stârnit reacții vehemente, treptat-treptat în jurul lui Macedonski ridicându-se un zid al respingerii și al oprobiului. „Pentru mine – scria un gazetar al vremii, Gr. Ventura, în ziarul liberal L'Indépendance roumaine din 4/16 august 1883 –, domnul Macedonski este un om mort moral și nu voi imita purtarea sa față de Eminescu, lovindu-l încă o dată când este la pământ.”

În 1883 Macedonski se afla într-o situație materială dificilă. Moștenirea averii părintești se risipise după decesul, tatălui său, generalul Alexandru Macedonski, în 1869, fost ministru de Război al lui A.I.I. Cuza. De la părintele său, poetul primise firea impulsivă și gustul onorurilor.

S-a înscris în Partidul Național Liberal, înființând în 1873 gazeta Oltul, în paginile căreia desfășura virulente campanii împotriva guvernului conservator, condus de Lascăr Catargi. A fost arestat și judecat. În 1875 și-a continuat seria de articole

Inedit

antiguvernamentale în Telegraful. Tonul era vehement.

Când a ajuns să critice cu aceeași virulență propriul partid, susținând idei republicane și antidinastice, liberalii l-au șters de pe listele candidaților pentru Cameră. După insistențe, a fost numit director al Prefecturii din Bolgrad (Cetatea Albă). Congresul de Pace de la Paris (martie 1856), care a pus capăt războiului Crimeei (Magazin istoric, nr. 10/2004), hotărâse, între altele, retrocedarea județelor Bolgrad, Cahul și Ismail, din sudul Basarabiei, răpite de Rusia în 1812, odată cu întreg ținutul de dincolo de Prut. Îl critica stăruitor pe C.A. Rosetti (ministru de

Interne) care, spre a-l potoli, l-a numit, din oficiu, controlor financiar. Macedonski, socotindu-se umilit, și-a întecat atacurile împotriva liberalilor. I-a solicitat lui M. Kogălniceanu un post de atașat și, în noiembrie 1878, a fost numit... director la Prefectura din Siliștriu Nouă. Pentru o vreme a fost și administrator al plășii Sulina. După 18 luni de serviciu a fost schimbat. A rămas cu gustul amar al nereușitelor din cariera politică și cu speranțele unor izbânzi literare.

Căsătoria din 1882 cu Ana Ralet Slătineanu, dintr-o veche familie boierească, i-a adus o dotă considerabilă. Câțiva ani a locuit la Paris, unde a încercat să se impună ca poet în limba franceză. Întors în țară, în 1885, s-a străduit să afirme orientări moderne, împământenind simbolismul la noi.

Nefericita epigramă din 1883 face însă ca toate eforturile sale, cu certe rezultate novatoare în lirica timpului, să fie ignorate sau ridiculizate. Era blamat și omul, nu numai poetul. A cunoscut ani de mari dificultăți financiare. Familia îi tot sporise: George (1883), Alexis (1885), Nikita (1888), Pavel (1893), Ana (1895), Constantin-Hyacin (1896).

Ajuns în pragul deznădejzii, deschidea liste de subscripție pentru cărțile sale, ținea conferințe, implora obținerea unor slujbe chiar de la cei atacați odinioară. Dispuns la orice compromis, numai spre a supraviețui, a mers până la a solicita mila regală.

Mărturii din acești ani grei pentru Macedonski și familia sa sunt și câteva scrisori inedite. Ele au fost adresate lui I.C. Petrescu, secretar al Consiliului de Miniștri. S-au păstrat în colecția familiei MIRCEA și CORNELIA MAIERU din București, care ni le-a pus la dispoziție.

Nu deținem prea multe date despre I.C. Petrescu (1826-1910?). În arhiva familiei Maieru se păstrează un memoriu al său (nedatat), care conține câteva referiri la activitatea publică, începută încă în timpul

Revoluției de la 1848. A avut și preocupări didactice, publicând în 1893 două lucrări sub titlul Școalele, cu „propuneri relative la școalele primare urbane, precum și la gimnaziile și licee”. Viziunea sa prevedea pregătirea tinerilor – „moștenitorii tuturor progresele unei mari epoci” – în perspectiva secolului apropiat, al XX-lea. „Trebuie să ne întrebăm – scria el –, cu o legitimă preocupare, ce pregătește Românii mijlocul ca și predestinat al secolului al XX-lea și care vor fi puterile vitale ale generațiunii care va dispune de marele patrimoniu, de a cărui asigurare suntem datori să ne îngrijim ca să nu aibă soarta tuturor frumoaselor averi pe care niște părinți buni economi, dar puțin prevăzători, le lasă fiilor lor, uitând să-i învețe și cum să dispună de dănsle cu înțelepciune.”

Publicăm câteva dintre scrisorile inedite adresate lui I.C. Petrescu. Sunt valoroase nu numai prin informațiile de istorie literară, ci și pentru zbuciumul omenesc. Am păstrat câteva particularități ortografice ale poetului. Explicațiile din paranteze drepte ne aparțin.

Ioan LĂCUSTĂ

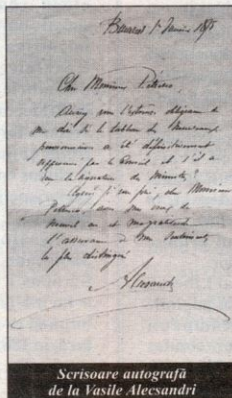
20 februarie 1889

Stimate domnule Petrescu,

Aseară a fost la mine vârul domnului A., însă a făcut pe oracolul de la Delphi, așa că n-am putut să pricep altceva decât că așteptarea e mai bună, după părerea vârului său, decât neașteptarea și alte asemenea *lieux communs* [banalități].

Se vede că romul de la ceaiul meu n-a fost aseară de întâia calitate, căci nu i-a dezlegat limba. Prin urmare, nimica precis. Eu sunt hotărât să scriu o ultimă scrisoare d-lui [Theodor] Rosetti [prim-ministru] și alta d-lui [P.P.] Carp [ministru de Externe]. Pe dumneavoastră vă mai rog, dacă e puțință, să puneți în vedere *persoanei înalte* [regele Carol I] pe care o vedeți adesea că o așa purtare e și comică și nepolitică și de

natură a compromise prestigiul Coroanei, astăzi când toată lumea face să reurce răspunderea acțiunilor guvernului la sorgintea din care a ieșit sau e presupus că a ieșit.

Scrisoare autografă
de la Vasile Alexandru

Regele ar trebui pus în cunoștință despre sisthema întregă ce se urmează și i s-ar putea sugera ideea că un om căruia i s-a făcut promisiuni este un om ce comentează pe sfîntenia făgăduielilor venite de sus. Aceste făgăduieli n-ar trebui dar deziluzionate. Repet că dacă e vorba să aștept, regele ar putea să spună d-lui Rosetti că până să fiu numit să-mi acorde de la Ministerul de Interne mijloacele lunare de existență, după cum a făcut răposatul C.A. Rosetti, care mi-a dat în timp de 10 luni, prin S. Mihăilescu, câte 1.000 lei pe lună, adică 10.000 lei. Astăzi, probabil, prințul [George Gr. Cantacuzino], despre care v-am spus că a sosit, mi-a trimis pe unul din redactorii ziarului [conservator *Epoca*] al cărui nume îl ghiciți, pentru

a-mi face propuneri temeinice și a hotărî modul de a începe campania mea.

Am cerut răgaz două zile, ca miniștrii când au să răspundă la o interpelare, dar trecut acest termen e probabil că lipsa nu mă va mai îngădui și astfel nu-mi mai aparține.

Iertați-mi că vă scriu *d'une façon toute crue* [atât de franc]. Dar răbdarea mea a trecut peste margini și n-o pot asemui decât cu bunătatea dumneavoastră pentru mine.

Măine se va scrie prin ambasada rusă la Kisineff [Chișinău], pentru adresare detaieri asupra d-lui Isaia Propopow.

Încredințez scrisoarea mea băiatului pentru care ați fost atât de bun și vă asigur și eu că merită a fi ajutat. Vă rog semnați picul.

Al dumneavoastră vecinic devotat, Macedonski.

[25 aprilie 1890]

Iubite și stimate
domnule Petrescu,

Cunoști situația mea. Te-ai abonat deja la cărțile mele ce n-au apărut încă. Cauzele, un om luminat ca dumneata le pricepe.

La 20 mai voi face o citire a mai multor versuri ale mele în sala Atheneului Vechi [în casele de lângă Cișmigiu, ale baronului Costache Ghica; *Magazin istoric*, nr. 2/1988]. Țin cu denadinsul să binevoiți împreună cu doamna Petrescu, onorata dumatăle consoartă, să asişti.

Vezi câtă influență ai avut asupra-mi, încât și de astă dată, cu rizicul [riscul] de a trece de mincinos, mi-am suspendat orice acțiune.

I.C. Petrescu

Numai de mi s-ar ține seamă în locurile nalte, căci de astă dată nu vom mai striga: Lupu! Lupu!, fiindcă nu mă mai crede nimeni, ci mă voi face lup, căci tot mai am dinți, ba chiar și colți.

În sfârșit, neputând să mor de foame, caut să trăiesc. Dar indigestiuni n-am încă.

Anexez aici două bilete și mă rog de dumneata ca de un bun prieten să mi le iei, căci dacă oamenii distinși și pe care-i iubesc nu-mi vor lua bilete, atunci îmi rămâne poate să cumpăr un ștreang să mă spânzur.

Pe lângă asta, vei avea ocaziunea să vezi dacă pot ceva în literatura românească, cât pot? Și dacă e dreptă soarta care mi s-a făcut.

Prețul se răspunde aducătorului, un tânăr foarte cinstiți și de care sunt absolut sigur, iar domnia ta ști că nu mă înșel asupra oamenilor.

Cel mai devotat și mai iubitor, al dumneavoastră, Macedonski.

[fără dată]

Onorate domn,

Am onoarea să vă rog a primi din parte-mi noul meu volum de versuri, de curând apărut. Această carte nu se află depusă spre vânzare în nici o librărie și autorul și-a rezervat-o s-o ofere, gratuit și ca un omagiu cordial, numai acelor persoane distinse prin căldură și prin sentimente patriotice cari iubesc literatura română și își dau seama de greutatea celor cari luptă pentru ea.

Cu această ocaziune, vă înaintez și o listă de subscriere la noul meu volum ce este să apară și vă rog să luați parte la dânsa, exprimându-vă via mea recunoștință pentru răsuntul pe care acest apel îl va afla în bunăvoința dv. luminată.

Lista și suma subscrisă se încredințează aducătorului.

Al. Macedonski

[fără dată]

Iubite și onorate
domnule Petrescu,

Întâlnii ieșind de la dvs. pe d. Ioanovici; îmi spuse că regele a binevoit a cere 200 exemplare. Nu mi-ai spus, voinde desigur a-mi rezerva surprinderea plăcută a acestei mici sume, care totuși a câte 1 leu broșura ar face 200 lei și tot ar fi ceva.

Vă rog, mai mult decât pot exprima, a face cum știți mai bine, ca cel puțin *poimăine* să putem avea această sumă, căci abia mai am 20 lei în toată casa și sunt amenințat să nu mai pot face față de *poimăine* încolo la cheltuielile zilnice. Vă conjur să vorbiți cu aceeași ocazie și M.S. Regele să intervină pe lângă d. Catargi,

care m-ar numi, văzând și intervenția regală, căci așa simții chiar azi.

În sfârșit, situațiunea mea e foarte, foarte gravă.

Al dv. recunoscător și devotat, Macedonski.

[fără dată]

Sire,

Știu că Majestatea Voastră a binevoit să vorbească d-lui ministru de Interne spre a mi se încredința o funcțiune publică. D. ministru v-ar fi răspuns că mi-a oferit deja mai multe posturi. Adevărul stă altfel.

Cu respect îl aduc la cunoștința Regelui. [Probabil că I.C. Petrescu nu i-a prezentat suveranului scrisoarea, din moment ce originalul s-a păstrat între hârtiile sale.]

Nu mi s-a oferit nici unul. Urmez dar să fiu lăsat în luptă cu toate greutățile vieții de familie. De la 1880, ianuarie, n-am mai ocupat nici o funcțiune, deși am reclamat pe rând dreptate de la toți d-nii miniștri cari s-au succedat.

Această sisthemă guvernamentală, Sire, este odioasă și în contra ei să protestez dinaintea Maiestății Voastre cuted.

Suveranul, în nălțimea sa de judecată senină, își va da negreșit seama că ea este cu desăvârșire demoralizatoare și tendențioasă, să păgubească însuși prestigiul Tronului sub care se practică.

Dreptul la funcțiuni publice nu l-am pierdut, Sire, iar de altă

parte mă aflu acum tocmai în puterea vieții, epoca în care-aș putea să servesc cu mai mult folos țara și pe Maiestatea Voastră.

Vi se va spune, poate, Sire, că pretențiunile mele sunt prea mari. Dar nici aceasta nu este adevărat. Mi-am câștigat gradele administrative treptat și pe cale ierarhică și este natural să aspir a nu fi aruncat înapoi. Cu toate aceste aș fi fost dispus în cele din urmă să primesc, bunăoară, în Poliția Capitalei, un inspectorat de clasa I-II, în așteptarea numirii mele ca director al *Monitorului Oficial* sau trecerii mele în altă funcțiune. Nu mi se dă însă nimic, deși, ca inspector superior al Poliției, aș fi dispus de o combinațiune a mea care ar fi dus încetarea sigură a ziarului *Adevărul* [scos în 1888 de Al. Beldiman, cu o orientare antidinastică], organ ce discreditează națiune

nea și caută să răsfângă acest discredit și asupra Tronului.

Lată dar, Maiestate, că un român, fiul unui general, că un fost funcționar al Statului, onest și devotat serviciului, că un poet decorat de Maiestatea Voastră cu medalia de merit caută, reclamă, imploră de 12 ani o funcțiune – dreptul la muncă –, fără să obțină însă nici un rezultat.

Sire, eu care, împins de sarcini de familie și rățit de alții, am cuted să atac Tronul sunt mai puțin dușman al Maiestății Voastre, decât acei cari înscenează proceduri revoltătoare și Vă ascund adevărul.

Sire, în mine se găsește încă entuziasm și devotament pentru acei care îmi fac bine, dar în lingușirea fățarnică a oamenilor politici, nici țara, nici Maiestatea Voastră nu va afla la un moment dat decât insolență și trădare.

Supplic [rog] pe Maiestatea Voastră să intervină spre a mi se face dreptate de urgență, iar totodată fac un călduros apel la generozitatea Regală spre a-mi veni în ajutor cu o sumă oarecare. Consoarta mea este însărcinată, așteptând dintr-un moment în altul liberarea, și eu mă aflu lipsit de orice mijloace materiale spre a întâmpina cheltuielile.

Sire, am adresat Maiestății Voastre mai multe supliche. Este probabil că poșta le-a putut rățaci. Cu cel mai adânc respect, Sire, al Maiestății Voastre, prea plecat și supus,

A. Macedonski. ■

Văduva lui Al. Macedonski împreună cu nepoții

Călătorie în Coreea de Sud

O JUMĂTATE FOARTE DIFERITĂ
A UNEI ȚĂRI UNICE

Arhitect doctor ALEXANDRU BUDIȘTEANU

Acum 26 de ani aveam posibilitatea să vizitez, în calitate de arhitect șef al Capitalei, Coreea de Nord. A fost o călătorie memorabilă, cu amintiri unice privind o lume comunistă foarte diferită de celelalte țări ale „lagărului socialist”. Cunoscusem însă doar jumătatea realității coreene.

Iată că în acest an, în luna aprilie, am văzut și cealaltă jumătate a țării sau, mai bine zis, a fenomenului coreean. Participam, în calitate de președinte al Uniunii Vorbitoarelor de Limba Engleză (The English Speaking Union – ESU) – România, la inaugurarea Filialei din Coreea de Sud a Uniunii Internaționale ESU. Sunt 53 de țări în lume unde The English Speaking Union este activă. Coreea de Sud a devenit a 43-a țară unde

există filiale, contribuind astfel la atingerea obiectivului principal al asociației, promovarea înțelegerii pe plan global, prin folosirea limbii engleze.

**Politețe
autentică**

De la început am avut o plăcută surpriză, aflând că cetățenii români nu au nevoie de viză pentru a intra în Coreea de Sud.

O țară cu 48 de milioane de locuitori, cu o suprafață mai puțin de jumătate cât a României, constituind o jumătate a peninsulei, divizată în părți egale de celebra paralelă 38, graniță fixată în urma războiului din 1950-1953 (*Magazin istoric*, nr. 4, 5/1997). O țară cu o industrie de vârf în toate domeniile importante, prezentă după cum știm și în România. După o călătorie firesc de lungă, cu traversarea a nenumărate fusuri

Președintele american Bill Clinton vizitează Zona Demilitarizată

orare, aeroportul Seul-Incheon frapează de la început prin modernitate și funcționalitate impecabilă. Aceste atribute te însoțesc pe tot parcursul șederii în „Țara dimineților liniștite”; echipare tehnică de înalt nivel, însoțită de un ritm de viață și de dezvoltare tipic tinerilor tigri asiatici, care rămân la fel de dinamici. În același timp, istoria este omniprezentă, demonstrându-ți că te afli într-un vechi leagăn de civilizație. Coreea de Sud nu este mai prejos din punct de vedere al culturii și civilizației față de mult mai marii, mai celebrii și mai puternicii ei vecini, China și Japonia.

Coreea are un steag, el în sine un concept și o filosofie a vieții. Drapelul național (*Taegukgi*) are în mijloc un cerc divizat în două părți, cu delimitări ondulate. Partea superioară roșie re-

prezintă forțele active cosmice, denumite „yang”, iar partea albastră inferioară corespunde forțelor cosmice de răspuns, denumite „yin”. Cele două grupuri de forțe ilustrează conceptele mișcării permanente, ale echilibrului și ale armoniei, care caracterizează infinitul. Cercul central este înconjurat de patru trigramă, amplasate în cele patru colțuri ale steagului alb. Fiecare trigramă simbolizează unul dintre cele patru elemente ale universului: cerul, pământul, focul și apa.

Am sosit în zori la aeroportul situat pe o insulă, pornind pe o autostradă impecabilă spre Seul, în mijlocul unui puhoi de mașini. După un drum de aproape 40 de km, am ajuns în tipicul „downtown” al Seулului, dominat de zgârie-norii care se grupează tot mai impetuos, trecând și pe lângă una dintre vechile porți, păstrate

ca monumente ale trecutului, în cadrul fostului zid limită al orașului. Am ajuns în fața Primăriei orașului, mărturie a arhitecturii ridicate de japonezi în anii treizeci, în perioada de stăpânire a acestora timp de 35 de ani. Hotelul unde am stat, Westin Chosun, nu afișă stele, dar avea o dotare excepțională.

La urma urmei, hoteluri luxoase sunt destule în lume, dar ceea ce oferă Coreea în plus, într-un mod neobișnuit, este politețea. Oriunde te mișcai erai salutat cu zâmbete și plăcaciuni până la brâu. Părea că întâlnirea cu tine este o sărbătoare pentru cel în cauză. Mă refer la personalul hotelurilor, la vânzătorii din magazine și, în general, la atitudinea tinerilor față de bătrâni etc. Această politețe nu părea nici un moment umilintă, ci era pur și simplu un gest de respect autentic. În Coreea există, de altfel, reguli foarte stricte de politețe, pe care nu trebuie să le încalci. Un coreean vrea să știe ce vârstă ai și dacă ești căsătorit, deoarece aceste elemente determină respectul pe care trebuie să ți-l acorde. Când dai mâna cu cineva, trebuie neapărat să ți palma cu toate degetele adunate și îndreptată în jos, contrariul fiind un gest de impolitețe crasă. Ne-am găsit tot timpul într-o metropolă modernă, de fapt o conurbație, unde locuiește practic un sfert din populația țării, respectiv 11 milioane de locuitori și care posedă 1,65 milioane de mașini. Este al cincilea oraș ca mărime al lumii. Să nu uităm că aici s-a ținut Olimpiada din 1988 și Campionatul Mondial de Fotbal în 2002 (împreună cu Japonia).

Marele Seul are o arhitectură contemporană pe măsură, înglobând în mod organic și părțile istorice vechi, totul dezvoltat pe o tramă urbanistică tradițională, supusă cerințelor unui relief frământat, cu munții alături, la care se adaugă un mare curs de apă, ceea ce a dus la rezolvări tehnice dificile, dar și la un efect peisagistic remarcabil. Clădirile de cult reflectă preponderența principalelor religii tradiționale: budismul, șamanismul și confucianismul, la acestea adăugându-se, începând cu secolul XVIII, și cultele creștine. Afluență mare de pietoni, bănci, societăți comerciale, instituții de toate felurile, mari magazine aglomerate, surprinzător de multe biserici creștine, circulație foarte intensă, necesitând câte doi agenți de circulație în toate intersecțiile.

Tradiție și bun gust

Așa cum mă așteptam, organizarea a fost impecabilă. E drept că fusesem preluat de un serviciu de protocol specializat. Țările reprezentate la programul de inaugurare, care s-a extins pe durata a patru zile, au fost: China, prin Hong Kong, Japonia, Lituania, Mongolia, Noua Zeelandă, Pakistan, Regatul Unit și România. Pe lângă partea oficială a inaugurării filialei naționale, am beneficiat de un program cultural și turistic de mare valoare, la care mă voi referi cu prioritate. Vreau doar să subliniez că la ceremonia de înființare a filialei au participat personalități de prim rang reprezentând guvernul, corpul diplomatic, mediile de afaceri, precum și viața culturală și socială. Președinte al filialei sud-coreene

a ESU a fost numit dr. Seok Hyun Hong, președintele unui foarte important ziar sud-coreean *Joong Ang Ilbo*, cu un tiraj de 2,2 milioane de exemplare, care seamănă izbitor cu *New York Times*.

Coreenii sunt mândri de trecutul lor și ne-am putut convinge că au de ce. De altfel, Coreea își moștenește numele de la statul Koryo. În perioada anilor 57 î.e.n.-668 e.n. au existat trei regate coreene (*Magazin istoric*, nr. 12/2002), care dominau toată zona geografică, inclusiv o mare parte a Manciuriei. Dar istoria Coreei a fost influențată încă din secolul II î.e.n. de ocuparea periodică a țării de către chinezi, mongoli și japonezi, țara reușind însă de fiecare dată să-și recapete independența. Gazdele ne-au subliniat mereu, și pe drept cuvânt, că ne găsim în fața unei culturi aparent înrudite, dar originale, Coreea creându-și propriile arhetipuri în toate domeniile vieții materiale și spirituale. Coreenii posedă un alfabet original, creat în anul 1434. El reflectă 10 vocale și 14 consoane, existând

și o variantă cu grafie latină. De altfel, în Coreea de Sud se învață în școli limba latină (!), deoarece „altfel nu poți fi un om cult”.

Seul, denumit anterior Hanyang, a devenit capitala țării în anul 1394. Șederea noastră în acest oraș a început cu vizitarea exterioară a Palatului Cheong Wa Dae (Casa Albastră), respectiv reședința și birourile președintelui, un ansamblu care respectă arhitectura tradițională, dominată de acoperișul coreean „chong-ja”. Dar obiectivul principal al zilei a fost complexul alăturat de palate Gyungbok, din inima Capitalei. Aceste palate au supraviețuit la cinci secole de distrugerii și reconstrucții, fiind reședința a 15 monarhi din dinastia Choson, care a domnit din 1392 până în 1910, când japonezii au ocupat țara. Multitudinea de palate este însoțită și de diferite temple, toate construcțiile fiind variat colorate și, din punctul nostru de vedere, asemănătoare celor chinezești și japoneze. De la bun început remarci impresonanții soldați coreeni postati în fața porților, îmbrăcați în uniforme medievale și

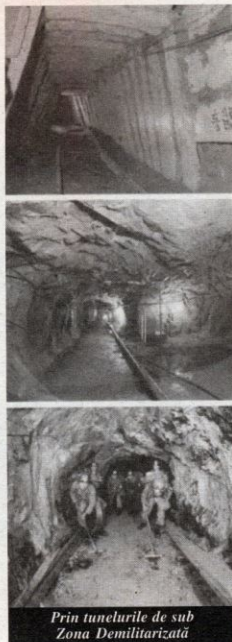

Președintele nord-coreean (stânga) și cel sud-coreean

purtând arme și steaguri extrem de pitorești și colorate. Toți arborează mustați fioroase, în ciuda vârstei, explicându-ni-se că acestea fac parte din decor. În același complex am vizitat Muzeul Național al Coreei și Muzeul Național de Artă Populară. Acolo am putut înțelege apariția și dezvoltarea, pe o durată de peste 5.000 de ani, a unei culturi și civilizații coreene originale. Iar peste tot magazine de artă și suveniruri de bun gust, care ne-au urmărit tentant.

Sechelele războiului

În același context de cunoaștere a tradițiilor, a urmat vizitarea unui alt complex de palate, denumit Sam Cheong Gak, respectiv „Palatul celor trei purități: cea a jadului, cea a nobleții și cea mare”. Complexul constituie un ansamblu de clădiri dedicate artelor performante și tradițiilor coreene. Aici am făcut cunoștință cu masa tradițională coreeană, cuprinzând nenumărate feluri de mâncare, neobișnuite pentru noi. După-amiază am continuat turul istoric al orașului, vizitând complexul de temple budiste Hwagye-sa. Primul templu a fost construit în 1523, de maestrul Shinwol, pe vremea dinastiei Choson. În prezent el găzduiește Centrul Internațional Zen. Spre surpriza generală, călugărul („syngnim”) care ne-a servit drept ghid în limba engleză era lituanian, întreținându-se la un moment dat în limba sa natală cu reprezentanta Lituaniei. Raș în cap și îmbrăcat în toga de culoarea șofranului, deși nu avea trăsături

mongole, era greu de identificat drept străin. Ne-a explicat că aici se găsesc călugări de foarte multe naționalități, atrași de doctrina budistă.

Călugărul vorbea cu multă convingere despre adevărata viață, pe care a găsit-o aici, bazată pe înțelegere proprie și îngăduință față de ceilalți. El ne-a condus prin temple, unde aveau loc ceremonii și rugăciuni, terminând vizita noastră cu o ceremonie, unde s-a pregătit și oferit ceai. Spectaculoasa ceremonie („dado”) de 30 de minute, înceată și foarte exactă ca etape, cu două fete care prepară și servesc cu multă delicatețe ceaiul, reprezintă în mare măsură un prilej de meditație. Pentru un european neobișnuit cu

poziția tradițională de ședere pe jos concentrarea este mai greu de obținut.

O puternică impresie mi-a lăsat vizita efectuată la Muzeul Satului Coreean de la Yong-in, la vreo 35 km sud de Seul. Inevitabil compari muzeul acesta cu cel de la noi. Conceptele sunt fundamental diferite. Aici accentul depășește aspectele arhitecturii și artei tradiționale. La Yong-in ai de vizitat nu numai case de locuit țărănești din diferite zone ale țării, dar și tot felul de reședințe de boierăși, bogătași, dregători, notari, precum și clădiri pentru negustori, spîșerii, fierării, tâmplării. În afară de prezentări cu manechine, efectuând diferite activități, înconjurare de obiecte de muzeu, există și zone unde țărani contemporani, inclusiv animalele lor, își desfășoară activitățile tradiționale, care au supraviețuit în lumea de astăzi. În alt loc sunt spectacole de muzică și dans „live”, tot ansamblul reprezentând cel mai reușit muzeu al satului pe care l-am vizitat, superior indiscutabil și celor din Suedia și Letonia.

O parte importantă a programului a constituit-o vizitarea Zonei Demilitarizate (DMZ). Acest vestigiu al războiului fierbinte, care a opus acum 54 de ani, în conflictul defășurat pe poligonul de încercare numit Coreea, cele două mari blocuri antagonice, continuă să aibă o valoare de important reper istoric contemporan, cu final încă nerezolvat.

Infrastructura remarcabilă de care se bucură Coreea de Sud este implicit o consecință a războiului coreean. Într-o țară unde armata, atât cea locală, cât și cea americană sunt o prezență per-

manentă, necesitățile de mișcare au o valoare strategică dominantă. La DMZ se ajunge foarte comod și, bineînțeles, rapid fiind de altfel și la o distanță relativ mică de Seul. Este o fâșie de pământ de 4 km lățime și de circa 170 km lungime, care constituie o perfectă separație între două țări cu regimuri diametral opuse. La 13 iunie 2000 președintele nord-coreean și cel sud-coreean s-au întâlnit la Phenian, adoptând o Declarație istorică privind reunificarea națională și reunirea familiilor separate. Deocamdată s-au produs numai unele acțiuni de apropiere în domeniul culturii, sportului și câteva întâlniri emoționante între rude.

Un rezultat surprinzător determinat de crearea DMZ a fost formarea unui ecosistem unitar pe toată suprafața zonei; flora și fauna au profitat de pe urma absenței oricărei activități umane, putându-se dezvolta nestingherite.

Într-o zi vor trece trenuri...

Am intrat în zona respectivă printr-un post de control strict. Locul era foarte bine organizat din punct de vedere propagandistic, fiind admis să te apropii până la un „Monument al Separației” și un „Pod al Libertății”, ajungând la un gard de sârmă ghimpată cu fotografii și mesaje de dor agățate de el. Soldații de pază se țin la o distanță discretă, dar vidul care se cascadează în fața ta este impresionant și are o mare valoare psihologică. Există și un pod de

cale ferată, pe care în mod excepțional pot trece trenuri.

Am fost conduși apoi să vedem unul dintre cele patru celebre tuneluri subterane, găsite sub DMZ. Era vorba despre tunelul nr. 3, descoperit în 1978. Se merge mai întâi cu un monorail cu vagonete deschise, pe o distanță de circa 300 m în subteran, cu continuarea drumului apoi pe jos, pe o distanță de alți 300 m prin tunelul săpat în granit, având 2 metri lățime. La un moment dat drumul este blocat. Bun prilej să meditezi la război și pace, destin și alte subiecte fundamentale.

Urmează vizitarea Observatorului Reunificării, un amplu complex situat pe o colină foarte înaltă. Într-o sală amfiteatru, foarte bine concepută, cu o imensă deschidere vitrată, prin care se vede o bună bucată din Coreea de Nord, un ofițer sud-coreean ne-a explicat, având pe orizontală în fața noastră o

mare machetă în relief a terenuului, ce vedeam în exterior. Am privit apoi prin telescoape, distinguând foarte bine Kaesong, cel de al treilea oraș ca mărime al Coreei de Nord, precum și celebrul complex de la Panmunjom, unde s-a semnat armistițiul acum 51 de ani. Acolo se vedea și un catarg gigantic, pe care flutura un imens steag al statului vecin, atât de apropiat, dar și atât de inaccesibil. Tot de aici se putea vedea și un șantier al păcii și înțelegerii – putem să-i spunem –, respectiv o cale ferată trans-coreeană și o autostradă cu patru fire de circulație, declarate în construcție, care într-o zi ar trebui să unească cele două Corei.

Ca ultim punct al programului am vizitat modernă gară construită în Coreea de Sud, pe unde se speră că într-o zi vor trece trenuri, care te vor duce, ni s-a spus: „Până la Londra, trecând prin Moscova, Berlin și Paris”. Deocamdată un vis frumos. Cine a

dorit a căpătat, în mod simbolic, o viză în pașaport, cu ștampila punctului de graniță și valam de aici, care încă nu funcționează. Un spațiu din vastul hol al gării marchează vizita efectuată de președintele american George Bush, însoțit de președintele sud-coreean, cei doi semnându-se pe două traverse de cale ferată expuse spre vizionare.

În urma călătoriei efectuate, dorința mea de a cunoaște și cealaltă jumătate a Coreii se împlinise. Astfel am putut să constat cât de diferite sunt cele două țări, datorită regimurilor din fiecare jumătate, dar în același timp, cât de unitar este acest mare popor. ■

Autorul în piața Palatului regal

Istorie trăită la

Decenii de-a rândul, radio „Europa liberă“ a constituit pentru români sursa de la care puteau afla informații despre situația reală din România comunistă. Prin intermediul postului, aveam acces la adevăruri pe care nu le puteam întâlni în paginile ziarelor sau la posturile de radio și televiziune. „Europa liberă“ le-a păstrat românilor vie speranța în libertate, în valorile democrației.

Una dintre vocile cunoscute ale „Europei libere“ în ultimele două decenii de dinainte, de 1989 a fost domnul dr. Șerban Orescu. Analizele și comentariile sale pe probleme de politică economică (dar nu numai), prezentate zi de zi pe post, erau urmărite cu interes și atenție, atât de numărul mare de ascultători anonimi, cât și de Securitate.

L-am abordat pentru rubrica noastră pe domnul Orescu cu rugămintea de a împărtăși cititorilor Magazinului istoric câteva momente din istoria mai puțin cunoscută a „Europei libere“, în redacția căreia a lucrat timp de aproape trei decenii.

Nu cu mult timp în urmă, „Europa liberă“ și-a redus considerabil emisiunile în limba română. Ele au devenit de-acum istorie. Prin astfel de mărturii pe care intenționează să le publice, Magazin istoric va contribui la viitoarea

APROAPE DE ȚARA DE DEPARTE

ȘERBAN ORESCU

– Cum ați ajuns la „Europa liberă“?

– „Europa liberă“ a fost pentru mine, de când o cunosc – adică de la înființarea ei, cu jumătate de secol în urmă –, *marea mea iubire*. Am cochetat – în țară fiind – în permanență cu ideea de a ajunge odată eu însumi acolo, la München, unde bătea, spun eu, inima adevăratei Români. Spun aceasta prin referire la toate emisiunile postului dar, în special, la *Actualitatea românească*, vârful de

lance al opoziției românești din emigrație.

Am considerat „Europa liberă“ un substitut de opoziție (imposibilă în țară) prin simplul fapt că răspândea adevărul într-o lume a opresiunii. Eu însumi făcusem opoziție în timpul studenției, ca membru al Tinerețului Național-Liberal. Mă simțeam adeseori urmărit, trebuia să fiu foarte atent la rapoartele mele sociale. În acest mediu inuman, caracterizat prin suspiciune și

constrângeri de tot felul, serile în fața aparatului de radio pentru a asculta glasul, la început bruiat, apoi clar al lui Noël Bernard – „directorul postului nostru de radio“ cum i se spunea, de fapt, doar al departamentului românesc – erau fascinante, o evadare.

Nu ar fi fost așa dacă regimul ne-ar fi dat voie să călătorim. Sentimentul că eram silit să trăiesc într-un fel de închisoare a dat tot mai mult aripi intenției de a părăsi țara pe

„Europa liberă“

**RADIO FREE EUROPE®
RADIO LIBERTY**

monografie a postului de radio bine cunoscut și mult ascultat de generații și generații de români.

Înainte de a reproduce răspunsurile domniei sale la întrebările pe care i le-am adresat în scris, câteva date biografice ale invitatului nostru. Este descendent al arhitecturii Alexandru Orescu (1817-1894), constructorul Universității din București. S-a născut la 16 mai 1925 în Brăila. Aici a făcut gimnaziul și liceul, după care a urmat studii de drept și filosofie în București (1944-1948) și de electronică, în cadrul Facultății de profil de la Institutul Politehnic din Capitală (1951-1957). Este doctor în economie industrială (1972).

În tinerețe, a făcut parte din tineretul studentesc P.N.L., publicând în ziarul partidului, *Liberalul*, peste 70 de articole în anii 1946-1947. A tipărit alte numeroase studii și articole pe probleme de economie și organizare industrială, modelare matematică, știință popularizată și istorie, în presa anilor 1961-1977. A fost și colaborator al revistei noastre (nr. 3/1977).

Este, de asemenea, autorul unor lucrări publicate în țară sau străinătate: *Viața arhitectului Al. Orescu* (în colaborare cu N. Mihăileanu, 1967); *Specializarea și cooperarea în industrie* (1974, apreciată într-un document al Băncii Mondiale din 1979); *Spiru Haret* (1976); *Zentrale und dezentrale Elemente im Leitungssystem der rumänischen Industrie* (Elemente centraliste și descentralizatoare în industria românească; Köln, 1979). A semnat, de asemenea, în paginile unor publicații internaționale (*Le Monde*, *Le Monde Diplomatique*, *Rheinischer Merkur*, *Osteuropa*, *Studies in Comparative Communism*). A participat la diferite reuniuni științifice internaționale privind problemele comunismului.

Prima întrebare adresată domnului Șerban Orescu pornește dintr-o firească curiozitate.

care o iubeam, pentru a ajunge și eu să vorbesc la „Europa liberă“...

— Ați asociat de la început plecarea din România cu intenția de a ajunge la „Europa liberă“?

— Da, cu o observație. Când ceaușismul a dat semne, în 1965-1969, că s-ar putea umaniza, interesul meu pentru emisiunile *Actualității românești*, care intrase în marea dezbateră privind relaxarea dictaturii comuniste, a căpătat nuanțe. „Europa liberă“ devenise un fel de tribună a disidenților din lumea comunistă — categorie care, la sfârșitul anilor '60, lipsea în Ro-

mânia cu desăvârșire. Anticomunismul a devenit mult mai intelectual, dezbateră de idei se ascuțise. În mod firesc, m-am încadrat și eu în acest front...

Hotărârea mea de a pleca din țară fusese precedată de ani buni de studii extrauniversitare. M-am pus oarecum la curent cu imensa literatură sociologică apărută în Occident după 1947, ultimul an în care bibliotecile au mai putut pune la dispoziție atare cărți devenite apoi apanajul celor care dețineau permise pentru „fondul special“.

Eu aveam acces la acest fond, ca doctorand. Nu li-

teratură direct anticomunistă am citit — nu de ea aveam nevoie —, ci acea literatură care îmi arăta acum felul în care trebuie puse problemele „sine ira et studio“, fără idei preconcepute. Or, tocmai aceasta mă atrăgea la Noël Bernard, care era strălucit, era pasionat, fără a fi pătimaș.

Așa am luat cunoștință, de pildă, de „teoria sistemelor“, de cărțile lui Karl Deutsch, renumit politolog american de origine germană, profesor la Harvard (S.U.A.), care încerca să explice fenomenele sociale folosind modele cibernetice, ce deschideau cercetătorului cu totul alte perspective decât cele im-

Noël Bernard

puse de obscurantismul comunist.

Editorialele lui Noël Bernard și revelația noii sociologii m-au condus către un doctorat, nu în științe sociale – aceasta mi-ar fi fost imposibil, nefiind nici măcar membru de partid –, ci în management economic, un domeniu nepolitizat, dar conex oarecum economiei, susceptibil a fi folosit – cu oarecare abilitate – pentru a ataca economia comunistă în unul din punctele sale slabe: relațiile de cooperare dintre întreprinderi. Acest subiect îmi fusese sugerat de un editorial al lui Bernard.

Era un om foarte inteligent și intuise incapacitatea economiei comuniste, cu planificarea ei rigidă, de a pune de acord trei factori pe care capitalismul îi concilia cu ajutorul pieței libere: capacitățile de producție, cererea de bunuri și contractele dintre întreprinderi.

Am primit în 1976 o bursă germană – dar fără acordul autorităților comuniste – pentru a pregăti în Germania teza mea de doctorat. Securitatea

nici n-a vrut să audă de un pașaport pe care îl oferea, în exact aceeași perioadă, copiilor de ștăbi comuniști. Discriminarea de care mă plângeam a fost al doilea motiv – el s-a adăugat atracției „Europei libere” din totdeauna – pentru a ajunge la München și a vorbi pe post.

În această stare de spirit – care mă ducea pe drumul cel mai scurt la „Europa liberă” – am „debarcat” la Köln în ianuarie 1978 cu un pașaport de plecare definitivă din țară, cu o inimă bătând în continuare românește, dar în tact european. După câteva zile, am vorbit cu Noël Bernard la telefon, care mi-a propus să-l vizitez la München. Aceasta a fost posibil abia în iunie 1978.

În ziua în care am pășit pragul „Europei libere” la München, apăruse tocmai un articol al meu la Paris, în ziarul *Le Monde*, despre pseudo-reforma economică inițiată de Ceaușescu, încât aveam astfel și o bună „carte de vizită”. Tradus repede în românește, în aceeași zi l-am citit la microfon; era cea dintâi prezență a mea la microfonul „Europei libere”!

Mă simțeam ca acasă – senzație care nu m-a mai părăsit niciodată. Angajarea mea a fost discutată – tocmai avea loc o „mișcare” în personal –, dar a avut loc abia la 1 mai 1981. Între timp, Bernard m-a invitat de mai multe ori la mese rotunde când se întâmpla în țară ceva mai important.

– Cum vă documentați în vederea realizării analizelor difuzate pe post?

Vlad Georgescu

– Sistemele comuniste sunt prin excelență sisteme închise, lipsite de transparență. Și totuși, eram destul de bine informat – spuneau ascultătorii referindu-se la mine. Adeverul este că în ciuda lipsei de informații, prin coroborarea, compararea critică (metodă folosită și de istorici pentru reconstituirea trecutului), prin cercetarea surselor (metodă folosită și în criminologie), pe scurt spus, dacă aveai logică și fler puteai afla mult din ceea ce regimul ascundea. Căpătasem cu timpul rutină, dar trebuie să spun că aceste operații îmi luau mult timp. În plus, citeam multe despre comunism – nu cărți polemice, ci cărți serioase din care dedusesem „logica internă” a sistemului. Aveam la dispoziție practic toate știrile transmise de agențiile de presă, principalele reviste de sovietologie etc. Asta însemna foarte multe creiere bine puse la punct. În nici un caz să nu se creadă că aveam acces la informații de spionaj. Nu a existat la noi așa ceva, iar personal nu pun nici o bază pe spioni și spionaj.

Aveam și un serviciu de cercetare care edita o publicație lunară – ale cărei informații erau interesante, dar veneau prea tâziu pentru noi, fiindcă articolele noastre trebuia să ia poziție imediat...

Aceste dificultăți obiective au împins pe unii la soluția mai comodă a articolului-eșeu.

Foarte mult mi-a servit pregătirea juridică, nu că aș fi folosit concepte juridice, ci rigoarea matematică a dreptului ca școală a gândirii și ca logică aplicată.

În plus, și poate și mai important, am întreținut în biroul meu – am și în prezent acasă – o bancă de date pe care o îmbogățesc și o „scrutez” regulat; din această bancă fac parte și articolele mele pe cel puțin cinci ani în urmă. Pentru sistematizare n-am avut nevoie de computer – m-am bazat pe memorie și fler.

Desigur, am folosit și dialogul cu cei care veneau din țară, dar informațiile primite treceau prin propriul filtru, eliminând adesea totul, având în vedere felul emotiv-exaltat al românului.

În sfârșit, eram avatajați de faptul că temele ni le alegeam noi înșine. În consecință, nu-mi alegeam o temă de articol pentru care nu aveam „acoperire” faptică suficientă.

– Vi s-a întâmplat să fi greșiți în analizele dumneavoastră?

– În decurs de 20 de ani nu-mi amintesc să fi făcut mai mult de două erori, deși nu eram din cei prudenți, care dezmințeau în a doua parte a frazei ce afirmaseră în prima.

Plecăm de la premisa că nu poți convinge dacă nu ești tu însuși convins – or, noi trebuia nu numai să informăm, ci și să convingem, căci scopul final era schimbarea de sistem, nu pur și simplu îmbogățirea cunoștințelor. În consecință, un mare rol – dat fiind specificul radiofoniei – revenea tonului și dicțiunii. Cel mai bun articol citit poate deveni o catastrofă dacă e rostit cu o voce monotonă sau antipatică, după cum un articol

mijlociu, dar cu accente verbale puse corect, poate câștiga atenția și până la sfârșit chiar convinge. Noël Bernard avea toate aceste atuuri și am căutat să învăț cât mai mult de la el, inclusiv în privința structurii articolului.

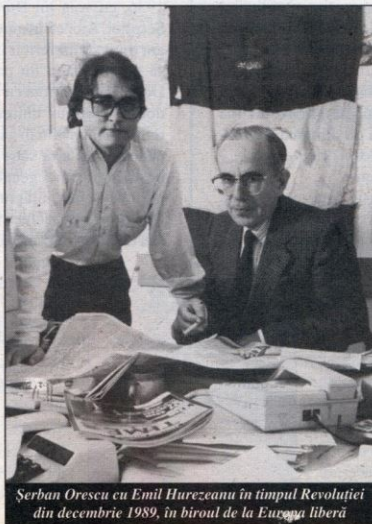
După angajare, mi-a spus următoarele: „La început să arăți ce îți propui, la mijlocul articolului gândește-te că ascultătorul a obosit, de aceea trebuie să-i spui din nou, iar finalul să fie ca în simfoniile lui Beethoven, o apoteoză.”

Această prezentare corespunde mai mult editorialului, decât unui comentariu. Or, mi-am dat seama ceva mai târziu, editorialul era, cum spun francezii, „une chasse gardée” – domeniu rezervat directorilor. M-am deosebit însă de editorial fiindcă eram mai documen-

tat. Așa mi-am stabilit singur genul – un editorial documentat, care convinge informând și informează convingând. Genul acesta se potrivea specificului postului nostru de radio și, mai ales, specificului meu; l-am păstrat tot timpul. El încălca poate separația dintre genurile ziaristice, dar ce importanță are asta? Nici un ascultător n-a protestat, nici un coleg nu s-a simțit lezat, poate unii directori...

**Interviu realizat de
Ioan LĂCUSTĂ**

(Va urma)

Șerban Orescu cu Emil Hurezeanu în timpul Revoluției din decembrie 1989, în biroul de la Europa liberă

Domnul Dominuț Pădurean, profesor în cadrul Academiei Navale „Mircea cel Bătrân“ din Constanța, autorul primei monografii științifice românești dedicată Insulei Șerpilor, carte apărută anul acesta, ne-a trimis un text despre un episod puțin cunoscut din istoria insulei.

O INIȚIATIVĂ BISERICESCĂ

Dr. DOMINUȚ PĂDUREAN

În ziua de sâmbătă, 5 septembrie 1936, în apele din imediata apropiere a Insulei Șerpilor staționa una dintre navele Comisiei Europene a Dunării, având la bord o delegație oficială, alcătuită din douăsprezece înalte fețe bisericești, în frunte cu Episcopul Cosma al Dunării de Jos.

Transportul de la Sulina la Insula Șerpilor și transbordarea reprezentanților Bisericii Ortodoxe Române pe insulă, cu ajutorul unei bărci, s-a făcut sub atenta supraveghere a lt. comandorului Aurelian Păuneșcu, comisar maritim și comandant al portului C.E.D. Sulina. Ofițerul de marină a ținut să conducă personal întreaga operațiune, mai ales că Î.P.S.S. Episcopul Cosma al Dunării de Jos era primul ierarh ortodox care punea piciorul pe acest colț de pământ românesc.

Scopul vizitei, adus la cunoștința publicului în octombrie 1936 de către revista Ligii Navale Române, *Marea Noastră*, viza realizarea unei inițiative a B.O.R. de înălțare a unui paraclis pe Insula Șerpilor, la care urma să se adauge apoi un schit călugăresc, „care pe lângă proslăvirea celor cerești se va îngriji și cu alinarea navigatorilor, pescarilor, refugiaților – oricare ar fi ei – de furiile vremelnice ale vremii“.

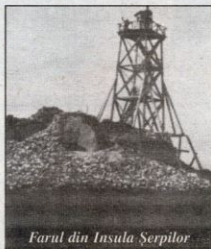
Schitul era preconizat să fie dotat cu un spațiu arhondaric, ce urma să servească drept adăpost celor aflați în nevoie. Totodată, arhondaricul „va servi și de primire a celor ce se vor duce la insulă ca [turiști] să se îmbie de frumusețile înconjurătoare ale mării.“

Între frumoasele și creștinești proiecte ale înaltelor fețe bisericești se număra și aceea de a înzestra insula cu un post de salvare pentru pescari, naufragiați etc. Cele două bărci de salvare, cala de lansare a acestora, precum și alimentele strict necesare cu care urmau să fie înzestrate cădeau în sarcina Salvamarului.

Deoarece aceste proiecte erau costisitoare, iar banii necesari pentru realizarea lor lipseau, a fost lansat, cu această ocazie, un apel de subscripție publică: „Ceram de la frații noștri obolul în numele celor ce se vor bucura de această înfăptuire măreață.“

În cursul zilei delegația B.O.R. a vizitat insula (17 ha), farul și construcțiile anexă. La sfârșitul vizitei oficiale, Episcopul Cosma al Dunării de Jos a consemnat în cartea de aur a insulei (astăzi dispărută): „Sâmbătă 5 septembrie 1936, cu voia lui Dumnezeu, vizitat-am Insula Șerpilor. Aici cu însoțitorii noștri semnați mai jos am ținut sfatul fericit în stabilirea locului în care să putem înălța un paraclis, unde să fie slăvit Dumnezeu părinte cu al cărui ajutor s-a înfăptuit dorul neamului, unirea tuturor românilor în puternic mănunchiu în anul mântuirii 1918. S-a ales partea de insulă de către Răsărit și nu vom da ochilor noștri somn, nici genelor noastre dormitare până nu vom vedea înfăptuit dorul sufletului nostru. Mulțumiri și arhieresti binecuvântări Onor. Comisiei Europene a Dunării, care ne-a pus la dispoziție mijlocul de a vedea frumusețile din tot drumul nostru și putința de a hotărî în viitorul apropiat al paraclisului și schitului care să fie o podoabă creștină și românească în frumoasa insulă.“

Proiectele reprezentanților B.O.R., ce vizau construcțiile de pe Insula Șerpilor, au rămas doar pe hârtie. Lipsa banilor și „răutatea vremurilor“ au amânat realizarea lor, iar pierderea insulei, după al doilea război mondial, le-a făcut imposibile. ■

Farul din Insula Șerpilor

HOTĂRÎREA

**Academiei Republicii Socialiste România
privind alegerea tovarăşului Nicolae Ceauşescu
secretar general al Partidului Comunist Român,
preşedintele Republicii Socialiste România,
în calitate de membru titular
şi preşedinte de onoare al Academiei**

În anul 1974, Elena Ceauşescu devenea membru titular al Academiei Republicii Socialiste România. Era încununarea unui proces început cu câţiva ani înaintea, prin care Academia Română, instituţie cu o existenţă de peste 100 ani în acel moment, era total

subordonată partidului. În 1985, şi soţul ei devenea membru titular şi preşedinte de onoare al Academiei.

În paginile ce urmează vom prezenta unul dintre reperele aceluşi proces. Este vorba despre stenograma şedinţei Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., din 27 decembrie 1973. O şedinţă cu mulţi invitaţi (între care amintim pe Gheorghe Oprea, Emilian Dobrescu, Vasile Pungan, Florea Dumitrescu, Gheorghe Cazan, George Macovescu, Mihnea Gheorghiu, Miron Nicolescu), cu o ordine de zi bogată. Ceea ce îl determina pe Nicolae Ceauşescu să roage „pe tovarăşi să fie la problemă“.

ÎN PROBLEMA ACADEMIEI, TOTI TOVARĂŞII SUNT DE ACORD

ALICE POPESCU, CONSTANTIN BARBU

Între temele de discuţie figurau şi propuneri privind îmbunătăţirea structurii Academiei şi propuneri privind „criteriile politice de acordare a titlurilor academice“. În fapt, s-a discutat despre maniera în care puteau fi admise, pe viitor, între academicieni, persoane care să nu urmeze calea firească şi despre ce îi mai rămânea Academiei de făcut după înfiinţarea celor câteva academii „mici“, pe domenii.

Deschiderea o face Miron Constantinescu, care arată că prezidiul Academiei ar trebui să fie de acord „în gândirea că acest articol s-ar modifica [cel privind alegerea membrilor corespondenţi şi a celor titulari – n.n.]“, „ca să poată şi direct ca membrii titulari să aleagă un număr de persoane care merită într-adevăr prin valoarea lor ştiinţifică, politică şi morală“. Cum unii tovarăşi nu ştiau care era procedura, se lămureşte că un membru trebuie să treacă prin stagiul de corespondent. Cu remarcă lui Gogu Rădulescu că „înainte era direct“ se trece la altă problemă.

O Academie mare şi altele mai mici

Se propun două formule de organizare pentru Academia rămasă fără institutele de cercetare, aflate până atunci în subordinea sa. Problema filialelor şi a bazelor Academiei din teritoriu este abordată doar în treacăt. Varianta pentru care înclină autorii proiectului de reorganizare este cea a secţiilor. Miron Nicolescu, preşedintele de atunci al instituţiei, aduce şi argumente împrumutate din structura unor instituţii similare din alte ţări. Evident, exemplul sovietic lipseşte, pentru că tocmai modelul sovietic era cel după care funcţionase Academia până atunci. Se invocau atât exemple din lumea socialistă, cât şi din S.U.A., Franţa sau Suedia. În treacăt, Miron Nicolescu îşi exprima şi el acordul „cu propunerea făcută de tovarăşul secretar Miron Constantinescu ca să nu ţinem seama în mod rigid de această prevedere a

articolului 8 din vechiul statut, adică din statutul actual, care va deveni vechiul statut, că membrii titulari se aleg de regulă dintre membrii corespondenți și numai în mod excepțional din rândul celorlalți oameni de știință și cultură, care prezintă lucrări originale de valoare deosebită. Totul va depinde de examinarea mai atentă a candidaturilor care vor apărea. Noi am fixat o cifră apriorică, mi se pare cinci, nu știu, poate cifra o vom examina încă o dată și vom stabili între mișcarea din afară și mișcarea dinăuntru, reducând pe una și măbind pe cealaltă“.

„Examinarea“ avea să se încheie cu deschiderea Academiei pentru un număr nelimitat de membri, pe lângă soții Ceaușescu fiind primiți mulți alții, fără a se mai respecta vechia practică a numărului fix de membri ai Academiei.

Ceaușescu părea hotărât să încheie discuția cât mai repede. „Mai sunt întrebări?“ Ion Păjan vrea însă să știe care vor fi raporturile Academiei „mari“ cu „academiile acestea de științe agricole, de științe medicale, de științe social-politice“. El credea necesară „o anumită raționalizare“ în așa fel încât secțiile Academiei să nu se suprapună cu cele ale noilor academii. Miron Constantinescu explică faptul că de aceea a doua variantă de reorganizare a Academiei prevedea crearea unor departamente, care eliminau paralelismele și permiteau „o conjugare a cercetărilor interdisciplinare“. Dar, așa cum subliniasă Miron Nicolescu, menținerea secțiilor asigura stabilitatea și continuitatea în relațiile internaționale. Nu rezultă foarte limpede diferența între secții și departamente.

nu va avea în subordine instituții proprii de cercetare; așa că și problema filialelor, numai așa, ca o grupare a academicienilor existenți acolo, nu în subordonarea instituțiilor și cercetării de acolo, din Cluj, din Iași sau din Timișoara. Numai dacă vor fi în Timișoara opt academicieni se pot aduna, se pot constitui – să zicem așa – într-o filială, dar numai atât; nu cum era în trecut, când Academia avea alte atribuțiuni de coordonare a cercetării științifice, care de data aceasta nu o va avea. Aceasta trebuie să fie foarte clar pentru toată lumea. Aceasta e problema care trebuie avută în vedere. Atunci vom vedea și dacă e filială sau nu; în afară de vreo două.“ Și adăuga: „În fond, noi în viitor va trebui – ceea ce se întâmplă de fapt în multe țări, de exemplu în Washington există un institut central chimic, sau cum îi spune, institut național de chimie, care are aproape aceleași drepturi ca și Academia, că n-au academie... adică, de fapt, institutele centrale pe care noi le creăm acum până la urmă joacă același rol, Academia de medicină pentru ramura de medicină, Academia agricolă pentru ramura agricolă și Academia de științe sociale pentru sectorul acesta... Deci, institutele acestea pe care le creăm, care grupează cercetarea dintr-o ramură, ea în fond, acestea joacă un rol de conducător al activității din sectorul, din ramura respectivă, ca un fel de academie de specialitate sau institut central pentru conducerea ramurii. Secția din Academie cuprinde academicienii pentru anumite reuniuni de consacrare, dar nu se substituie și nu conduce activitatea din ramura respectivă. Aceasta trebuie să fie clară. Nu, așa este? (Toți tovarășii sunt de acord).“

Maxim Berghianu mai are o întrebare, totuși. Cum ne raportăm noi față de alte instituții similare din străinătate ca număr de membri. Miron Nicolescu îi răspunde cu cifre concrete.

Intervine și Paul Niculescu-Mizil, care insistă pentru varianta organizării pe secții, nu pe departamente. Argumentul: „vom avea trei departamente de tipuri ale activității

Tehnica întâi, socialul mai apoi

Aici însă simte nevoia să intervină Ceaușescu și să limpezească lucrurile. „Academia Republicii Socialiste România va fi o Academie de consacrare – ca să ne înțelegem clar asupra acestor probleme –, deci nu va îndruma și

Funcționarii bibliotecii Academiei Române în 1904:
Nic. Istrati, N. Zaharia, Al. Lapedatu, Gh. Chebap, Il. Chendi,
Al. Ionescu, Al. Obedeanu, V. Părvan, Al. Dordea, Iuliu
Tuducescu, Nerva Hodoș, I. Bianu, Oct. Lugoșianu, Șt. Pop

sociale și față de celelalte trei departamente de științe – unu-i medical –, față de celelalte trei departamente de științe ale naturii și tehnice, lucru care nu reprezintă o proporție corectă”. Ceașescu subliniază că toată lumea a fost de acord ca Academia să fie organizată pe secții.

Autocritica, motorul dezvoltării societății

Moment în care se manifestă și Elena Ceașescu. „Dar după cât am înțeles, nu mai este nevoie nici de efectiv, nici de filiale, nici de departament, ci ne rămân numai de consacrare un număr de membri. Fiecare consacrat își găsește un institut unde își desfășoară activitatea.” Maxim Berghianu nu renunță așa ușor. „Eu am pus o întrebare și propun să se examineze [...] Academia aceasta pe care o avem a Republicii, care ar trebui să fie un for, așa cum spuneți, de consacrare în spiritul celei franceze, Academia mare, care are un număr foarte limitat de locuri și care nu se ocupă decât – după cât știu eu – după ce a dispărut din viață unul și a rămas un loc liber. Noi să nu fim chiar așa, dar să fim mai, ceva mai strânși la numărul celor propuși pentru academie, pentru consacrare, iar celelalte am înțeles că sunt foruri științifice, lucrative, și atunci este altceva.”

Miron Constantinescu anunță că vrea să îi răspundă lui Maxim Berghianu, dar de fapt îi răspunde lui Paul Niculescu-Mizil: „În Academia Republicii Socialiste România, ca instituție de consacrare, așa cum spunea tov. Nicolae Ceașescu, secția de științe tehnice și secțiile acestea legate direct de problemele vieții economice, ale dezvoltării tehnice ale țării va fi secția cea mai importantă ca număr. Eu n-aș fi de acord cu tovarășul Mizil în legătură cu departamentele umaniste; cred că totuși Academia Română, care s-a născut acum 100 ani

ca o academie de științe istorice și fizice, trebuie și departamentul de istorie ca for de consacrare să fie, nu ca for de conducere a lucrărilor, dar ca for de consacrare, ea s-a născut acum 110 ani în special pentru a servi cauza unității locale pe linia istoriei și a muncii.”

„Eu n-am propus să se desființeze, am spus numai că-i mai bine să rămână secția și atunci va fi, apropos de proporție, va fi secția științelor tehnice și secția științelor umaniste. M-am pronunțat pentru o variantă.”

În finalul discuției, Dumitru Popescu ridică și problema „ce fel de activități ar desfășura Academia Republicii Socialiste România, ținând seama de structura nouă a organizării în grupuri a oamenilor de știință, de specialitate, adică ce vor face aceste secții, ce activitate vor desfășura, ce aport vor aduce la cercetarea științifică, cum se vor înscrie ele în activitatea generală de cercetare din țara noastră. Adică nu numai..., de consacrare e bine, vor fi niște secțiuni; poate niște ședințe plenare, la care se vor întruni și vor prezenta dări de seamă ș.a.m.d., dar dincolo de aceasta, ce vor face, cum se va înscrie ea în viața științifică a țării?”

Îi răspunde Miron Nicolescu. Deja întrebarea și-o pusese încă în urmă cu patru ani și fusese ajutat de tovarășul Nicolae Ceașescu să găsească un răspuns. De două ori pe an, se întruneau pe secții, pe grupe de secții, în dezbateri nu pentru marele public, „o conferință la care să fie invitați, ca pe vremuri”, ci dezbateri științifice, urmate de publicarea rezultatelor în volume. Din păcate, nu au știut să prezinte mai bine acele rezultate. Nici presa, cu excepția *Informației Bucureștiului*, nu i-a sprijinit. Activitatea lor, „în aparență modestă, dar continuă și cu rezultate foarte bune”, a pus pentru prima oară, de exemplu, problema

poluării, poluarea acustică și s-au prezentat soluții.

Evident, ultimul cuvânt l-a avut tot Nicolae Ceașescu: „Bun. Cred că totuși să rămânem deocamdată, cel puțin, pe secții, ca să nu... (Toți tovarășii sunt de acord).” ■

Ședință la Academia Română în anii '40

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **ACADEMICIANUL RĂZVAN THEODORESCU ÎN DIALOG CU ISTORICUL KOPI KYÇYKU: DOUĂ EUROPE - UN DIVORȚ INTELECTUAL?**

Editura Arvin Press, București, 2004, 122 pp.

● **Ioan Ursu - ȘTEFAN CEL MARE**

Fundația Culturală Gheorghe Marin Speteanu, București, 2004, 476 pp.

● **Dr. Wilhelm Filderman - UN AVOCAT AL ETNIEI SALE. UN AVOCAT AL CAUZEI NAȚIONALE A ROMÂNIEI. DISCURSURI, MEMORII, 1921-1948. VOL. 2**

Fundația Dr. W. Filderman, f.a., 466 pp.

● **Petru Bunacalea, Andrei Calcea - OSÂNDIȚI LA NEMURIRE. MIȘCAREA DE REZISTENȚĂ „MAJADAHONDA” DIN ORHEI 1940-1941 (POVESTIRE DOCUMENTARĂ)**

Concernul „Presa”, Chișinău, 1999, 118 pp.

● **RELAȚII POLONO-ROMÂNE. MATERIALELE SIMPOZIONULUI**

Editor: Uniunea Polonezilor din România, Suceava, 2004, 351 pp.

● **Gheorghe I. Simion - CAȘIN (O LECȚIE DE ISTORIE). MĂNĂSTIREA CAȘIN, JUDEȚUL BACĂU. MONOGRAFIE**

Editura Magic Print, Onești, 2003, 320 pp.

● **Ioan Opreș - ISTORICII ȘI SECURITATEA**

Editura Enciclopedică, București, 2004, 710 pp.

● **Radu Păiușan, Ionel Cionchin - O ISTORIE A ROMÂNILOR DIN UNGARIA**

Editura Eurostampa, Timișoara, 2003, 414 pp.

● **Petre Pandrea - TURNUL DE IVORII. MEMORII** (prefață de Ștefan Dimotriu; ediție îngrijită și postfață de Nadia Marcu-Pandrea)

Editura Vremea XXI, București, 2004, 623 pp.

● **Maria Georgescu, Christophe Midan - UN EXEMPLE DE COOPERATION BILATERALE. LES ATTACHES MILITAIRES FRANÇAIS EN ROUMANIE ET ROUMAINS EN FRANCE (1860-1940)**

Editions Militaires, Bucarest, 2003, 319 pp.

● **Tănase Bujduveanu - AROMÂNII ȘI MĂNĂȘTIRILE METEORA**

Editura Cartea Aromână, Constanța, 2003, 81 pp.

● **TRANSYLVANIAN REVIEW**

Romanian Cultural Institute, Center for Transylvanian Studies, Volume XIII, no. 1, Spring 2004, Volume XIII, no. 2, Summer 2004.

BRUTAR

5

1956. Aflat la Cluj, unde se desfășurau mișcări studențești de protest de solidarizare cu Revoluția ungară, liderul comunist Miron Constantinescu explică astfel acțiunile coercitive ale autorităților îngrijorate de amploarea manifestărilor: „O încercare aventuristă, care s-a pus la cale la Cluj, când s-au produs evenimentele

din Ungaria, care ar fi putut lovi în interesele studențești, ale poporului muncitor, în interesele țării. Deci a trebuit ca în această privință partidul să vegheze, să îndrume tineretul, să arate calea bună, sănătoasă pe care trebuie să meargă.” Consecința imediată a protestelor studențești este unificarea, în 1959, a celor două universități, cu predare în limba română și, respectiv, în limba maghiară: crearea uneia singure, Universitatea Babeș-Bolyai.

10

1918. „Vreau să trăiesc... Vreau să trăiesc. Am atâtea de făcut...” După cinci zile, arzând de febră și îngrozit de moartea pe care o simte aproape (provocată de gripa spaniolă), poetul francez Wilhelm Apollinaire de Kostrowitsky, zis Guillaume Apollinaire, autorul *Alcoolorilor* și *Caligramelor*, își dă sfârșitul la 38 de ani și la

numai șase luni de la căsătorie. În martie 1916, aflat în tranșee, citea *Le Mercure de France* când la 20 de metri de el explodează un obuz inamic. În ciuda căștii, căpitanul este grav rănit la cap, apoi supus unei trepanații. Operația îi scade rezistența la boală; curând contractează o congestie pulmonară, din care abia scapă cu viață. În anul următor, gripa spaniolă îl răpune, pe fondul sechelelor trepanației și ale congestiei. Mama, care îl adoră, nu-i mai supraviețuiește decât o lună.

17

1558. Cea de-a doua fiică a lui Henric VIII, Elisabeta, devine regina Angliei, fiind încoronată în catedrala Westminster. Are 25 de ani, este o femeie inteligentă, pricepută în afaceri. „Regina virgină” sau „Gloriana”, cum este poreclită, se îmbracă sofisticat, fastuos, încărcată de bijuterii și de aceea părând inabordabilă, dar flirtează

copios cu mulți bărbați, are o sumedenie de favoriți la Curte, fără însă ca vreunul din ei să reușească să o convingă să se mărite. În cei 45 ani de domnie „Regina de fier” îi cucerește pe englezi. Le demonstrează că o femeie poate guverna la fel de bine ca un bărbat.

28

1940. Dl. Henry Spitzmuller, însărcinat cu Afaceri al Franței în România, raportează „Excelenței Sale Dr. Pierre Laval, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru secretar de stat al Afacerilor Externe francez, că la Iași a avut loc o

manifestare în prezența regelui Mihai, reginei mame, generalului Antonescu și a tuturor membrilor guvernului”. După noul obicei (al statului legionar instalat la București) au participat numai reprezentanții țărilor Axei; diplomații din alte țări sunt excluși. Defilarea preoților legionari, în pas cadențat, conduși de șefii lor, constituie un incident ușor grotesc, pentru diplomatul francez. „Mișcările de masă nu impresionează de altfel decât foarte puțin în această țară, unde un «manifestant» valorează în jur de 20 de lei pe cap și unde, dintotdeauna, partidele politice au putut aduna cu ușurință și pune să defileze 20.000, 50.000, chiar 100.000 de țărani. Conform obiceiului românesc, s-au pronunțat numeroase discursuri pline de hiperbole, care s-au terminat toate prin urări adresate nu doar Regelui, Reginei Mame și generalului Antonescu, dar și Germaniei național-socialiste, Italiei fasciste, Spaniei «prietene» și Japoniei. Printre aceste interminabile fragmente de elocință, trebuie să amintim în mod special intervenția neașteptată, între două crize de delirium tremens, a lui Ion Zelea Codreanu, tatăl fondatorului mișcării legionare. «Spuneți Italiei – a spus el camarazilor fasciști italieni –, când vă veți întoarce acolo, că noi Daco-Romanii care suntem privim cu mare mândrie legiunile Romei eterne care înaintază pe solul traco-roman, de mai multe ori milenar, al Macedoniei». Această aluzie deplasată la agresiunea italiană contra Greciei aduse pe fața Reginei Elena o expresie de nemulțumire, în timp ce generalul Antonescu nu-și ascundea îngrijorarea deosebită.”

Avanpremieră editorială

IOAN HUDIȚĂ: PAGINI DE JURNAL

În con-
tinuarea fragmen-
tului publicat în numărul trecut
din volumul în curs de apariție la Editura

Pro din Jurnalul Politic al lui Ioan Hudiță, reproducem notațiile zilnice din intervalul 31 august-2 septembrie 1939.

Ele se referă la momentul izbucnirii celui de-al doilea război mondial și la reacția opiniei publice și a cercurilor politice din București.

Academician Dan BERINDEI

Cine e de vină?

Joi, 31 august 1939

Sunt de acord cu Lupu că războiul poate izbucni în fiecare moment. Ziarele de azi anunță că armata germană e în întregime mobilizată și că se îndreaptă spre frontierele Poloniei și ale Franței. După ultimele declarații făcute de Chamberlain în Camera Comunelor, văd că nici acesta, cu toată imbecilitatea lui, nu-și mai face nici o iluzie. Ne întrebăm cu Lupu cum a fost posibil ca Anglia să poată ține ca prim-ministru un caraghios; cât privește Franța, nu ne mai surprinde nimic, de când știm că de frica comunismului ea e în stare să se înțeleagă și cu Hitler. Faptul de a se fi lăsat târâtă de Anglia și de a nu fi pus piciorul în prag, silind-o și pe ea să accepte alianța cu Sovietetele, este o dovadă elocventă a profunde dezbinări sociale, provocată de teama de bolșevism. Patriotis-

mul burgheziei franco-engleze este complet dominat de acest meschin interes de clasă. Lupu e convins că această burghezie va fi curând pedepsită pentru lipsa ei de patriotism.

Vineri, 1 septembrie 1939

Ieri seară am ascultat până după miezul nopții Radio Paris și Londra. Ambele posturi apreciază situația ca foarte gravă, deși după presa germană din ultimele două zile atmosfera la Berlin ar fi „ceva mai optimistă“. Ziarele engleze au publicat textul tratatului de alianță anglo-polon, încheiat pe termen de 5 ani. Va ține seama Hitler de el ori își va bate joc din nou, neluându-l în seamă?

În ziarele de dimineață citesc o serie de telegrame în legătură cu mediațiunea pentru pace a suveranilor Belgiei și Olandei. Hitler ar fi răspuns, după Agen-

ția „Reuter“, că față de momentul cum evoluează criza, „nu e cazul să se recurgă la bunele oficii ale celor doi suverani“. Deci Hitler vrea să rămână liber pe mișcările lui. Nu e semn bun! Văd tot din ziare că guvernul francez a militarizat căile ferate cu începere de la 30 august.

Pe la ora 10, Rica și Ioana [soția și fiica autorului - D.B.], căutând la Radio un post străin cu muzică ușoară, au dat peste postul Londra, care anunța intrarea trupelor germane în Polonia. Până la 12 am ascultat posturile străine. În adevăr, Hitler a atacat Polonia azi-dimineață în zorii zilei. Telefoniez lui Lupu pe la 11 și ceva. Asculta și el posturile străine, împreună cu mai mulți prieteni care se aflau la el. La 12 și jumătate ajung la dânsul. Camera lui era plină de lume: Costică Mihăiescu, Hoisescu, Leon, Serdici, Teodorescu-Brașiște, Ghiță Pop, Ștefan Mihă-

iescu, Aurel Dobrescu, Ilie Lazăr, d-rul Solomon etc., etc. Pe la unu sosese și Madgearu, cu Cezar Spineanu și D. Căpățineanu. Povestim toți pe rând ceea ce am auzit la posturile de radio. Leon și Serdici continuă să asculte la aparatul lui Lupu și pe măsură ce află câte ceva nou ne comunică și nouă, care continuăm să discutăm situația în biroul lui Lupu. Până la ora două, când ne-am despărțit, situația se prezenta așa: armatele germane au trecut frontiera poloneză în mai multe puncte; ambasadorul englez din Germania, Henderson, s-a întors la Londra de două zile cu ultimele propuneri din partea lui Hitler, găsite inacceptabile de guvernul englez; flota britanică a fost mobilizată în ziua de 30 august; Sovietul Suprem a ratificat pactul de neagresiune cu Germania ieri dimineață; Cordell Hull a declarat acum două zile că Statele Unite sunt gata să-și dea concursul pentru menținerea păcii. Ultima informație mai deosebită este acuzația adusă de posturile germane Poloniei că ar fi încercat să pună mâna cu forța pe postul de radio din Gleiwitz. Azi, când trupele germane au invadat Polonia, această acuzație miroase a minciună de la o postă.

S-au comentat toate aceste știri. Nici unul dintre cei prezenți nu este surprins de agresiunea germană și nici de trădarea Sovietelor. Hitler și Stalin sunt considerați de toți cei prezenți drept „mari bandiți, tâlhari nerușinați, care n-au nimic comun cu ideologiile în numele cărora luptau și care trebuie pedepsiți exemplar la ziua socotelilor”, zice Lupu, aprobat de toți cei prezenți. Madgearu găsește că

Pentru Hudiță,
Daladier era un imbecil

„cei mai criminali dintre ei nu sunt atât germanii, care-și urmăresc pe față politica lor imperialistă, ci bandiții de bolșevici, care-și dau adeviziunea pentru vărsarea de sânge provocată de Hitler”. „Prețul acestei trădări se va vedea curând, am adăugat eu, când se vor cunoaște clauzele secrete ale pactului; este exclus ca ele să nu privească țările baltice, Polonia, Galiția și Basarabia noastră.” Se subliniază de asemenea de toți imbecilitatea guvernelor francez și englez de a se fi lăsat păcălite atât de rușinos de Hitler și Stalin.

Maniul lipsind din Capitală, ne-am înțeles ca în seara aceasta să ne vedem cu toții tot la Lupu, la ora opt, pentru a analiza situația și implicațiile pe plan intern.

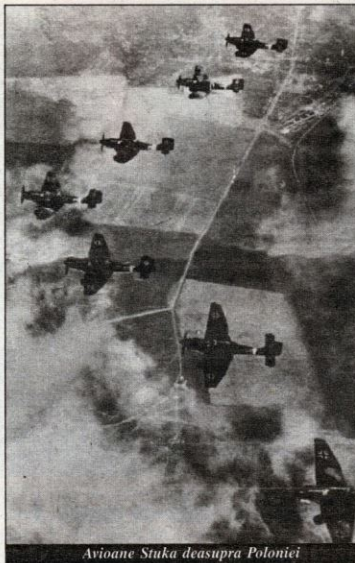

Antena postului de radio Gleiwitz

După-masă toate posturile străine de radio n-au mai transmis în general decât știri militare de pe front. Polonii se bat bine. La Londra și la Paris mare agitație. Se așteaptă declarația de război a acestor țări. Ziarele engleze vorbesc de ultimele propuneri făcute de Hitler lui Henderson, printre care și aceea ca Polonia să trimită o delegație la Berlin pentru a discuta un aranjament în problema Danzigului. Nu se cunosc alte detalii. De altfel, acum când războiul a început, ele nu mai prezintă interes decât pentru istorie. Răspunderea Germaniei și a Sovietelor rămâne întreagă în fața lumii și a istoriei. Așa cum s-a subliniat foarte bine în seara aceasta la Lupu, războiul n-ar fi început fără consimțământul Sovietelor, care poartă o răspundere și mai mare decât Germania hitleristă. „Nerușinatul de Stalin, a spus Lupu, nu numai că a întins mâna banditului de Hitler, care ani de zile a batjocorit și a atacat bolșevismul, dar și-a permis și perfidia de a negocia cu Franța și Anglia în același timp și în aceeași casă și cu emisarii germani, pentru a smulge acestora cât mai mari avantaje; Dumnezeu îi va pedepsi cumplit pentru astfel de nelegiuiri.”

Trecând la chestiunile interne, a vorbit mai întâi Madgearu. El a văzut azi pe la ora 5 p.m. pe Thierry [ambasadorul Franței la București], care s-a arătat foarte surprins de război. După acesta, „pacea nu este încă exclusă, cu toată agresiunea germană”. Thierry crede că odată ocupată regiunea Danzig, Hitler se va arăta dispus să stea de vorbă, înlesnind astfel și Poloniei găsirea unei formule de înțelegere, întrucât altfel era foarte greu

pentru guvernul polon să cedeze un teritoriu fără luptă. El crede că ultimele propuneri făcute de Ribbentrop lui Henderson în ziua de 29 august pot constitui o bază de discuție cu guvernele englez și francez. Thierry a văzut pe Carol azi la prânz. Acesta l-a asigurat că-și va adopta atitudinea în principiu după indicațiile Franței și Angliei, însă l-a prevenit totodată că dacă Hitler continuă războiul cu Polonia, România este amenințată să fie ocupată de vecinii ei, unguri, bulgari și Soviete, dacă și-ar îndeplini angajamentele ei de aliată față de Polonia. Thierry așteaptă răspunsul guvernului său. În continuare Madgearu spune că nu putem lua nici o hotărâre până nu va sosi Maniu; el i-a telefonat lui Mihalache, care va veni mâine după-masă în Capitală. Maniu va sosi mâine, cel mai târziu poimâine, zice Ghiță Pop. Și Lupu e de părerea lui Madgearu, că nu putem face nimic până nu vine Maniu, mai ales că nici situația externă nu pare destul de clară, după spusele lui Thierry. Într-o zi, două se va ști dacă războiul continuă sau nu. Curioasă situație! Personal sunt foarte sceptic. Nu-l văd pe Hitler atât de cuminte, să se oprească la timp. Mai degrabă îl văd continuând războiul fulger și împărțind Polonia cu Sovietele, înainte de a se dezmetici franco-englezii. Ghiță Pop, Ilie Lazăr, Hoiescu se declară de acord cu mine. Nici Lupu nu exclude o nouă împărțire a Poloniei „între cei doi bandiți”. Madgearu în-

Avioane Stuka deasupra Poloniei

dreaptă o altă filipică la adresa incompetenței politice a guvernelor englez și francez. „În fond, zice el, franco-englezii au răspunderea politică a războiului care începe, căci ei știau de ani de zile ce vrea Hitler și ce urmăresc Sovietele; faptul de a se fi ajuns aici e numai vina lor, pentru că n-au luat la timp măsurile care nu depindeau decât de ei”. „Așa se leagănă în tot felul de iluzii oamenii noștri politici străini, ca și români, pentru a se lăsa păcăliți de propria lor naivitate”, zice Lupu. „Dacă am înțeles bine, am intervenit eu, d-voastră, d-le doctor, vizați și pe prietenii noștri care trăiesc în iluzia că se vor înțelege odată și odată cu canală de Carol”. „Desigur, a răspuns el, și acestia, păstrând proporțiile, sunt tot așa de vinovați ca și de-alde Chamberlain, Daladier și toată

clientela lor de imbecili.” Ghiță Pop, Ilie Lazăr, d-rul Solomon și eu aplaudăm pe Lupu. Decidem să ne vedem mâine seară la opt din nou la Lupu. Ascult posturile de radio până la ora unu din noapte.

Sâmbătă, 2 septembrie 1939

Polonii se bat bine. Germanii au pătruns în Polonia prin mai multe puncte. Comunicatele lor anunță victorii, pe care Varșovia le dezmente categoric. De la Paris și Londra nici o știre. După toate aparențele, teza susținută de Thierry pare verosimilă; franco-englezii mai speră o înțelegere cu Hitler. Faptul că n-au declarat război încă de ieri confirmă această teză. Mă întreb cum e posibilă atâta inconștiență din partea lor.

Alerg toată dimineața pentru îndeplinirea formelor militare în legătură cu concentrarea pe care trebuie s-o fac de la 10 septembrie. Milica aleargă după aprovizionări de toamnă. Magazinele sunt goale din pricina panicii generale. Toată lumea crede războiul inevitabil și bănuiește o înțelegere secretă între Hitler și Stalin privitoare și la țara noastră. Ziarele de azi vorbesc și de o intervenție a papei pe lângă Hitler pentru menținerea păcii. Dacă papalitatea ar dispune și de o armată, desigur ar fi luată în seamă; așa însă, ce greutate poate avea cuvântul papei față de niște bandiți ca Hitler și Stalin. În orice caz, azi poate vedea oricine dezbinarea enormă între regimurile de democrație

și cele dictatoriale. Un nebun și clica lui pot vârî în foc o națiune întreagă, ducând-o la dezastru.

Seara la Lupu ședință cu prietenii noștri de ieri, plus Ionel Pop și C. Lupu. Lipsește Costică Mihăiescu, care e plecat la țară. Mihalache a sosit în Capitală azi după-masă, însă nu participă la ședința noastră, trebuind să vadă pe Gafencu și pe mareșalul Prezan. L-a văzut Madgearu pe la ora 6 și l-a pus în curent cu situația. Ghiță Pop ne anunță că Maniu va sosi mâine dimineață în Capitală și că probabil vom avea o ședință de birou mâine seară la Mihai Popovici. Madgearu susține, pe baza celor aflate de la mai mulți membri din guvern pe care i-a văzut astăzi, că teoria lui Thierry este încă în picioare, în sensul că Hitler e dispus să înceteze ostilitățile odată ocupată regiunea Danzig și să accepte convocarea unei conferințe europene pentru rezolvarea celorlalte probleme la care ține Germania și Italia. D-rul Lupu și cu mine nu credem în teoria lui Thierry. Noi nu vedem pe Hitler cedând ispitei de a lichida Polonia, mai ales dacă s-o fi înțeles și cu Sovietele, ceea ce pare foarte posibil. „Oricât ar fi de imbecili Chamberlain și Daladier, am susținut eu, ei nu sunt de capul lor, mai sunt și alții care pot judeca în locul lor, pentru a înțelege că este o limită peste care nu mai pot trece; Franța și Anglia nu se mai pot dezonora, umblând cu căciula în mână după Hitler și rugându-l să înceteze războiul; mai întâi n-ar reuși și apoi

Hitler, stăpân pe situație, ar pune condiții cu totul inacceptabile“. În continuare, eu am susținut că întârzierea pe care o pun franco-englezii în declararea războiului se datorește preocupării lor de a lăsa Germaniei și Sovietelor toată răspunderea groaznicului război care a început de ieri și care va deveni inevitabil un nou război mondial, poate mai grav cu mult decât primul. Lupu, Ghiță Pop, Hoiescu și Ionel Pop au vorbit și ei în sensul tezei mele, adăugând și ei o serie de informații culese din cercurile germane din Ardeal și din cele evreiești, din care reiese clar că Hitler nu se va opri la Danzig, ci va merge mai departe, până la realizarea integrală a planurilor sale.

Lupu ne informează despre discuțiile avute în cursul zilei cu Dinu Brătianu, Vasile Sassu și Malaxa, cu care a luat dejunul. Primii doi sunt convinși că Hitler va continua războiul până în pânzele albe, fiind înțeles cu Stalin să împartă Polonia. După ei, Hitler, văzând că nu poate obține de la franco-englezi libertatea de a-și rezolva problemele spațiului vital pe seama

Sovietelor, s-a înțeles cu ele pentru a-și rezolva problemele pe spatele Franței, Angliei și celorlalți vecini occidentali. Lupu susține că aceasta este și părerea lui. El uită să adauge că deține această părere de la mine, care de ani de zile susțin acest lucru, în conversațiile cu prietenii mei.

În schimb, Malaxa l-a asigurat pe Lupu că pacea va fi totuși salvată, întrucât Franța și Anglia nu sunt capabile să se lupte cu Germania, mai ales acum când ele nu se mai pot baza pe Cehoslovacia, Austria, Polonia și România. Malaxa i-a spus lui Lupu că tot așa crede și Carol, care e convins că chiar dacă Franța și Anglia ar declara război Germaniei pentru a-și salva onoarea, ele ar sfârși totuși prin a se înțelege cu Hitler ceva mai târziu. Malaxa l-a asigurat pe Lupu că România va ieși bine până la urmă, întrucât ea dispune de petrolul fără de care Hitler nu poate face războiul; câtă vreme România îi asigură lui Hitler petrol și cereale, ea nu are nimic de temut, nici din partea lui, nici a celorlalți vecini. Lupu l-a combătut, bineînțeles, spunându-i că în

ziua când Hitler va lichida armata polonă, atunci își va da el arama pe față și în privința României. Aceasta e și părerea mea. Toți cei de față dispunuesc mai mult pe sovietici decât pe germani. „Și când te gândești, zice Ionel Pop, că aceste scârbe o fac pe comuniștii, care vor o lume nouă, bazată pe o adâncă morală, de mai multă omenie, de mai multă dreptate; ce farsorii nerușinați.“ ■

Troupe germane defilează prin Varșovia

Propagandă

Atac asupra localității Dinant (schită în ereion, reprodusă în carte poștală)

Specie oarecum aparte, grație mai ales vehemenței cu care sunt purtate campaniile, propaganda de război reprezintă una dintre formele de manipulare a spiritului uman. Pentru pasionatul român de istorie, cel de-al doilea război mondial a devenit exemplul cel mai apropiat. Mulți istorici consideră chiar că adevăra-

tele strategii pe care se bazează puterea și succesul propagandei se pot regăsi printre invențiile deceniilor patru și cinci. Însă după cum demonstrează și o lucrare apărută chiar în preajma izbucnirii conflictului, în 1939, intitulată extrem de sugestiv *Violul mulțimilor*

1914. MASACRUL DE LA DINANT

THEO STĂNESCU-STANCIU

La 4 august 1914, trupele germane păseau pe pământul neutrei Belgii. Chiar dacă există și mărturii care atestă o primire oarecum amicală din partea belgienilor – „Nu sunteți barbari”, afirma, oarecum mirată, o femeie în vârstă, la vederea trupelor germane –, situația avea să se deterioreze total, mai ales în a doua jumătate a lunii august.

Cauza: masacrul celor 674 civili și incendiarea orașului Dinant, piesă importantă în strategia ocupării fluviului Meuse, fapte petrecute la 23 august 1914. Explicația germanilor: civilii li se păruseră capabili să le opună rezistență și, în consecință, au fost executați. Drept pildă, și mai puțin represalii directe, după cum avea să măturisească unul dintre comandanții nemți, răspunzând unei investigații ulterioare. Iar faptele

abominabile – civili luați de pe stradă, femei, bărbați și copii, puși la zid, în vederea executării, scuturi umane folosite pentru a putea ocupa mult râvnite poziții – se petreceau având în fundal focuri răzlețe de armă. Ofițerii și soldații germani le credeau provenind tocmai de la camarazii civililor prinși, nemiloșii francitirori, născuți în timpul conflictului franco-prusian, mai exact, după înfrângerea lui Napoleon III, despre a căror prezență comandanții țineuseră prelegeri înverșunate înaintea fiecărei campanii importante.

Degeaba vorbeau martorii de existența unor batalioane franceze în imediata apropiere a orașului, de la care proveneau focurile de armă. Trupele germane trăiau cu impresia că asupra lor se trăgea din fiecare casă, din fiecare ascunzătoare. Aici nu se

putea aplica hotărârile Convenției încheiate la Haga, în 1907, cu privire la comportamentul soldaților față de populația civilă – era de părere partea germană. Crime de război – își striga drepturile Belgia. Conflictul s-a sfârșit aproape 90 de ani mai târziu, în luna mai a anului 2001, când reprezentanții părții germane au cerut scuze oficiale vecinilor belgieni pentru atrocitățile comise în 1914.

Monstrul și... monștrii războiului

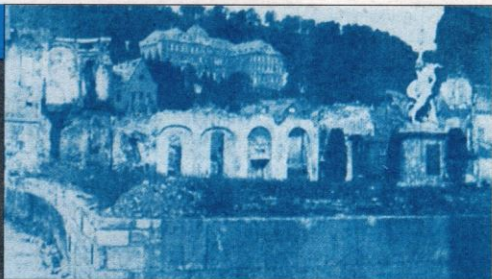
Evenimentele de la Dinant au fost, în fond, un fel de reacție logică la atmosfera în care se derula războiul.

În tabăra adversă, discursul căpăta și el conotații mobilizatoare. Un episcop al orașelului belgian Namur condamna ar-

și manipulare

prin propaganda politică și semnată de Serge Tehakhotine, istoria propagandei se pierde în timp.

Recent, John Horne, profesor la Trinity College, din Dublin, specialist în istoria Franței în secolul XX și a primei conflagrații mondiale, a publicat o foarte interesantă re-interpretare a unei alte fațete a primului război mondial – cazul mult discutatelor atrocități comise de armata germană împotriva populației civile din Belgia și regiunea nordică a Franței în timpul campaniei de la începutul conflictului, respectiv în 1914-1915. Și de această dată, propaganda a jucat un rol esențial în... ambele tabere.

Ruinele Primăriș (sfârșitul lui 1918)

mata germană pentru că se făcea vinovată de a fi eliberat forțele răului, generând „un monstruos război care face ravagii nu în rândul soldaților, ci în cel al civililor nevinovați”. Naționaliștii francezi au mers încă și mai departe, considerând că atrocitățile provocate de nemți își au cauza tocmai în degenerarea... rasei germane. În fond, dușmanii trebuia să apară altfel, total vinovați și acoperiți de ură și dezaprobare, pentru ca războiul să poată continua și să fie câștigat.

Unul dintre cele mai importante canale de răspândire a acestui tip de discurs a fost presa. În plin război, senzaționalul atrage. Astfel că paginile cotidianelor de mare tiraj s-au adaptat timpurilor, manipulând. Povestile care atunci îngrozeau, întărind convingeri, astăzi par vizibil ireale și trase de păr. Și nu numai astăzi, dacă ne gândim la efectul pe care l-a avut faimoasa expoziție organizată de către pacifistul britanic Arthur Ponsonby, în 1928, și sugestiv intitulată *Falsuri în timp de război*.

Pintre cele mai vehiculate legende ale acestei faze a conflictului germano-belgiano-francez se numără și istoria soldaților nemți care luau ca pradă de război frânturi din membrele copiilor sau prizonierilor francezi sau belgieni. Astfel, gazeta pariziană de largă circulație *Le Matin* publica, într-un editorial din 20 septembrie 1914, descoperirea a două mâini asupra unui soldat german internat într-un spital francez. Una aparținea pare-se unei tinere femei, iar cea de-a doua, unei fete. Știrea a traversat Canalul Mânecii, ajungând în presa britanică.

Pentru a-i conferi și greutatea mărturiilor, informația de presă trebuia să fie coroborată și cu evenimente și persoane reale și ușor de găsit. Astfel, comisiile de investigații aliate s-au pus pe treabă și au început să strângă dovezile necesare pentru clădirea mitului. Ce sare astăzi în ochii observatorului este tocmai proliferarea acestui tip de mărturii numai după apariția în presă a unor articole care conțineau elementele principale ale

legendei. Declarația unui refugiat din regiunea nordică a Franței, din Pas-de-Calais, pomeneste de isprava de a fi capturat câțiva soldați germani, din ale căror ranițe și buzunare ale mantalelor, la percheziție, au căzut mâinile unor copii, tăiate pentru a fi arătate ca trofeu de război.

În ciuda numeroaselor relații de acest gen, membrii comisiilor s-au lovit de imposibilitatea depistării efective a celor mutilați de către trupele germane invadatoare.

Și, asemenea mitului mâinilor tăiate, nici dovezi vii ale altor legende, respectiv cea potrivit căreia, în spitalele germane, prizonierilor francezi li se scoteau ochii, nu au fost de găsit. Cu toate că investigațiile au fost temeinice.

Atrocități și explicații

Cele petrecute la Dinant nu au fost însă singurele pete pline de cruzime pe harta, de altfel, extrem de însângărată a celui război. Unele dintre cele mai

dureroase incidente, în care s-au înregistrat numeroase pierderi omenești din rândurile civililor, au îndoliat comunitățile belgiene din Aarschot, Tamines, Andenne și Arlon și pe cele din Longuyon, Nomény și Gerbéviller, aparținând spațiului loren francez. Unul dintre cele mai mediatizate cazuri a fost distrugerea orașului Louvain, împreună cu istorica sa bibliotecă universitară, exemplu în care mulți contemporani au resimțit apropierea sfârșitului umanității.

Explicația comportamentului german atât de atroce pare astăzi însă destul de ușor de găsit. Căci soldatul german intrase extrem de hotărât în teritoriul inamicului, despre care avea impresia că îl pândeste, viclean, din toate colțurile. Și, astfel, victimele apăreau logice într-o înălțuire de evenimente în care un așa-numit război popular (*Volkskrieg*), la scară mare, planificat și comandat de structurile de conducere ale acestor țări invadate sau, cel puțin, de către elitele locale, ar fi pus în pericol însăși esența și scopul final al campaniei.

Chiar înainte de a-și părăsi țara, la începutul lunii august a anului 1914, după cum o arată unele mărturii contemporane, soldații germani erau aproape convinși că „populația belgiană, asmuțită de presa șovină, cler și guvern, va reacționa după instrucțiunile primite” împotriva trupelor de ocupație. Și în rândul acestor

Mâini tăiate, imaginea mitică a germanului brutal; carte poștală franceză din 1914

soldați, zvonurile aveau aceeași putere: de astă dată, germanii răniți deveneau victimele fie ale castrării, fie ale scoaterii ochilor.

Însă urmele unei rezistențe locale nu au apărut deloc, nici măcar în amintirea colectivă. Germanii s-au luptat cu o fantasmă și au omorât, în numele acesteia, civili nevinovați. O fantasmă care a prins contur mai ales prin forța propagandei. Cuvintele de ordine deveniseră: ambuscade, mutilări, sabotaje. Pe scurt, „atrocităților germane”, denunțate din partea Franței și

a Belgiei, li s-a răspuns cu acuzarea altora, provocate de data aceasta de partea „belgiană și franceză”. Teza rezistenței populare a început să fie dezvoltată rapid, ca variantă oficială, și prin intermediul *Cărții albe*, publicate în mai 1915, cu scopul precis de a disculpa trupele de invazie de acuzațiile de crime de război.

Supus la numeroase presiuni din partea opiniei publice internaționale, Ministerul de Război german a încercat, prin aproape orice mijloace, în timpul iernii 1914-1915, să ofere dovezile unei insurecții a francitrorilor la Dinant, putându-se astfel oarecum justifica faptele din 23 august. Depozițiile soldaților armatelor de ocupație, strânse de către anchetatori și cuprinse în arhiva trimisă la Moscova, în 1945, împreună cu documentele militare germane capturate de către sovietici, descoperite recent, demonstrează gradul în care însă și această *Carte albă* a fost supusă cosmetizărilor. Rezultatul final trebuia să fie în favoarea taberei germane.

Monument rapid demolat

Fotografia unui sat de lângă Luneville, Lorena franceză, ars de soldații germani

Două exemple pot fi găsite. Primul este reprezentat de mărturia lui Walter von Laeben, comandantul unuia dintre plutoanele de execuție cele mai dure de pe raza orașului Dinant. Astfel, Laeben preciza că nu

el, ci locotenent-colonelul Kielmannsegg ordonase împușcarea civililor pentru „a da un exemplu“ și nu pentru a-i pedepsi pe francitirori. El însuși credea, însă fără a deține vreo dovadă precisă, că persoanele pedepsite atunci „nu trăseseră nici un foc“ asupra trupelor germane. În versiunea finală a lucrării oficiale, această mărturie a fost suprimată, fiind preferată cea a lui Kielmannsegg, ce prezenta versiunea oficială.

Al doilea exemplu: Ministerul de Război german a dorit să obțină și o depoziție de la generalul d'Eisa, comandantul Corpului 12 Armată, angajat în acea parte a frontului, tocmai pentru a dovedi existența francitirorilor. Însă d'Eisa n-a oferit niciodată o asemenea declarație. Cauza tăcerii trebuie căutată în faptul că fiul generalului, pe atunci căpitan în Regimentul 101, încercase în zadar oprirea masacrului într-unul dintre cartierele Dinant-ului.

În plus, nici rezultatul comisiilor germane de anchetă, însărcinate începând cu anul 1919 cu examinarea comportamentului soldaților germani în timpul războiului, nu a fost mult diferit. Publicarea raportului, după ample investigații, în 1927, nu conținea vreo învinuire precisă, considerându-se că mult-discutatele atrocități nici nu au existat.

Caricatură franceză inspirată dintr-un fapt real: un ofițer german ucide patru civili într-o localitate din nord-estul Franței

Recunoscând geniul manipulator al propagandei aliate, Adolf Hitler, în paginile volumului *Mein Kampf*, sublinia importanța acestei teme a atrocităților: falsă, din punctul de vedere al taberei germane, însă, totodată, foarte bună materie de studiu pentru exersarea capacităților de persuasiune și deformare a imaginilor în scop propagandistic.

Odată cu trecerea timpului încep să se strecoare și în presa germană variante puțin schimbate ale evenimentelor sângeroase petrecute în Belgia și, cu

precădere, la Dinant. În paginile unui cotidian din Hamburg, *Hamburger Volkszeitung*, din 25 august 1927, apărea mărturia soldatului Paul Reime, care rememora masacrul petrecut într-un cartier al Dinant-ului. După cum reiese din depoziția sa, civilii nu mai păreau atât de asemănători francitirorilor înspăimântători, ci simpli ostatici speriați, „femei, copii și bătrâni, care ni se aruncau la picioare, plângând“. Cu toate că rămăne extrem de șocat de ordinul primit de a-i executa, soldatul german nu a întreprins nimic pentru a-i salva. Teama era prea mare de o posibilă rezistență organizată, încât nimeni nu putea risca să ia apărarea dușmanului, oricât de inofensiv ar fi părut.

De partea cealaltă, Curtea Marțială reunită în 1925, la Dinant, pentru a judeca faptele comise de trupele germane, i-a condamnat, în lipsă, pe unii dintre comandanții găsiți vinovați în fața dovezilor prezentate. Iar un monument ridicat în onoarea celor 674 victime a avut și el cam aceeași soartă ca și complicatul puzzle propagandistic din care făcea parte. Înălțat, cu mare greutate, în

tulburea perioadă a anului 1936 și abia recunoscut de către un guvern care nu dorea să-și strice relațiile cu vecinul german, el a fost demolat patru ani mai târziu, după ocuparea orașului de către nașiți. ■

Ilustrație dintr-o publicație germană despre atacul francitirorilor asupra soldaților germani

Așa vă place istoria?

Comandor (r) aviator CONSTANTIN IORDACHE

În istoria aviației române, Rodrig Goliescu este cunoscut drept constructorul unui avioplan. Fără a-i contesta meritele pentru ceea ce a realizat, nu putem să nu vorbim și despre celelalte laturi ale vieții sale, de play-boy, și, în final, de spion în slujba Ohranei ruse.

Născut la 12 mai 1877, în orașul Dorohoi, Rodrig Goliescu era fiul polonezului Jean Demcovitzsch Dobrzański. Acesta s-a stabilit în România în anul 1863. Căsătorindu-se cu Hortensia Gallo, și-a schimbat numele în Goliescu.

După absolvirea școlii militare de artilerie și geniu din București, în toamna anului 1900, Rodrig Goliescu a fost avansat sublocotenent.

În scurt timp, Rodrig s-a făcut remarcant, reușind să

ajungă adjutantul comandantului Corpului 3 Armată. În această calitate și-a creat o serie de relații, cu tineri din familii bogate, cu domnișoare din mai mult sau mai puțin înalta societate a timpului. Ajuns să cheltuiască sume pe care nu le-a mai putut acoperi din modesta soldă de ofițer și contractând împrumuturi de la colegi, rude, cunoscuți și chiar subalterni, Rodrig Goliescu, înaintat între timp la gradul de căpitan, era din ce în ce mai strămtorat.

Ștampile falsificate

O atare stare de lucruri l-a determinat să-și mai restrângă chefurile, o parte din timp dedicându-l studiului și materializării unei idei care, spera, îi va aduce banii care îi lipseau atât de mult. Deși era ofițer de artilerie, Rodrig Goliescu a conceput, desigur la o scară mai mică, un aviocoleopter. Este un aparat mai greu decât aerul, susținerea sa în aer fiindu-i asigurată de o supra-

față în formă tubulară, cu axa pe direcția de deplasare. Aviocoleopterul este foarte manevrier și stabil, cu un volum redus și cu o foarte mică distanță de rulaj la decolare și aterizare.

Demonstrațiile, cu bune rezultate, prezentate de către Rodrig Goliescu l-au determinat pe 'Spiru Haret, ministrul Instrucțiunii Publice și Cultelor, cunoscut sprijinitor și al lui Aurel Vlaicu, să-l ajute să plece în străinătate, atât pentru desăvârșirea studiilor în domeniul aerodinamicii, cât și pentru construirea aparatului de zbor.

După o scurtă oprire în Germania și Anglia, Rodrig a rămas la Paris unde, prins de febra zborului mecanic din acei ani, a început să experimenteze modele construite după concepțiile sale. Și-a publicat rezultatele experiențelor și concluziilor în mai multe reviste, bucurându-se de largi aprecieri, printre care și de cele ale inginerului Eiffel și ale lui Paul Appel, cunoscut profesor de mecanică de la Sorbona. Concepțiile lui Goliescu au fost materializate prin construcția unui aparat de zbor coleopteric pe care, la data de 26 august 1909, l-a brevetat în Franța.

Aparatul a dovedit o stabilitate în zbor și viteză ascensională surprinzătoare, fuselajul confirmând prevederile constructorului, respectiv rezistența mică la înaintare, tracțiune sporită și o mare portanță când aerul atacă fuselajul sub anumite unghiuri de incidență.

Spiru Haret

Tot atunci, Goliescu a mai realizat o mașină de zbor asemănătoare unei păsări, la care a aplicat concepțiile sale privind zborul colepteric, pe care a denumit-o avioplanul „Goliescu-2”.

La proba de zbor din vara anului 1909, pe aerodromul de la Juvisy, în fața unei comisii a Aeroclubului francez, avioplanul a atins înălțimea de peste 50 de metri, o reușită a timpului, când alte aparate de zbor abia dacă reușeau să se înalțe la vreo câțiva metri.

În vara anului 1910, Rodrig s-a întors în țară aducând cu el și avioplanul „Goliescu-2”. Neșansa a făcut ca, în urma unei mari furtuni care a distrus o parte din hangarele Școlii de aviație a lui Cerchez, de la Chitila, să fie deteriorat și avioplanul lui Goliescu.

Urmare și a unor intrigi, constructorul, cum cheltuiise deja banii ce-i fuseseră avansați de către Ministerul Instrucțiunii Publice, n-a mai primit alte subvenții. În această situație, fire întreprinzătoare, Goliescu și-a propus să-și procure banii necesari achitării datoriilor contractate prin

construirea unei fantomatiche societăți de aviație. A reușit astfel să înșele numeroși amatori de plasare a capitalurilor în afaceri rentabile. Cum primul pas îi reușise, s-a gândit că s-ar putea să-și extindă sfera de activitate prin atragerea și a unor capitaluri străine. Intrând în relații cu proprietarul unui depozit de produse rusești din București, ne informează Constantin Bacalbașa în volumul IV al lucrării sale *Bucureștii de altădată*, Rodrig Goliescu a început să sondeze posibilitatea abordării de către Ministerul Industriei de la Petersburg a unei cereri de brevet pentru avioplanul său. Cererea a atras atenția serviciului țarist de informații care, după un minuțios studiu, gândind în persoana lui Rodrig Goliescu nu numai un om cu reale posibilități, ci și... l-au recrutat, prin Petre Altinovic, funcționar la Ambasada rusă din București, în iunie 1912. Contra sumei de un milion de lei, plus promisiunea că, după îndeplinirea misiunii, căpitanul Goliescu va fi primit în armata rusă cu gradul de locotenent-colonel, el se obliga să transmită serviciului țarist de informații unele documente referitoare la siguranța și apărarea țării; planul de imobilizare a unui regiment de infanterie; ultima ediție a Regulamentului de mobilizare; planul de concentrare al armatei române în caz de război cu Rusia sau cu Austria; planul transporturilor militare pe căile ferate în caz de mobilizare ș.a. Ca ofițer, Rodrig Goliescu avea

acces la unele documente în mod nemijlocit, iar pe altele le-a sustras ori le-a copiat sau chiar falsificat. Și pentru ca falsurile să pară credibile, Rodrig Goliescu n-a ezitat a-și imprima, la un gravor, două ștampile ca aparținând marinei militare.

Stârsit fără glorie

Astfel, în octombrie 1912, Rodrig a întocmit o schiță de plan pe care a dat-o unui cartograf din București, pentru a desena planul apărării Galațiului și împrejurimilor. Și pentru a-i imprima planului caracterul original, a utilizat ștampilele mai sus-menționate, după care, la atelierul unui fotograf, l-a fotocopiat, înmânându-i lui Altinoviici doar fotografia așa-zisului plan de „apărare a Galațiului pe apă”.

Neavând acces la Statul major, de unde ar putea susține unele documente strict confidențiale, căpitanul Goliescu a apelat la un fost subordonat ce lucra în acel loc, cointeresându-l material; i-a cerut să-i procure Darea de seamă pe anul 1911 cu privire la organizarea Serviciului de Informații a Marelui Stat Major.

Deși era strămtorat material, fapt pe care se baza și Goliescu când l-a abordat, acesta și-a sesizat șefii. Sfătuit a intra în jocul propus, i-a furnizat lui Rodrig Goliescu mai multe documente. În seara zilei de 13 februarie 1913, după ce, pe o stradă mai întunecoasă, fostul subordonat i-a înmănat un plic conținând

un tabel cu mișcarea trupelor și serviciilor Corpului I Armată pe timp de mobilizare, Rodrig a fost reținut de către doi agenți de siguranță. Simulând ofensa, căpitanul Goliescu și-a scos sabia, însă țevele pistoalelor agenților l-au făcut să renunțe a se mai opune, lăsându-se condus la Comenduirea de garnizoană.

Știrea arestării căpitanului Rodrig Goliescu s-a răspândind repede. Petre Altinoviici intuindu-i urmările, a reușit să părăsească țara. Judecat la 22 iunie 1913, căpitanul Rodrig Goliescu a fost condamnat la degradarea militară și 20 de ani de muncă silnică pentru înaltă trădare.

După mai bine de 12 ani, respectiv la 7 august 1925, Rodrig Goliescu a fost eliberat din penitenciarul Văcărești unde își ispășea pedeapsa.

Zece ani mai târziu, prin 1936, el a încercat să obțină reabilitarea. Speranțele i-au fost însă spulberate de Înalta Curte de Casație și Justiție care, la 10 noiembrie 1938, i-a respins cererea. Studiul său *Doctrina aviocoleopterică în fața doctrinelor uzuale de zbor mecanic*, publicat în *Revista aeronauticii și marinei*, din iulie-august 1937, nu a mai găsit audiența pe care sconta autorul. În anul 1942, Rodrig Goliescu a încetat din viață la București, lipsit de gloria pe care o căutase atât. ■

Oferta Editurilor ALL

MAREA BRITANIE:
POLITICA EXTERNĂ
ȘI COLONIALĂ,
1919-1939
&
MAREA BRITANIE:
POLITICA EXTERNĂ
ȘI COLONIALĂ,
1939-1964

~~215.820 lei~~
149.000 lei

RENAȘTEREA ÎN
ITALIA
&
UNIFICAREA
ITALIEI, 1815-1870

~~296.910 lei~~
149.000 lei

021/402 26 30; 021/402 26 34; comenzi@all.ro

La sfârșitul secolului XIX și începutul celui următor au apărut și în România organizații care grupau copii de vârstă școlară, încercând să îi pregătească pentru viață, prin activități culturale și sportive. „Micii Dorobanți“ și Cercetașii României au fost printre cele mai cunoscute. Membrii organizației din urmă s-au remarcat în anii primului război mondial, prin acțiuni curajoase, uneori în spatele liniilor inamice, susținând diverse operațiuni ale trupelor române.

Organizații în centurii și cohorte, tineri între 11-18 ani formau Marea Legiune a Cercetașilor, al căror comandant era profesorul Gh.D. Mugur.

Carol II a înțeles repede utilitatea unei astfel de organizații, în proiectul său mai amplu de instaurare a unei dictaturi personale. Drept pentru care a creat Straja Țării.

STRAJA ȚĂRII

IONEL ZĂNESCU, CAMELIA ENE

Statutul legal al Străzii Țării a fost prevăzut printr-o lege specială din 1934, modificată în 1936 și 1939. Înainte de a fi fuzionat în cadrul Străzii Țării, existau în România următoarele organizații de tineret: cercetașii, femeile-ghid, diverse federații sportive, organizații

tărănești, Șoimii în Transilvania și Arcașii în Bucovina.

În 1935, câteva organizații și asociații de tineret au fost absorbite de noua mișcare, așa încât, dacă la începutul anului 1935, ea număra 85.580 de băieți și fete, în 1939, cuprindea 3.053.641.

Era controlată de către stat și obligatorie, fiecare tânăr fiind încurajat să-și dezvolte energiile și talentul, în conformitate cu propriile preferințe și temperament.

Credință și muncă pentru rege

Noua organizație, sub deviza „Minunată tinerețe – speranța de azi, împlinirea de mâine“, avea o disciplină și o ierarhie proprie, relațiile dintre

membri bazându-se pe camaraderie. Ideologia și doctrina erau centralizate, în schimb instruirea și munca practică rămăneau la latitudinea comandanților, și ei ierarhizați.

Unitățile de străjeri cuprindeau fete între 7 și 21 de ani și băieți între 7 și 18 ani. Tinerii cu vârste între 18-21 de ani prestau serviciul premilitar, fiind antrenați o zi pe săptămână și convocați în tabere de vară timp de o lună în fiecare an sau implicați în activități de servicii publice sau sociale.

La baza educației tinerei generații stăteau patru principii: educarea conștiinței naționale, a conștiinței morale, educația civică și socială și, respectiv, educația fizică. Pornind de la motto-ul mișcării, „Credință și muncă pentru rege și țară“, Carol II afirma:

Tânăr străjer învățând unul dintre meșteșugurile tradiționale românești

„Mișcarea noastră nu e o școală – este o credință și un imbold.” Chiar statutul organizației prevedea pentru „santinelele țării” unele principii călăuzitoare: integritatea frontierelor, bunăstarea materială, progresul social, păstrarea tradițiilor și folclorului – cu realizări practice reprezentate prin meșteșuguri și artă populară – respectul față de credința religioasă, norme de moralitate și de viață armonioasă de familie.

Sporturile, vacanțele, viața în aer liber, taberele de vară, excursiile, întrunirile, exercițiile în grup, dansurile, meșteșugurile populare erau prezente în programul fiecărei unități de străjeri. Desigur, multe puncte de interes au fost inspirate din mișcări similare, mai ales din organizațiile de cercetași și din asociațiile sportive.

Comandantul Străzii era numit printr-o lege specială și avea atribute echivalente cu cele de ministru de stat, fără a participa însă la ședințele cabinetului.

Pregătirea constă în cursuri săptămânale și muncă în aer liber sau recreere, în adunări și demonstrații. Există și un program pentru băieți și unul pentru fete, cu multe trăsături comune, dar cu diferențe de detaliu.

De regulă marșea era consacrată străjerilor. Cursurile se țineau în sediul șco-

Comandantul Teofil Sidorovici

lii, iar elevii, pe lângă istorie, geografie, igienă și pregătire militară, aveau un program educațional împărțit pe 16 discipline teoretice și 113 cursuri practice. Între cursurile teoretice erau: scopul și organizarea mișcării de tineret, psihologia tinerilor, serviciul social și național, funcționarea unităților, sarcinile șefilor, satul românesc și nevoile sale etc.

Latura practică era mult mai amplă: educație fizică, orientare, tabere, prim ajutor, excursii topografice, muzică, dansuri, trageri, semnalizare, agronomie și agricultură, pregătire în caz de atac aerian.

Potențialul total al Străzii Țării în iunie 1939, în privința comandanților, era următorul:

17.442 de comandanți străjeri bărbați și femei, 226 comandanți „arcași”, 207 comandanți „șoimi”, 821 comandanți sportivi, iar pentru tinerii și tinerele creștine – 287 de comandanți. Existau 11.181 unități de străjeri, efectivul total de străjeri, șoimi, arcași, sportivi și tineret creștin fiind de 3.053.641.

Consiliul Suprem hotărâște

Comandantul suprem al Străzii era Carol II, iar cel secund era T. Sidorovici, asistat de mai mulți adjuncți. Există și un Consiliu Suprem, al cărui președinte era regele și ai cărui membri includeau pe: primul-ministru, capul bisericii, secretari de stat ai ministerelor Educației, Apărării Naționale, Internelor, Finanțelor, Sănătății, Muncii, Asigurărilor Sociale, Agriculturii, Lucrărilor Publice, Comunicațiilor și diverși oficiali numiți de rege. Consiliul Suprem delega un comitet compus din trei membri, care activa ca organ consultativ, pe lângă comandantul Sidorovici. Statul major era format dintr-un șef,

patru directori (ai educației, organizării, propagandei și administrației), secțiuni și secții.

Unitățile acționau pe tot cuprinsul României; fiecare a zecea regiune administrativă își avea

Paradă a străjerilor cu ocazia zilei de 8 iunie

șeful ei, care superviza un număr de districte, fiecare cu șeful lui – unul pentru băieți, altul pentru fete. Descentralizarea a dus la formarea de unități minimale de câte 6, numite *cuiburi*, nucleul de lucru. *Cuibul* era condus chiar de străjeri care își alegeau singuri șeful. În timpul vacanțelor de vară, șefii urmau cursuri speciale, într-unul dintre cele trei centre, sprijinite material și organizatoric de Strajă. În țară erau trei centre bine echipate, așezate în zona muntoasă. Cele de la

Breaza și Sf. Gheorghe erau destinate băieților, cel de la Predeal exclusiv fetelor.

Cele două centre pentru băieți puteau adăposti, lunar, între 150 (iarna) și 500 de persoane (vara), iar cel pentru fete – între 140 și 560. După un stagiul de pregătire de 24 de zile și după ce treceau examenele necesare, șefii puteau conduce unitățile. Erau aleși șefi, alături de profesori, selecționați din diverse categorii de funcționari publici, ofițeri, magistrați sau persoane private.

Cursurile de pregătire la cele trei centre erau completate cu un buletin oficial lunar; pagini săptămânale consacrate mișcării, care apăreau în presă; o oră specială la radio, în fiecare săptămână; programe noi de cântece și scurte programe artistice, prezentate de diferite unități din țară, cu prilejul unor manifestări culturale, întruniri populare sau chiar la sediile centrelor administrative.

Oficialilor de stat li se acorda timp special, ca să

Marți, 14 iunie 1938, regele Carol II își nota în jurnal: „Ieri a apărut în «Seara» lui Titeanu acest foarte frumos articol asupra Strajei.” Pe fila caietului este lipit un decupaj din ziar, care conține articolul cu titlul *Crucea albastră*. Îl reproducem în continuare.

„Ziua tineretului, reluată, la 9 iunie, cu entuziasm indescritibil, rămâne memorabilă. Acum, când maldărul articolelor și reportajilor festive este epuizat, sunt câteva fapte de reținut și de comentat special în legătură tocmai cu această zi. Fapte admirabile, pentru care orice apologie este inutilă, dar a căror sobră constatare arată lămurit că, după cinci ani de la înălțarea Străjeriei, rodul a prins.

În moralul și ținuta tineretului nostru – educat sub tutelarea Crucii albastre și a Insignei regești – s-a petrecut o revoluție. O metamorfoză de mentalitate și de ideal. E clar că acestui tineret dezaxat, cules de pe maidanele nedumeririi și ale lipsei de educație sau de pe potecile aventurii sau ale haiduciei, i s-a tras un itinerar de viață spre orizonturi de desăvârșire și de victorie personală. Dragostea de țară și de cultul re-

gelui, conștiința muncii, nobila cursă a stimulării, pregătirea luptei pentru viață, exaltarea afirmării celei bune și a disciplinei inteligente formează catehismul noilor generații.

Să nu ne pierdem în retorică. Acestea sunt însă rezultatele pozitive, concrete după cinci ani de eforturi educative ale Strajei Regești...

Drumul a fost lung și spinos. În drumul Străjeriei – ca în calea tuturor lucrurilor mari – s-au ridicat incredulii, nechemății, șovăitorii, dușmanii sau speculanții, traficantii de tineret. După cinci ani, Străjeria și-a câpătat însă, după cum se vede, sufletul autonom de organizație

a inimilor pentru idealuri frumoase. Scepticii au dispărut, incredulii s-au convins, sabotorii au renunțat.

Crucea albastră și regească vestește o adolescență renăscută, destinată marilor chemări. Minunea aparține unui om: Regelui Reformat. El a redat părinților copiii rătiți pe potecile haiduciei, iar țării cetățenii biruinelor de mâine.

(Carol al II-lea,
Între datorie și pasiune.
Însemnări zilnice,
vol I (1904-1939),
Editura Curtea Veche,
București, 2003)

Numirea prințului Mihai ca străjer-comandant

poată fi prezenți la aceste cursuri sau manifestări.

Un interesant instrument de evidență și de lucru era carnetul de străjer, care în cele 150 de pagini cuprindea, pe lângă activitățile desfășurate zilnic, numeroase sfaturi practice privind primul ajutor, folosirea medicamentelor din farmacia străjerului, literatură utilă în formarea tânărului, sfaturi practice etc.

Serviciul de străjer era obligatoriu pentru toți tinerii din România, Straja Țării având dreptul să controleze toate organizațiile din teritoriu. Autoritățile de stat se supuneau măsurilor decise de Consiliul Suprem al Străzii Țării, iar angajatorii erau obligați să-și trimită angajații tineri, sub 18 ani, la întrunirile și sesiunile organizate de Strajă.

Stabilirea bugetului avea în vedere subvențiile departamentelor de stat, cele ale consiliilor orașenești și sătești, dar și unele venituri extra-bugetare provenite din activitățile proprii. În același timp, Straja era scutită de orice taxă față de stat și instituțiile sale.

Solemnitatea arborării drapelului

Consiliul Suprem al Străzii, dar și alte unități teritoriale aveau dreptul să propună regelui acordarea unor distincții speciale pentru merite și virtute în activitățile „străjeresti”.

În fiecare an, la 8 iunie, străjerii își desfășurau parada, manifestările având loc atât la București, cât și în restul țării. În orașe, dar și la sate, străjerii etalau în fața autorităților civile, militare și bisericești cultura fizică, frumusețea jo-

cului și cântecului, portul popular. Spectacolele erau precedate de distribuirea unor distincții și premii și se încheau cu marșuri.

În București, marile demonstrații se desfășurau pe scară amplă și într-o zonă special amenajată. Programul era deschis de un serviciu religios și, după intonarea imnului de stat, întreg ansamblul rostea la unison o felicitare (urare) pentru rege. Ceremonia continua cu dispoziții impresionante de formații artistice, de masă și sportive, programul încheindu-se prin marșul străjerilor în

fața asistenței.

După abdicarea lui Carol II, la 6 septembrie 1940, și intrarea țării în al doilea război mondial, rolul Străzii Țării s-a redus simțitor.

Venirea comuniștilor la putere a determinat desființarea tuturor organizațiilor de tineret, locul lor fiind luat de altele, de sorginte comunistă. Straja Țării și Cercetașii României vor prefigura apariția Organizației de Pionieri și, respectiv, a Șoimilor Patriei. ■

ACȚIUNE MILITARĂ

(Triverb: 7, 2, 7)

D. CIREAȘĂ

LEPRA ȘI CIUMA.

ÎN TRE EPIDEMIE
ȘI MÂNIA LUI DUMNEZEU

DAŃ-ALEXANDRU POPESCU

În era tehnologiei de vârf, a progresului ultrarapid, se vorbește încă mult despre boli și epidemii. Cine nu a auzit de SIDA, de tuberculoză, de holeră, cauze ale mortalității, și nu doar în țările subdezvoltate ale lumii a treia. Sărăcie, mizerie, foamete, secetă, calamități de tot felul, dar și ignoranță, rea-voință din partea indivizilor. În ciuda circulației abundente a informațiilor, a unei mass-media ce ne conectează instantaneu și în timp real cu orice parte a globului, societatea modernă, atât de sofisticată, pare insuficient pregătită pentru a înfrunta cu succes natura.

Hervé Martin, medievist francez, se îndoieste că lumea actuală ar rezista cu mult mai bine la traumatisme de genul epidemiilor de lepră și ciumă ale Evului Mediu. Amplificarea mediatică a fenomenului ar amplifica pierderile, mai spune el. Poate nici nu este cazul să privim atât de departe. Foarte recent, apariția și răspândirea rapidă a pneumoniei atipice (sindromul SARS), din China în Canada și Europa, au creat panică la nivel de indivizi, comunități, state. O scurtă privire în trecutul istoric și înțelegem disperarea, dar admirăm curajul acelor oameni de odinioară; ei, mai mult decât noi, erau nepregătiți.

A muri era la ordinea zilei în societatea medievală. Vorbind despre mântuirea prin credință, Biserica pregătea sufletele pentru trecerea în lumea de dincolo. Războaiele, bineînțeles, extrem de numeroase, economia precară,

deci degradarea vieții, suferințele și carentele existenței cotidiene, dar și diversele boli și epidemii contribuiau activ la decimarea populației. De un funest renume se bucură, față de ultima referință menționată, lepra și ciuma, întrucât

fidele ale morții. Le putem califica simplu drept „ororile Evului Mediu”. În opoziție cu învățătura religioasă, care predica moartea ca un început al vieții veșnice, al nemuririi, boala însemna înainte de

toate durere și teroare, acea imagine a morții atroce, sfârșitul definitiv și vidul etern.

Medici derutați în fața pedepsei divine

Lepra s-a răspândit în Europa începând cu secolul IV, dar era cunoscută încă din primele veacuri creștine. Este considerată prin excelență boala-metăforă a Evului Mediu. Cruciații sunt cei care aduc lepra în Occident, la întoarcerea din campaniile militare orientale. După ce marchează în forță secolele XII și XIII, boala începe să decadă ca intensitate epidemică. Prin simptomele sale vizibile – diformități, nodozități, mutilări –, lepra a fost obiectul unei practici terapeutice bine încheiate. Cu toate acestea, doctorii Evului Mediu aveau destule dificultăți în a identifica *mycobacterium leprae* („boala lui Hansen”, într-un limbaj mai modern). Existând mai multe forme (tuberculoasă, lepromatoasă), ținându-se cont și de imunitatea diferită a oamenilor, se căutau mereu metode de diagnosticare a maladiei.

Incapacitatea doctorilor este evidentă, ca în cazul lui Bernard de Gordon din Montpellier, aflat în derută în fața unui pacient cu severe transformări ale extremităților, fără însă nici un fel de deformare facială: „Vroiam să-l declar sănătos și l-am întrebat de numărare ori dacă avusese cel mai mic simptom pe față. Era așa de 20 de ani și trăiește încă cu această urâtenie a extremităților, fără a avea vreo urmă de boală pe figură. Am tras concluzia deci, încercând să fiu cât mai aproape de adevăr, că nu era vorba de lepră; nu era posibil să dureze atât timp fără ca fața să nu-i fie desfigurată. Și, în consecință, chiar dacă odinioară eram de altă opinie, acum, că studiez

de ceva timp problema, am o părere diferită și nu l-aș mai considera leproș. Totuși, Dumnezeu este cel care cunoaște adevărul, nu eu.”

Boala a fost considerată un fel de pedeapsă cerească, sancționând sever pe cel care s-a abătut de la calea cea dreaptă. Curând, devine un simbol al ereziei și al păcatului simoniei, al oricărui deviații (în special sexuale) de la legile biblice și de la principiile catolice – creștine. Leprosul, impur în fața lui Dumnezeu, trebuia să-și răscumpere greșelile prin suferință.

Rătăcind prin lume și trăind la voia întâmplării, vizitând numeroase sanctuare și locuri sfinte, leprosul creează imaginea unei relații speciale cu divinitatea. Lasă impresia că se căiește și/sau chiar o face, iar prin căința lui devine o persoană aproape de Dumnezeu. Ocolit, ignorat și repudiat de comunitate, din cauza oribilelor imperfecțiuni fizice, găsește adăpost doar în sânul Bisericii. Sărac între săraci, abandonat de oameni, teologii merg până departe în a-i atribui o natură sfântă: leprosul apare asemenea lui Hristos, încercând să răscumpere păcatele semenilor săi. Simbol al unei lumi decăzute, cei care-l ajută caută propria mântuire, conform modelului evanghelic al milosteniei și iertării. Se spune că Ludovic IX (1226-1270), regele-sfânt al Franței, era printre puținele persoane care acceptau în preajma lor un leproș și, imitându-l pe Hristos, îi spăla picioarele – un întreg ritual al umilinței, calea sigură spre Paradis.

Aceste viziuni profund religioase ale bolii lasă loc unei condamnări aspre din partea societății. Leprosul trebuie îndepărtat de oameni, scos din orașe. Ideea că este contagios, un veritabil focar mobil de epidemie, determină crearea de locuri speciale pentru bolnavii de lepră, un fel de spitale sau aziluri. Înclin să cred că ultima variantă este cea mai corectă (raportându-ne la sensul modern al noțiunilor), întrucât cei intercați în astfel de centre nu urmează niciun decum un tratament. (boala este mortală!). Sunt doar izolați sau se izolează din proprie inițiativă, pentru a scăpa de (o)presiu-

Torturați în orașul Papei

Leproziile sunt extrem de numeroase în Europa Evului Mediu (vreo 2.000 în regatul Franței și peste 200 în Anglia și Scoția). Urme ale lor există și astăzi. Protejate spiritual de Sfântul Lazăr, patronul bolnavilor și leproșilor (de unde și denumirea de lazaret), aceste ospicii se înființează la inițiativa Bisericii, a consiliilor orășenești, a prințului sau chiar de către anumite persoane sau familii. Formând un univers autonom, ascuns în spatele unor ziduri, reprezintă, în epocă, practic singura măsură sanitară împotriva răspândirii bolii. Cel care intră într-o astfel de leprozerie iese definitiv din lumea reală. Bolnavul acceptă noi reguli de viață și își dăruiește bunurile instituției. Asistăm practic la un ritual de excludere socială, dar și la o formă de reintegrare spirituală. Resemnât, bolnavul își așteaptă sfârșitul, dar și mântuirea: „...este plăcut Domnului nostru că te-ai infectat cu această boală, și Domnul nostru îți face o mare favoare când vrea să te pedepsească pentru relele pe care le-ai făcut în această lume... Și, deși te-ai separat de Biserică și de tovarășia sfinților, totuși nu ai pierdut iubirea lui Dumnezeu.”

Sunt cazuri când leproșii, cu acordul municipalității, se organizează în grupuri și pornesc la cerșit prin orașe, însoțiți pretutindeni de zdrăgănitul unor obiecte specifice (clopot, morișcă), pe care le poartă obligatoriu asupra lor. De asemenea, se întâmplă chiar ca unele persoane să pretindă că suferă de lepră, doar pentru a beneficia de anumite pensii sau avantaje materiale. În general însă, atitudinea societății medievale, trecând prin ferența religioasă specifică timpului, a fost una de izolare a celor atinși de teribilă boală.

Suspiciunile și temerile din mediul social culminează, câteodată, cu o adevărată prigoană împotriva stigmaților. În anul 1321, în sudul Franței, leproșii sunt acuzați de a fi colaborat cu evreii pentru a otrăvi fântânile. Numeroși bolnavi și-au găsit, în acele zile triste, sfârșitul pe rug. Să ascultăm din izvoarele vremii: „...leproșii au fost cap-

turați la Avignon [devenit între 1309 și 1376, cu întrerupere între 1367 și 1370, reședință a papilor, recunoscuți și impuși de

regii Franței, în opoziție cu Scaunul papal din Roma] și supuși torturii și se spune că au mărturisit că trebuia să otrăvească toate fântânile din exteriorul curților, și asta pare adevărat. S-a decretat deja la Avignon ca nimeni să nu folosească apa provenind din fântânile publice. Și se mai spune că evreii au consimțit la toate acestea.” Un alt fel de cruciade, aceste furii sociale, un exemplu elocvent de „violenta sacră” cotidiană în Evul Mediu.

Psihoza colectivă se declanșează imediat și în statele vecine. Modelul francez al condamnării riguroase și arestării leproșilor este luat și de monarhia aragoneză: „...pentru că este dificil, chiar imposibil de recunoscut și de identificat anumiți purtători de lepră”, regele Cataloniei și Aragonului decide să ia măsuri drastice. Dregătorii de la frontiere trebuia să oprească orice străin, bărbat sau femeie, care nu prezenta credibilitate. Cei care se dovedeau a fi leproși urma să fie judecați în grabă și pedepsiți. Restul străinilor, necontaminați, nu primeau nici ei dreptul de a pătrunde pe teritoriul Coroanei și erau alungați afară din regat. În sfârșit, bolnavii indigeni, care nu țineau de o leprozerie, erau încarcerați, pentru a nu călători și răspândi astfel molima. De asemenea, se anunța că orice tentativă de evadare atrăgea executarea fără milă. O întreagă strategie socială la mijloc, un fel de „vânătoare de vrăjitoare”, dacă ne gândim că până și vecinii nedoriți, concurenții în afaceri sau dușmanii de tot felul erau acuzați de a fi purtători ai leprei.

Observăm, de asemenea, asocierea dintre evrei, străini și leproși, toate trei categorii marginalizate ale societății timpului.

Lepra a fost răspândită și în Imperiul Bizantin, unde purta denumirea de *elefantiasis* sau „maldia sacră”. Leproșii se regăsesc în scrierile și predicile sfinților și călugărilor; Părinții Bisericii, Cappadocienii, Ioan Chryostomos, dar și împărații îi amintesc de nenumărate ori. Episcopii Vasile al Cesareei, Ioan Binefăcătorul al Alexandriei sau basiliei Mihail IV, Constantin Mono-

machos, Alexios și Ioan Comnenos fondează și întrețin leprozerii, precum cea de la Sfântul Zoticos sau de la mănăstirea Pantocrator din Constantinopol.

Boala instigatoare la violență

După lepră, urmează imediat ciuma. Mult mai violentă, a făcut adevărate ravagii în populația medievală. Pentru ea, aceeași interpretare religioasă: sancțiune divină prin excelență. Dar cu o diferență de nuanță: caracterul general este mai pronunțat acum. Dumnezeu nu mai condamnă doar pe individul păcătos prin faptele sale, ci întreaga comunitate, toată societatea trebuie pedepsită, precum trecutele Sodoma și Gomora (orgoliul, lăcomia, excesul în plăceri sunt greșeli colective). În timp ce leprosul putea lua chipul unui penitent, în drumul spre reintegrare spirituală, ciumatul este proscris definitiv, boala lui este o sentință irrevocabilă a Cerului.

Apariția „marii ciume” în 1348 declanșează și puternice manifestații de violență în Europa medievală, din Polonia până în Spania. Societatea este bulversată de panici și fantasme colective, care au ca urmare, în principal, agresiunea „ce-luilalt”; grupuri sociale diverse (precum evreii, străinii, cerșetorii, musulmanii, pelerinii) sunt atinse de fenomen. Atacul împotriva minorităților, despre care am mai vorbit, se transformă acum într-un fenomen de agresivitate generală. Ciuma naturală, savant atribuită schimbărilor din atmosferă, aerului contaminat care transformă alimentele în otrăvă, lasă loc unei ciume morale, definind toxinele sufletului, abaterile de la ordinea naturală: „Moartea și ciuma pot să ajungă la oameni dintr-un alt motiv, adică prin intermediul indivizilor plini de răutate, fii ai diavolului, care alterează alimentele, prin diferite produse și otrăvuri și printr-o falsă ingeniozitate și știință malefică, chiar dacă mortalitatea propriu-zisă a oamenilor nu se datorează ciumei de care vorbim aici” – scria un spaniol în secolul XIV. O

viziune exemplară a acestei psihoze colective profunde, acuzații împotriva corupției suflurilor și a decăderii sociale. În același timp

sunt condamnate orice fel de comportamente atipice, incluzând aici toate opiniile și modelele de viață, altele decât cele larg acceptate. Traiul de zi cu zi al omului medieval rămâne un subiect complex de cercetare.

Acutele crize sociale (depopularea habitatului uman, violențele interumane, conflictul între generații) declanșează veritabile cataclisme economice. Nu mai există consumatori ai producției, de unde o prăbușire a prețurilor (mai ales la alimente). Mâna de lucru, limitată, devine extrem de solicitată. Muncitorii, în special cei agricoli, puțin numeroși, profită de situație și își fixează salariile și condițiile de muncă. Asistăm la un adevărat transfer de bunuri și poziții sociale. Dacă nu existau supraviețuitori-rude, moștenirea defuncților era preluată de cei în subordine, de comunitate sau Biserica. În unele cazuri, capul familiei murind de boală, unul dintre ajutoarele casei îi lua locul. Se înmulțeau numărul căsătoriilor. Nici când afacerile testamentare și de succesiune nu au fost atât de înfloritoare.

Greu încercați de maladii, epuizați fizic și spiritual, la capătul unor eforturi impresionante de a supraviețui, oamenii au simțit nevoia să se bucure. Cei zeloși, foarte numeroși, au mulțumit Cerului pentru rezistența lor la boală; erau exaltate forța credinței și atotputernicia lui Dumnezeu. Alții s-au grăbit să-și exprime bucuria de a se vedea scăpați de moarte, uitând de cele suflătești.

Precum natura se trezește din amorțire după o furtună, așa și omul medieval a simțit din nou dorința vie de a profita de viață, de a jubila. În artă, este timpul stilului „gotic flamboiant”, mult mai contrastant, mai impetuos, mai sfidător. În același timp, se liberalizează moravurile, societatea devine mai permisivă, se constituie un fel de ideal al „plăcerilor”. Repopularea orașelor, a provinciilor devine un scop în sine; măsurile sanitare se intensifică, ca și întreținerea de spitale și lazarete. Eferescența socială nu durează însă o veșnicie. La capătul a câteva decenii, comportamentele umane își pierd din exuberanță, moravurile se reconstituie și problemele obișnuite ale traiului zilnic revin în actualitate. ■

CĂLĂTORIND ÎN VIAȚĂ CU AL. ROSETTI

MARIUS SALA

Următorul congres al „Atlasului Lingvistic Mediteranean” a fost la Málaga, în 1973, în organizarea excelentă a regretatului meu coleg și prieten, Manuel Alvar, profesor la Madrid, dar și sufletul, timp de mai bine de două decenii, al celebrului Curso Superior de Filología Española, unde am avut plăcerea să țin cursuri timp de mai mulți ani, începând cu 1968. Eram la patru ani după congresul din Malta. Între timp, datorită unor binevoitori care s-au interpus brutal între mine și Maestrul meu, calomniindu-mă (cea mai gravă calomnie fiind aceea că aș fi vorbit rău despre Gheorghe, băiatul lui rămas în Franța, cu care de altfel mă vedeam uneori când treceam prin Paris, pentru a-i transmite mesaje din partea tatălui), relațiile dintre mine și Rosetti s-au răcit, ca să nu zic chiar că au înghețat.

Acțiunea de calomniere a fost posibilă și pentru că am lipsit din țară trei luni (aprilie-iunie 1971), cât am fost profesor-invitat la Universitatea din

Heidelberg. De unde înainte eram „Draculea”, acum ajunsesem, în cel mai bun caz, „Sala”. Nu-mi mai telefona, nu mă mai chema la el. Mai mult, a cerut să nu mai colaborez cu el la *Revue roumaine de linguistique*, unde el era redactor responsabil, iar eu secretar

științific. (Într-un stil mai puțin elevat, pe care îl folosea uneori, cred că a zis: „L-am dat afară!”) Am devenit însă redactor responsabil adjunct la *Studii și cercetări lingvistice* (șef era I. Coteanu) și am fost inclus în comitetul de redacție la *Limba română* (șef Iorgu Iordan).

A mers până acolo încât a votat (singurul vot contra) împotriva acordării Premiului Academiei pentru cartea mea *Contribuții la fonetica istorică a limbii române*, apărută în 1970. (Cartea a fost tradusă în franceză, a apărut la Editura Klincksieck, în 1976, și a avut recenzii ultrafavorabile, pe care sper că le-a citit.) Am fost foarte trist (poate cea mai grea perioadă a vieții mele) când mi-am dat seama că, de fapt, eram foarte atașat de el, că eram „îndrăgostit” de el. Am încercat să obțin diverse explicații din partea lui, dar fără succes. Îmi spunea doar: „Știi tu despre ce este vorba.” O singură dată a pomenit de Gheorghe, marea sa „faiblesse”. Între timp, eu am fost preocupat de nașterea fiicei mele.

Malta, al treilea congres al Atlasului Lingvistic Mediteranean

După doi ani de îngheț

În primele zile ale lui 1973 m-a sunat spunându-mi „jeune homme” și m-a invitat să-l vizitez acasă. Am ocupat același fotoliu de totdeauna, lângă soba de teracotă din biroului lui. Nu-l mai atinsesem de doi ani. M-a întrebat ce fac fata și soția mea și, după aceea, ca din întâmplare, dacă merg la congresul de la Málaga din vară. I-am confirmat că voi fi acolo, mai ales că eram invitat să țin înaintea un curs de zece lecții la *Curso Superior de Filología Española*. Mi-a propus să facem împreună o comunicare. „Gândește-te și dă-mi de veste.”

A fost începutul dezghețului. Nici el, nici eu n-am vorbit de cei doi ani de îngheț. După câteva zile i-am spus despre ce am putea scrie împreună în comunicare. A fost de acord cu tema. „Dă-i tu o primă formă în română și mi-o dai să o văd și eu. O s-o traduc eu.” După câteva săptămâni i-am adus textul, care era conceput în așa fel încât să nu fie pusă la îndoială identitatea autorilor. „Da, dragă, e bine ca tot ce faci tu!”

Pentru a termina povestea acestei comunicări, trebuie să observ că, în ziua când am prezentat-o la congres, mi-a trimis dimineața un bilet în care îmi scria: „Prezintă tu comunicarea, eu merg în port.” M-am supus dorinței lui fără să comentez. L-am văzut, din spate, ieșind din sală, cu mersul său marcat de criza de reumatism și aplecat sub povara anilor. Atunci a fost prima dată când mi-a fost frică să nu-l pierd.

Evident că l-a interesat, ca și altădată, totul: istoria orașului, mai ales că era legată de navigatori. Cartaginezii și grecii au fost primii care trecuseră, ba chiar se stabiliseră, pe-acolo. Îl încântau portul și celebra promenadă, străjuită de palmieri. Se plimba mereu și se odihnea des, fiindcă avea mari dificultăți la mers. Rămânea mereu în urma grupului în diversele excursii, și eu, fiindcă-l iubeam, stăteam de foarte multe ori cu el, motiv pentru Iordan (era în epoca în care nu-și vorbeau) să comenteze prezența lui acolo: „Domnule, de ce nu stă omul aista acasă? Ne face de râs aici.” Se uita și la mine puțin chiorăș, gata să explodeze, dar nu mi-a reproșat direct că sunt mereu în

preajma lui Rosetti, mai ales că o dată, la o privire prelungită, i-am răspuns cu vorbe: „Asta-i situația; pot s-o pățescă și alții.” Într-un context asemănător, i-am spus râzând: „În fond, sunt coautor cu el la comunicarea anunțată la congres.” (El își amintea ce-mi făcuse Rosetti la Academie.)

Între tați ca între tați

Începutul reluării relației „amoroase” dintre mine și Rosetti, în 1973, a avut loc pe aeroportul din Málaga. El venea întotdeauna de la Paris: făcea tot posibilul să treacă prin Paris, să-l vadă pe Gheorghe (s-a întâmplat ca și la o călătorie în Suedia să treacă prin Paris). L-am înțeles, mai ales că nu lădea explicații totdeauna celor care nu știau ce era pentru el Parisul. L-am înțeles și mai bine mulți ani mai târziu, după 1990, când pentru fiica mea, care era la un stagiu în Luxemburg, făceam cele mai întortocheate trasee, ca să pot trece s-o văd. Așa sunt tații. Cred că e locul potrivit pentru a relata o mărturisire a lui despre emoția trăită la primirea unui cadou de la Gheorghe când era copil. L-a impresionat așa de mult, încât l-a păstrat pe biroul lui. Gheorghe i-a oferit fotografia lui de copil, pusă într-o ramă ce semăna cu fereastra unei case de munte, cu două obloane. Textul ce însoțea fotografia era tulburător: „Când te superi pe mine, închide obloanele ca să nu mă mai vezi.”

L-am întâmpinat la aeroport împreună cu J. Mercado, un responsabil local care cunoștea pe toată lumea (eu îl știam din 1968, de la prima mea călătorie la Málaga), fiindu-mi de mare

folos. Am putut ajunge până la scara avionului, ca să-l preiau pe Maestrul meu ce abia cobora. L-am însoțit peste tot. Am învățat atunci ceva: cum ajungi undeva, trebuie să-ți rezolvi întoarcerea. Am fost, a doua zi de la sosire, la o agenție de voiaj, pentru confirmarea zborului de întoarcere (nu m-a lăsat s-o fac singur). Era în toiul verii și zborurile spre și de la Málaga, deși numeroase, erau supraaglomerate. Am constatat că rezervarea făcută la București nu era bună și că nu se putea rezolva decât la aeroport.

Datorită cunoștințelor lui Mercado (îl știa și pe comandantul aeroportului din Málaga) s-a găsit soluția salvatoare: să meargă, în același preț („N-am bani”, îmi spunea Rosetti), la Amsterdam și de acolo la Paris. Timp de două ore, la plecare, am stat în aeroport, cu numeroase telefoane și intervenții. Rosetti era *inquiet* (neliniștit), cum îi plăcea să spună, stare care se transforma vizibil în nervozitate. S-a luminat când a aflat că va ajunge, e drept târziu, după 10 seara, la Paris. I-a telefonat lui Gheorghe și s-a liniștit. M-a strâns de braț, m-a privit cu gingășie și mi-a zis: „Mersi, Draculea, pentru tot ce ai făcut.” L-am dus, împreună cu Mercado, până la scara avionului. Am aflat că, ajuns la București, a sunat-o la telefon pe soția mea, ca să-i spună cum am avut grijă de el la Málaga. Ne-a invitat și la o cină la „Athénée Palace” și a declarat, chiar în public: „Draculea (eram din nou Draculea!) s-a purtat ca și cum ar fi fost fiul meu.” Am și rămas așa până în ultimele zile ale vieții lui (a murit la 27 februarie 1990), când îl vizitam zilnic la spital.

Cu Alf Lombard și C. Tagliavini la Málaga (1973)

Telefonul de la miezul nopții

În primăvara lui 1974 am fost, cu o delegație română din care făceau parte, pe lângă Al. Rosetti și Iorgu Iordan (membri în comitetul de onoare), și câțiva romaniști mai tineri, la al XIV-lea Congres de lingvistică și filologie romanică (congresul din 1968 fusese la București). Reuniunea – desfășurată la Neapole – a fost excelent organizată de A. Varvaro, președintele ei. În discursul inaugural, K. Baldinger, președintele de atunci al Socie-

tății de Lingvistică Romanică, a subliniat faptul că se împlinneau 50 de ani de la întemeierea ei, în 1924, la inițiativa lui A. Terracher.

Dintre membrii fondatori mai erau în viață și prezenți la congres Iorgu Iordan și Al. Rosetti. (G. Rohlf s n-a putut veni la congres). Participarea românilor a fost bine apreciată: Iorgu Iordan a condus o ședință plenară, Maria Manoliu-Manea a colaborat la una dintre mesele rotunde, Al. Rosetti și cu mine am condus fiecare câte o ședință de secție. În Adunarea generală Rosetti a fost ales membru de

Cu Nadia Anghelescu și Eugen Coșeriu

onoare al biroului Societății (mandatul de consilier îi expirase), iar eu am fost reales consilier al biroului.

N-am fost mult timp împreună, fiindcă erau prezenți la congres numeroși români (16, dintre care 11 au avut comunicări pe secții). Urme ale înghețului dintre noi persistau. Acestea au fost șterse însă într-o noapte, când m-a căutat la telefon, pe la miezul nopții, ca să-mi ceară să-l ajut, fiindcă la întoarcerea la hotel (locuiam și în hoteluri diferite), trecând printr-un păruț, s-a împiedicat și s-a rănit la nas. Nu m-a găsit, motiv pentru a-mi adresa a doua zi întrebarea: „La dracu, unde ai fost azi-noapte?” L-am potolit răspunzându-i: „Ei, am fost și eu...” Mi-a pus întrebări rămase fără răspuns.

Nu-mi aduc aminte să fi fost la cele două excelente spectacole folclorice. Nu l-am văzut, în general, vibrând la manifestările folclorice, doar trei ani mai târziu, la o școală de samba de la Rio de Janeiro. Sunt sigur însă că acolo l-au impresionat mai mult îmbrăcămintea sumară a dansatoarelor și culoarea pielii lor (*café au lait*) decât melodiile pe care le interpretau.

Prin comunicarea prezentată, o expunere despre limba descântecelor, a revenit la una dintre preocupările sale din tinerețe. Proba că tema îl interesa este că a avut o expunere foarte lungă (era pe punctul să depășească timpul regulamentar!) față de cele prezentate cu alte ocazii (E. Coșeriu, care cunoștea „scurtimea” comunicărilor și/sau a conferințelor sale, a și

pus pariu că expunerea sa de la congresul ținut la Trier, în 1986, nu va dura mai mult de 7 minute). Maestrului i-a făcut plăcere să afle de la M. Gonon că s-a ajuns la concluzii asemănătoare cu ale lui la *Congrès National des Sociétés Savantes de France*, ținut cu o lună în urmă la Besançon (martie 1974). M-a bucurat să constat că în bibliografia lucrărilor consultate au fost menționate patru fascicule din seria *Biblioteca Vașcăului* editate de bunicul meu, Vasile Sala. Mi-a sugerat de câteva ori, înainte și după acest congres, să mă ocup de limba textelor culese și publicate de bunicul meu. N-am făcut-o încă, dar sper să ajung să o fac, poate din dorința de a-i face o plăcere postumă Maestrului meu. ■

(Va urma)

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 decembrie 2004, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

Concursul nu are talon.

– La ce dată a avut loc vizita Episcopului Cosma al Dunării de Jos în Insula Șerpilor?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna septembrie 2004 este:

12 ianuarie 1941

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Hădărugă Valeria**, din **Baia de Arieș, jud. Alba**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2005.

Concursul **Magazin istoric** ediția 2004

ȘTEFAN CEL MARE – 500

Câștigătorii

Trei abonamente pe un an la revista **Magazin istoric**:

1. Mioara Popa, București
2. Cercul de istorie „Prietenii istoriei” de la Liceul teoretic Olteni, județul Teleorman
3. Ioan Moisa, Reșița

Șase abonamente pe șase luni la revista **Magazin istoric**:

1. Andrei Mareș, Moreni
2. Ioana-Cristina Oprea, București
3. Constanța Constantinescu, Oltenița
4. Oana Timofte, Iași
5. Ilie Ioniță, Ploiești
6. Daniel Ghenciulescu, Pitești

Abonamentele pe un an și, respectiv, șase luni vor fi efectuate începând cu 1 ianuarie 2005.

Enigme ale istoriei

Misterul asupra soartei fiicei țarului Nicolae II, în împrejurările crude ale revoluției bolșevice, nu s-a spulberat. S-a frânt sau nu viața ei în iulie 1918 la Ekaterinburg?

ANASTASIA LA BUCUREȘTI

ANTON CARAGEA

Drama familiei imperiale ruse, petrecută în timpul revoluției bolșevice, a făcut obiectul a zeci de cărți, articole și filme. Căci povestea conținea aproape toate ingredientele pentru a deveni una de succes. În plus, apariția unui supraviețuitor, care bântuia Europa, a reușit să mențină atenția trează.

S-a născut astfel mult discutatul caz al Anastasiei, fiica cea mică a țarului, ultima supraviețuitoare a Romanovilor. Scăpată în mod miraculos din măcelul de la Ekaterinburg, a încercat, în mod repetat, să obțină recunoașterea din partea celor care o cunoscuseră în perioada marilor baluri și petreceri de la curtea Rusiei. Și cum ultima familie regală europeană care se întâlnise cu țarul Nicolae și cu fetele sale era tocmai cea de la București, aici au și sosit, pentru testarea și recunoașterea finală, toate candidatele ce se pretindeau a fi dispăruta Anastasia.

Printre ele, Ana Anderson, cea care a fost pe punctul de a primi confirmarea definitivă. Să urmărim povestea acestei vizite ce a acaparat atenția presei române, dar și internaționale contemporane, nerăbdătoare să cunoască verdictul: Ana Anderson era într-adevăr Anastasia?

În iunie 1914 familia imperială rusă – țarul Nicolae II (1894-1917), soția sa Alexandra și copiii: Alexei (1904-1918), moștenitorul tronului, surorile

sale Olga (1895-1918), Tatiana (1897-1918), Maria (1899-1918), Anastasia (1901-?) – se afla în vacanță la Marea Neagră. O vacanță extrem de plăcută la

bordul iahtului „Standard“, presărată cu baluri și petreceri. Și doar o singură oprire, la Constanța, unde familia regală română și cea imperială rusă

urma să se întâlnească pentru a stabili dacă prințul moștenitor al României, Carol (viitorul Carol II), era persoana potrivită pentru o căsătorie cu Olga Romanov. Tânărul nu se arătase prea încântat să părăsească frumoasa și strălucitoarea Curte de la Tarskoe Selo pentru mica Românie, de aceea țarul îi promisese mână liberă în luarea deciziei.

Proiectul eşuat al unei căsătorii

Pierre Gillard, institutorul elvețian al familiei imperiale, își amintește una dintre discuțiile pe care le-a purtat cu prințesa la bordul iahtului „Standard”, în drum spre Constanța. La întrebarea, destul de retorică, a Olgăi despre scopul călătoriei și luând seama la ezitățile lui Gillard, care nu știa dacă aceasta fusese informată de posibilitatea târgului matrimonial al cărui obiect era, tot tânărul ar fi replicat sec: „Este vorba de căsătoria mea, dar tata mi-a promis că dacă nu vreau să merg, nu trebuie.”

Întâlnirea dintre cei doi s-a dovedit un dezastru. Încă din primele momente, Carol și Olga s-au antipatizat. Prințesa română i-a făcut curte Mariei, fiica mai mică a țarului (ce-i drept și cea mai frumoasă!). Gestul a fost imediat considerat ca un afront, și planurile de căsătorie au fost abandonate. Familia țarului s-a urcat la bordul iahtului și a părăsit Constanța. Regina Maria, care-i păstra vărului sentimente dintre cele mai calde, a mărturisit că a privit iahtul îndepărtându-se până când în amurgul serii a dispărut în

larg și a avut sentimentul clar că era ultima oară când își vedea îndrăgita rudă.

În februarie 1917, o primă revoluție l-a silit pe țar să abdice. S-a proclamat republica. Romanovii deveneau primii ei prizonieri. Inițial au fost ținuți în confort, în palatul Alexandru de lângă Petersburg, dar mai apoi familia a fost exilată în îndepărtata Siberie, la Tobolsk. Se dădea astfel satisfacție celor care cereau pedepsirea țarului pentru dezastrul abătut asupra Rusiei.

Din octombrie 1917, situația familiei imperiale a devenit și mai dură. În Rusia puterea fusese preluată de guvernul comunist condus de Vladimir Ilici Lenin. Ura acestuia față de familia fostului țar era nemăsurată. În balanță atârna greu faptul că, în tinerețe, fratele său fusese condamnat pentru complot și executat. Mai mult chiar, însuși Lenin fusese trimis șase ani în exil în Siberia. Acum putea răspunde cu aceeași monedă.

Cunoscând marea dragoste a țarului pentru copiii săi, Lenin ordonase la început separarea familiei: părinții la Ekaterinburg, odraslele la Tobolsk. Când, în iulie 1918, familia s-a reunit, bucuria a fost maximă. Romanovii nu știau însă că Lenin luase această decizie deoarece le pregătea asasinarea. Sperau că poate liderul comu-

nist se mai îmblânzise. Împărăteasa Alexandra își nota plină de încredere în jurnal: „pentru a fi fericit este suficient să respiri aer curat și să ai pe cei dragi lângă tine”.

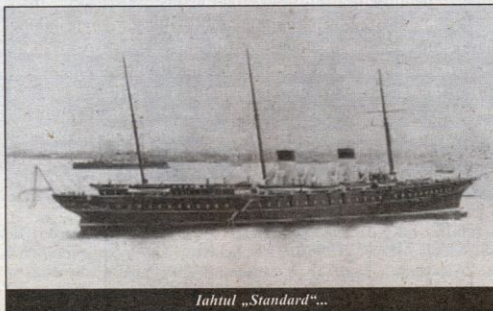
Sfârșitul era aproape. În noaptea de 17 iulie 1918, familia imperială a fost coborâtă într-o pivniță și măcelărită cu focuri de armă și cu lovituri de baionetă. Apoi, cadavrele au fost duse într-o pădure și sfărțecate cu ajutorul grenadelor și arse cu acid. Orice urmă trebuia să fie distrusă. Lenin se răz bunase (*Magazin istoric*, 10, 11/1990, 2/1991).

O minciună și neașteptatele ei urmări

După violență, venise și timpul politiciii. Căci, dacă uciderea țarului și a țarinei – personajele destul de urâte de întreaga Rusie, considerate singurele vinovate pentru dezastrul în care se găsea țara – ar fi fost cât de cât acceptată, măcelul copiilor, cu vârste cuprinse între 14 și 23 de ani, nu mai avea nici un fel de rațiune. Așa că, în telegrama oficială s-a anunțat numai uciderea țarului și trimiterea familiei la loc sigur. Ulterior, comuniștii au declarat rudelor Romanovilor din Germania că familia a fost urcată la bordul iahtului „Standard” și lăsată

să plece spre cea destinată dorește. Alte zvonuri pome-nau că familia ar fi luat din nou drumul Siberiei. De-abia după câțiva ani a devenit clar că măcelul fusese general și că, probabil, nimeni nu-i supraviețuise.

Iar când, în acea atmosferă de incertitu-

Iahtul „Standard”...

dine și dezaprobare generală, a apărut o tânără, slabă și bolnavă, semănând extraordinar de bine cu Anastasia, socul a fost teribil. O senzațională poveste prindea conțur.

Tânără a fost remarcată pentru prima dată la Berlin, în iunie 1920, după ce a fost salvată dintr-o tentativă de sinucidere în râul Spree. Adusă la mal de trecători, fata, fără acte și inconștientă, a fost internată într-un spital de boli mintale. Acolo, directorul a fost cel care a sesizat primul asemănarea izbitoră cu vlăstarul Romanovilor. Memoria violentului gest din îndepărtata Rusie era încă vie, căci trecuseră numai doi ani. După mai multe interogatorii, a reușit să-i smulgă mărturisirea care a zguduit lumea: ea era Anastasia.

Fata a povestit că, deși impuscătă în noaptea fatală, unuia dintre asasinii Gărzilor Roșii, pe numele său Ceaikovski, i s-a făcut milă de ea, ascunzându-i trupul spre a nu fi supus ritualului sălbatic aplicat în-tregii familii. Apoi a adăpostit-o la țărani din zonă, care au îngrijit-o și ascuns-o. Când aceasta a mai căpătat ceva puteri, iar Ceaikovski a putut părăsi, fără suspiciuni, Ekaterinburgul, au luat amândoi drumul străinătății. Pe drum, pentru a-și ușura deplasarea, dar și datorită sentimentelor care se înfiripaseră între ei, cei doi au decis să se căsătorească. Tânără urmașă a Romanovilor și soldatul comunist Ceaikovski – o pereche cel puțin ciudată!

Folosindu-se de adăpostul nopții, ei au trecut Nistrul și s-au îndreptat spre București. Din nefericire, în prima noapte petrecută aici, Ceaikovski a intrat în conflict

cu o bandă de țigani. Urmarea: după ce l-au atacat, aceștia l-au și lăsat mort la locul altercației. Temându-se să rămână singură în capitala română, tânără a pornit spre Germania. Ajunsă acolo, într-un moment de răătăcire și deznădejde, a comis gestul care a adus-o la spital. Încurajată de doctori, Ana Anderson, viitoarea Anastasia, a decis să-și facă publice pretențiile la recunoaștere.

Miza acesteia era enormă: avea Romanovilor, compusă din palate, tablouri, opere de artă (printre care și vestitele ouă create de celebrul orfevrul Curtii, Karl Fabergé) și conturi rămase în afara Rusiei Sovietice (în special, la Banca Angliei), se cifra la aproape 5 miliarde de dolari. Iar singura supraviețuitoare îi devenea automat beneficiar.

În calea recunoașterii se ridicau însă două obstacole: acceptarea, pe de o parte, de către împărăteasa mamă, Maria Feodorovna, bunică Anastasiei, care reușise să fugă din Rusia, și, pe de altă, de către cuplul regal al României, Ferdinand și Maria, ultimii care se întâlniseră cu membrii familiei imperiale a Romanovilor.

Primul contact cu Maria Feodorovna a fost încununat de succes. Ana Anderson a reușit să obțină recunoașterea împărătesei. Mai mult chiar, după ce s-a întreținut cu ea aproape o oră,

bătrâna a părăsit în lacrimi încăperea, declarând că tânără era, fără nici o îndoială, nepoata sa, Anastasia. Un succes asemănător l-a înregistrat și la întâlnirea cu fosta doică, Alexandra Gillard (soția lui Pierre Gillard, pomenit anterior), care a recunoscut-o, la rândul ei.

Proba de foc a Bucureștiului

Nu mai rămânea decât Bucureștiul. Ca atare, pretendentă a revenit în capitala română, de data aceasta nu incognito, precum în 1918, ci urmată de puhoie de fotografi și de reporteri de senzație. Căci subiectul era unul dintre cele mai fierbinți: flica țărului fusese găsită. Era un titlu într-adevăr de primă pagină al tuturor ziarelor momentului.

Însă, chiar de la început, regina Maria s-a dovedit extrem de rezervată. După câteva zile în care presa românească a vuit și ea pe acest subiect, la cererea expresă a suveranei, cu ocazia mult așteptatei audiențe, jurnaliștii au fost ținuți la distanță. La sfârșitul întrevederii, verdictul reginei și al lui Ferdinand a fost clar: Ana Anderson era o impostoare. Ca urmare, Maria i-a scris imediat Mariei Feodorovna, informând-o despre cele constatate. Deși îi recunoștea finețea, considerând-o un per-

sonaj demn de toată simpatia, cu o viață fără îndoială tragică și o glindită în trupul slab și bolnav, Ana nu era Anastasia.

„Descendenta” Romanovilor în-trase parcă sub zodă ghinionului. Pe drumul de întoar-

cere, după eșecul înregistrat la București, Ana a căzut bolnavă de tifos. Maladia s-a manifestat cu o asemenea putere, încât tânăra a ajuns în Germania aproape în stare de comă. Situație în care milostiva Maria Feodorovna s-a prezentat la capătul patului său, pentru a o veghea și plânge. Nu se știe dacă ultima descendență deplângea astfel suferința unei tinere sau speranțele pierdute odată cu nerecunoașterea neputerii de către cuplul regal român. Oricum, după puțin timp, țarina a părăsit-o, lăsând-o pradă bolii și deznașdării.

După însănătoșirea Anei, Maria Feodorovna, încrezătoare în perspicacitatea reginei Maria, n-a mai vrut să o întâlnească. Orice încercare de schimbare a acelei decizii a fost zadarnică: plânsete, amenințări cu sinuciderea, scrisori. Împărăteasa mamă s-a menținut pe poziții. Se temea să nu cadă victimă unei înșelătorii.

Astfel, până pe patul de moarte (1984), Ana Anderson și-a clamat neîncetat dreptul la moștenirea Romanovilor, cerând recunoașterea oficială ca Anastasia. Și pentru mulți, părea că nu mai exista nici un fel de urmă de îndoială. Poveștile ei, extrem de detaliate, reprezentau adevărate probe de foc.

Nu însă și pentru familia imperială. Aceasta, în 1928, a angajat un detectiv particular german, Martin Kropf, care a reușit s-o identifice pe presupusa Anastasia în persoana unei lucrătoare textile poloneze, Franciszka Schanzkowsky. La aflarea rezultatelor investigațiilor, Ana Anderson a considerat că așa-zisa anchetă a fost un fals menit să o lipească de moștenirea cuvenită și a acuzat-o inclusiv pe regina Maria de implicare de partea rudelor ce doreau, la rândul lor,

excluderea acestora de la masa succesorală.

Mulți au fost și cei care au considerat-o pe Anastasia o victimă. Oricum, aura din jurul personajului nu a dispărut ușor. În 1929, Statele Unite ale Americii i-au pregătit o primire cu adevărat triumfală. Un miliardar american, John Manahan, ferm convins de veridicitatea afirmațiilor Anastasiei, i-a sponsorizat încercările de a-și face publică drama. Mai mult, fascinat nu numai de povești, a și luat-o în căsătorie.

Odată cu apariția metodei ADN de stabilire a identității, a părut că misterul poate fi dezlegat. Ana Anderson își putea stabili, astfel, identitatea atât de mult râvnită. Dar, surpriză, ea a refuzat să o facă. Mai mult, a lăsat dispoziții testamentare cu privire la incinerarea trupului după moarte, spre a împiedica o cercetare ulterioară.

Totuși aceasta a avut loc. În urma unei operații de cancer, prelevându-se unele probe din organul afectat, s-au putut efectua și mult doritele teste. Acestea nu au mai lăsat nici o umbră în ceea ce privea adevărata identitate: Ana Anderson nu era Anastasia.

Misterul continuă

Nu mai că misterul a continuat să stârnească adevărate controversă și după aflarea acestei vești. În 1992, când osemintele Romanovilor au fost descoperite și recunoscute genetic (prin testarea unor mostre de sânge, pentru recunoașterea ADN-ului, provenite chiar de la soțul reginei Elisabeta II, prințul Philip de Mountbatten, cea mai apropiată rudă în viață a Romanovilor), rezultatele au fost clare: osemintele aparțin noua familiei Romanov. Dar

printre ele nu a fost depistată prezența nici a lui Alexei și nici a Anastasiei. (Alți cercetători susțin că osemintele Anastasiei au fost descoperite, în schimb, nu și cele ale surorii sale Maria). Spre a adânci și mai mult misterul, cercetătorii ruși Vadim Petrov, Gheorghi Egorov și Igor Lissenko au publicat lucrarea *Scăparea lui Alexei, fiul țarului Nicolae al II-lea*, în care susțin că acesta și Anastasia au fost salvați. Alexei, separat de sora sa, a trăit, sub numele de Vasili Filiatov, în orașul Șadrinsk. Rămâne și aceasta o enigmă... Numai din punctul de vedere al oficialităților ruse, cazul a fost închis. Familia imperială a fost lichidată în teribila noapte de 17 iulie 1918. Peste aproape un secol mai târziu, în 2000, Biserica Ortodoxă Rusă i-a sanctificat ca martiri. Numai Anastasia mai poate trăi, prin legendă. ■

Ca martiri ai bisericii ortodoxe ruse, Romanovii sunt motiv de icoană. Unii istorici afirmă că toate neîmplinirile societății rusești actuale își au obârșia în cruzimea cu care și-a tratat ea, această societate în derivă atunci, familia conducătoare

Continuăm prezentarea raportului trimis de Brutus Coste, din Washington, la 11 aprilie 1941 generalului Ion Antonescu (*Magazin Istoric*, nr: 8-10/2004), deținător în acel moment și al portofoliului Ministerului Afacerilor Străine.

Documentul se află în fondurile de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, din S.U.A. Publicarea lui este posibilă grație sprijinului doamnei ELENA DANIELSON, directoarea Bibliotecii și Arhivelor, și al colaboratoarei noastre LAURA COSOVANU.

AVERTISMENTE NELUATE ÎN SEAMĂ

În interior Președintele Roosevelt nu întâmpină și nu va întâmpina opoziție serioasă atâta vreme cât continuă să înainteze în etape. Orice acțiune precipitată riscă însă a strica raporturile sale cu Congresul, care are încă numeroase mijloace ca să-l frâneze.

Grație d-lui Willkie, care merge mână în mână cu Președintele, Partidul Republican nu mai este o forță de opoziție în domeniul politicii externe. Izolaționiști ca senatorul Wheeler, Lindbergh sau generalii Wood și Johnson nu reprezintă forțe politice bine încheiate. Organizațiile sindicale, din ce în ce mai puternice și reprezentând forța politică de mâine, sunt prea ocupate cu consolidarea controlului lor asupra mâinii de lucru în întreaga industrie americană și cu dobândirea unei influențe politice în interior ca să se ocupe de politica externă.

Strategia aflată la baza politicii de ajutorare a țărilor opuse Axei ar putea fi rezumată astfel:

Nefiind împlinite condițiile politice pentru intrarea imediată în acțiune și dată fiind insuficiența mijloacelor lor militare, Statele Unite trebuie să amâie momentul când s-ar putea găsi singure în fața unei coaliții victorioase. Orice rezistență întâmpinată de Axă amână acest moment și trebuie deci încurajată. Asemenea rezistențe, a Angliei sau a altora, trebuie să aibă ca scop menținerea bazelor de acțiune de la care vor putea să opereze Statele Unite în momentul când vor intra pe deplin în război.

Dacă țările care rezistă asaltului german reușesc să păstreze măcar baze de atac aerian împotriva Germaniei, Statele Unite și Anglia vor dobândi spre sfârșitul lui 1942 supremația aeriană și cu ajutorul ei și a controlului mărilor vor putea crea condițiuni favorabile unor războaie a popoarelor subjugate și vor izbuti să

deschidă prin 1943 un front continental de primă importanță. Dacă, în schimb, acest scop nu este realizat, Statele Unite au câștigat timp în care să-și pregătească defensiva în lumea nouă, timp ca să-și întărească flota și aviația, să amenajeze toate bazele de curând câștigate în Atlantic, din Groenlanda și până în Guyana engleză și în Pacific, din Alaska și până în Filipine, trecând prin insula Guam.

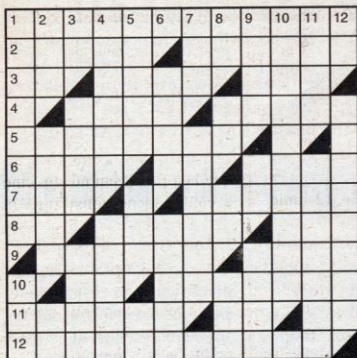
În cercurile guvernamentale este generală convingerea că se va putea menține măcar punctul de rezistență reprezentat de insulele britanice și că astfel Statele Unite vor fi în stare a pune în aplicare întâia din alternativele sus-arătate.

În privința Balcanilor și a Mediteranei optimismul de acum câteva săptămâni s-a potolit și se întrevede posibilitatea desăvârșitei eliminări a Angliei din aceste regiuni.

Posibilitățile de acțiune ale Statelor Unite sunt considerate mult sporite din cauza diminuării pericolului unei noi agresiuni japoneze în Extremul Orient. Dl. Currie, trimisul special al Președintelui pe lângă guvernul de la Chungking, s-a înapoiat cu vești încurajatoare în ce privește putința și hotărârea de rezistență a Chinei naționaliste. Greutățile întâmpinate de Japonia în China, greutăți care vor fi sporite în viitorul apropiat când Statele Unite vor trimite materiale necesare guvernului de la Chungking pentru a dezlănțui o ofensivă, și măsurile militare luate în comun de Statele Unite, Marea Britanie, Noua Zeelandă, Australia și Indiile Olandeze au creat o situațiune în care Statele Unite nu mai au nevoie să-și mențină întreaga flotă în Pacific. ■

(Va urma)

ȘTEFAN CEL MARE – EROU LITERAR

ORIZONTAL: 1) Scriitor român care a scris poeziile *Muma lui Ștefan cel Mare*, *Codrul Cosminului* și *Daniel Sihuștru* (Dimitrie; 1819-1872). 2) Doamna..., mama lui Ștefan cel Mare (?-1465) – Oraș în care se află Biserica Sf. Ioan, ctitorită de Ștefan cel Mare în 1490. 3) Curte! – Prefix care arată vechimea – Primele temelii! 4) Zeiță (rar) – Privitor la Dacia. 5) Poet român care a scris poezia *Închinare lui Ștefan Vodă*, ce se încheie cu versul „O, Ștefan! Tu ești mare și la mormântul tău” (Mihai; 1850-1889). 6) A planta – Troțușul la izvoare! – Grupuri mari de oameni. 7) Trei (elem. de comp.) – Planetă a sistemului nostru solar. 8) Bluze rustice – Ctitorie a lui Ștefan cel Mare, în care a fost înmormântat, în iulie 1504 – Pseudonim al scriitorului Dimitrie Constantinescu-Teleor (1858-1920). 9) Foarte iubit, slăvit, venerat, așa a fost Ștefan cel Mare – Care au mare greutate. 10) În cult! – Istoric, filosof și scriitor român care a înființat, împreună cu Nicolae Bălcescu, în 1845, revista *Magazin istoric pentru Dacia*, în care au fost publicate numeroase articole și studii cu privire la marea noastră domnie (August Treboniu; 1810-1881). 11) Cronicar moldovean, autorul *Letopiseșului Țării Moldovei*, cea mai veche scriere din Moldova în limba română, în care sunt relateate tradiții și întâmplări din viața lui Ștefan cel Mare (Grigore; 1590-1647) – Puțin aer! – Vladislav Jagello, rege al Ungariei cu care Ștefan a avut negocieri și relații bune după 1490. 12) Scriitor român, autorul trilogiei dramatice *Apus de soare*, *Vîforul* și *Luceafărul* în care a fost

evocată personalitatea lui Ștefan cel Mare și a urmașilor săi (Barbu Ștefănescu; 1858-1918).

VERTICAL: 1) Tradiția ne spune că Ștefan cel Mare s-a născut și a copilărit în această localitate de pe Troțuș, unde în 1493-1494 a ridicat o frumoasă biserică – Punct cardinal. 2) Râu-simbol la olteni – A doua soție a lui Ștefan cel Mare, cu care s-a căsătorit în 1472, după ce prima, Evdochia de Kiev, a murit în 1467 (... de Mangop) – Redate! 3) Culte! – A construi biserici și mănăstiri – Luptă între artileriile a două armate inamice. 4) Locuitori ai unui mare oraș al Moldovei, pentru care Ștefan a zidit în 1492 Biserica Sf. Nicolae-Domnesc – Dans popular din Boemia, devenit în secolul XIX dans de bal. 5) Neam, precum cel al moldovenilor – Aspru, sever, era uneori Ștefan (fig.) – Hadâmbul Valiu. 6) Rămășiță – Monedă de argint (austriacă) care a circulat în trecut și în Moldova. 7) Sunt în divan! – Bătălie crâncenă, sângeroasă. 8) La ieșirea din Putna! – Dună! – La intrarea în Războieni! – În Yuan! 9) Asta (reg.) – Capul lui Mahomed! – În Antichitate era elen. 10) Poet român, autorul poeziei *Altarul mănăstirii Putna* (Vasile; 1821-1890). 11) A pomeni pe cineva – Reședința domnească a lui Ștefan cel Mare, reconstruită de el în 1485 și unde, în 1488, a terminat zidirea bisericii Sf. Ilie. 12) Vaslui în cele din urmă! – Așa au fost toți domnitorii Moldovei, dar mai cu seamă Ștefan cel Mare, care a crezut profund în Dumnezeu și Iisus Christos.

D. CIREAȘĂ

Soluția integralei ALEXANDRU CEL BUN (1400-1432)

D – M – A – A – S – ROMANMUSAT – MARINA – NA – UNSI – A – SAN – I – AERAT – C – STA – REPETA – ORGA – APA – URDA – ERETI – N – ERATA – AU – TP – ALERT – G – EC – BRIOSA – ȘTEFAN – MF – RAI – IOSIF – HUSIT – BAIA

Soluția jocului din nr. 10/2004, p. 80:

STAT INDEPENDENT (STA-T-ÎN-DE/ PE-N-DE-N-T)

DIALOG CU CITITORII

CULTURA POPORULUI

Domnul VASILE COTOL, pensionar, din Cluj-Napoca, ne scrie despre o revistă clujeană din urmă cu peste opt decenii.

Se intitula *Foaie de cultură și educație cetățenească* și apărea duminică. Era editată de Societatea „Cultura poporului” (președinte prof. Vasile Dumitriu, rectorul Universității Clujene) și avea ca director pe generalul de divizie Nicolae Petala, comandantul Corpului 6 Armată.

Semnificativ pentru orientarea publicației este articolul program din primul număr, apărut la 1 mai 1921.

„Cultura poporului vă va desluși înțelegerea limbii noastre strămoșești. Vă va limpezi planurile dușmanilor de peste granițe și din lăuntrul hotarelor. Vă va călăuzi drumul minții voastre spre înțelegerea comoarei ce zace în suferințele voastre. Vă va arăta virtuțile și vrednicia neamului vostru mândru. Vă va apăra legea și credința strămoșească sub scutul căreia ați putut înfrunta atât amar de ani jugul străin. Vă va învăța cum prin muncă și cinste să sporiiți avutul vostru și bogăția țării. Vă va călăuzi pașii voștri sovăielnici în mersul treburilor obștești din lăuntru. Vă va descurca căutarea drepturilor voastre după împlinirea dreaptă a legilor. Vă va spori încrederea în autorități, îndemnându-le la împlinirea cinstită a treburilor lor, vă va apăra cu sfințenie dreptul vostru sfânt de proprietate născut din muncă. Vă va căuta hrana sufletelor voastre și ale

copiilor voștri. Vă va da povețele statornice de învățătură în căutarea sănătății voastre, în statornicirea gospodăriilor voastre, în traiul vostru cât mai omenesc pe toate zilele.”

În numărul 7, din 12 iunie 1921, Em. Vasiliu, întrebându-se „de ce este scump traiul?”, consemnează: „Cât mai puțină și mai necontrolată muncă și cât mai multe drepturi a ajuns să formeze credința multor muncitori. Greve peste greve, fără motiv și trebuință, au frământat și zbuciumat viața muncitorească mai bine de trei ani, împiedicând sistematic și tot mai mult îndreptarea lipsurilor provocate de război. Și astfel, deși aproape peste tot lucrul este reluat în formă, în fapt nu se lucrează nici pe un sfert din cât se lucra înainte.”

GÂNDURI DE LA CITITORI

V-am scris pentru că m-am simțit dator să nu trec cu vederea noile raporturi dintre România și Basarabia – **ne spune IRINA MUNTEANU.**

Se vorbea de o posibilă reunire cu țara noastră de peste Prut, dar se pare că această „știre”, foarte puțin mediatizată, a fost dată uitării aproape imediat. Campania electorală a luat ochii și inima tuturor. Văd acum că dezbateri asupra „problemei basarabene” se desfășurau numai în cadrul revistei dumneavoastră și în alte puține împrejurări. Nu mai e patriotism, nu mai este nimic. Conștient am încurajat

prin nepăsarea noastră și resemnarea prostească rusificarea unui teritoriu românesc. Am fi putut fi mai aproape de uniunea cu Basarabia ca niciodată. Dar nu ne-am asumat riscul. Cred că Rusia sau nu știu cine a căutat să ne constrângă în momentul cel mai greu, cel al intrării în U.E., pentru ca noi să le dăm Basarabia aproape de bunăvoie. Aș vrea să pot înțelege toate manevrele acestea și adevărata situație în care ne aflăm față de românii de peste Prut.

MAGAZIN ISTORIC LECTURAT LA RADIO

O cititoare ne-a scris la redacție, semnalându-ne următorul fapt:

Vreau să vă aduc la cunoștință că la Radio Tg.-Jiu se realizează o emisiune numită „Reporter în țara lui Cronos”, difuzată marțea de la ora 16 la ora 17, realizatori Cornel Somacu și Gheorghe Nechifor. În repetate rânduri emisiunea a constat în reproducerea, cuvânt cu cuvânt, a unor articole întregi din revista *Magazin istoric*, dar niciodată nu s-a precizat acest lucru în emisiune. Nu cred că realizatorii au avut acordul autorilor articolelor sau al revistei. Corect ar fi să se precizeze că lecturează la radio articolele cuate din revista cutare, nu să creeze impresia că ei au realizat acele expuneri.

Nu este pentru prima dată când suntem furati. Ne bucurăm că suntem citiți cu atât de mult interes, însă plagiatul nu este o soluție pentru un realizator serios.

CONTENTS (Romanian History) N. Iorga Thought for Bessarabia • M.D. Sturdza Ecaterina Arbore, the boyard who became

a communist • **D. Dimcea** Romanian resistance in Soviet Bessarabia • **C. Mușeteanu** The National History Museum is changing its look • **Al. Oșca** The General Staff – 145 years • **N. Spătaru** In 1977 Pamfil Seicaru visited his country • **S. Marițiu** The Romanian National Bank's treasure was recovered from Germany • **R. Harris, Șt. Ciubotaru** Mary, a spectacular queen • **D.H. Mazilu** Șerban Cantacuzino, described by his opponent • **G. Filitti** Romania 100 years ago • **I. Lăcustă** Unpublished letters Al. Macedonski-I.C. Petrescu • **S. Orescu** The History I lived at „Free Europe” • **D. Pădurean** 1936. An abandoned project concerning a church on Snakes Island • **A. Popescu, C. Barbu** December 1973. The Romanian Academy's problems discussed by N. Ceaușescu • **D. Berindei** I. Hudiță. Political journal – 1939 (II) • **C. Iordache** The airplane constructor R. Goliescu, a spy • **I. Zănescu, C. Ene** „Straja Țării” – the youth organisation under Carol II • **M. Sala** Journey through life with Al. Rosetti (VII) • **A. Caragea** Anastasia Romanov in Bucharest • Romanian documents at Hoover Institution (XXXVII)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) N. Iorga Pensée sur la Bessarabie • M.D. Sturdza Ecaterina Arbore, la boyarine devenue

communiste • **D. Dimcea** Un nid de résistance roumaine dans la Bessarabie soviétique • **C. Mușeteanu** Le Musée national d'histoire change son visage • **Al. Oșca** L'Etat Major Général a 145 ans • **N. Spătaru** En 1977 Pamfil Seicaru visite son pays • **S. Marițiu** Le trésor de la Banque National – récupéré de Reichsbank • **R. Harris, Șt. Ciubotaru** Maria, une reine-spectacle • **D.H. Mazilu** Șerban Cantacuzino, vu par son adversaire • **G. Filitti** En Roumanie il y a 100 ans • **I. Lăcustă** Lettres inédites entre Al. Macedonski et I.C. Petrescu • **S. Orescu** Histoire vécue à „L'Europe libre” • **D. Pădurean** 1936. Un projet inaccompli d'une église sur l'île des Serpents • **A. Popescu, C. Barbu** Décembre 1973. Les problèmes de l'Académie Roumaine sur la table de N. Ceaușescu • **D. Berindei** I. Hudiță. Journal politique – 1939 (II) • **C. Iordache** R. Goliescu, un constructeur d'avions espion • **I. Zănescu, C. Ene** „Straja Țării”, l'organisation de la jeunesse pendant le règne de Carol II • **M. Sala** Voyager dans la vie à côté d'Al. Rosetti (VII) • **A. Caragea** Anastasia Romanov à Bucarest • Documents roumains à Hoover Institution (XXXVII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Н. Иорга Думы по Бессарабии • М.Д. Стурдза Екатерина Арборе боярыня

ставшая коммунисткой • **Д. Димча** Гнездо румынского сопротивления в советской Бессарабии • **К. Мушетену** Национальный Музей Истории меняет свой облик • **Ал. Ошска** Генеральному Штабу – 145 лет • **Н. Спатару** В 1977 г. Памфил Шейкару посетил родину • **С. Марициу** С Рейхсбанка клад Национального Банка вернулся • **Р. Харрис, Шт. Чуботару** Мария, королева-спектакль • **Д. Х. Мазилу** Шербан Кантакузино, в описании противника • **Дж. Филитти** Румыния 100 лет назад • **И. Лăкустă** Неопубликованная переписка между Ал. Мацедонским и И. С. Петреску • **Ш. Ореску** История, мною пережитая, в радиостанции „Свободная Европа” • **Д. Падуриан** 1936 г. Неосостоявшийся проект церкви на Змейном острове • **А. Попеску, К. Барбу** Декабрь 1973 г. Вопросы Румынской Академии на столе Н. Чаушеску • **Д. Бериндей** И. Худитц. Политический дневник – 1939 (II) • **К. Йордаке** Р. Голлеску, авиастроитель и шпион • **И. Зăнеску, К. Ене** „Стража Țării”, организация молодежи во время Карола • **М. Сала** Жизненное путешествие вместе с Ал. Росетти (VII) • **А. Каралжа** Анастасия Романова в Бухаресте • Румынские документы в Институте Гувера (XXXVII)

INHALT (Rumänisches Geschichte) N. Iorga Gedanken für Bessarabien • M.D. Sturdza Ecaterina Arbore, die kommunistisch

gewordene Bojarin • **D. Dimcea** Ein Nest rumänischen Widerstandes im sowjetischen Bessarabien • **C. Mușeteanu** Das Nationalmuseum für Geschichte wechselt sein Aussehen • **Al. Oșca** Der Generalstab – 145 Jahre • **N. Spătaru** 1977 besuchte Pamfil Seicaru sein Land • **S. Marițiu** Von der Reichsbank konnte der Schatz der Rumänischen Nationalbank wiedererstattet werden • **R. Harris, Șt. Ciubotaru** Maria, eine Show-Königin • **D.H. Mazilu** Șerban Cantacuzino, vom Gegner beschrieben • **G. Filitti** Rumänien vor 100 Jahren • **I. Lăcustă** Unbekannte Briefe Al. Macedonski-I.C. Petrescu • **S. Orescu** Erlebte Geschichte bei „Freies Europa” • **D. Pădurean** 1936. Unrealisiertes Projekt einer Kirche auf der Schlanginsel • **A. Popescu, C. Barbu** Dezember 1973. Die Probleme der Rumänischen Akademie auf N. Ceaușescu Schreibtisch • **D. Berindei** I. Hudiță. Politisches Tagebuch – 1939 (II) • **C. Iordache** R. Goliescu, der Spion und Flugzeughersteller • **I. Zănescu, C. Ene** Die „Straja Țării” Organisation der Jugend zur Zeit Carols II. • **M. Sala** Durchs Leben reisen mit Al. Rosetti (VII) • **A. Caragea** Anastasia Romanov in Bukarest • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (XXXVII)

SUMARIO (Historia rumana) N. Iorga Pensamiento para Besarabia • M.D. Sturdza Ecaterina Arbore, la boyarda ilegada comunista

• **D. Dimcea** Un nido de resistencia rumana en la Besarabia soviética • **C. Mușeteanu** El Museo Nacional de Historia cambia de aspecto • **Al. Oșca** El Estado Mayor General a sus 145 años • **N. Spătaru** Pamfil Seicaru visitó su país en 1977 • **S. Marițiu** El tesoro del Banco Nacional pudo ser recuperado de Reichsbank • **R. Harris, Șt. Ciubotaru** María, una reina-espectáculo • **D.H. Mazilu** Șerban Cantacuzino, descrito por su adversario • **G. Filitti** Rumania hace 100 años • **I. Lăcustă** Intercambio de cartas inéditas entre Al. Macedonski y I.C. Petrescu • **S. Orescu** Historia vivida en „Europa Libre” • **D. Pădurean** 1936. Proyecto norealizado para una iglesia en la Isla de los Serpientes • **A. Popescu, C. Barbu** Diciembre de 1973. Los problemas de la Academia Rumana sobre el escritorio de N. Ceaușescu • **D. Berindei** I. Hudiță. Diario político – 1939 (II) • **C. Iordache** El espía R. Goliescu, constructor de aviones • **I. Zănescu, C. Ene** La organización juvenil „Straja Țării” durante el reinado de Carol II • **M. Sala** Viajando por la vida junto a Al. Rosetti (VII) • **A. Caragea** Anastasia Romanov en Bucarest • Documentos rumanos en Hoover Institution (XXXVII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factoriile poștale de la orașe și de la sate sau la redacție.

ABONNEMENTS: S.C. RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-21-224.44.20 sau 224.05.58

e-mail: export@rodipet.ro

Piața Presei Libere, nr. 1, Corp B,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);

90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 21 000

magazin istoric

